

Onderzoek naar de gevolgen der valscheid, in wissels gepleegd

<https://hdl.handle.net/1874/259607>

ONDERZOEK

NAAR DE

GEVOLGEN DER VALSCHHEID, IN WISSELS GEPLEEGD.

ONDERZOEK
NAAR DE
GEVOLGEN DER VALSCHHEID,
IN
WISSELS GEPLEEGD.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT,

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

DOCTOR IN HET ROMEINSCH EN HEDENDAAGSCH REGT,

AAN DE HOOGESCHOOL TE UTRECHT,

NA MAGTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Dr T. HALBERTSMA,

GEWOON HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER GENEESKUNDE,

MET TOESTEMMING VAN DEN ACADEMISCHEN SENAAAT,

EN

volgens besluit der Regtsgeleerde Faculteit

TE VERDEDIGEN

op **Vrijdag, 19 April 1872, te 3 uren,**

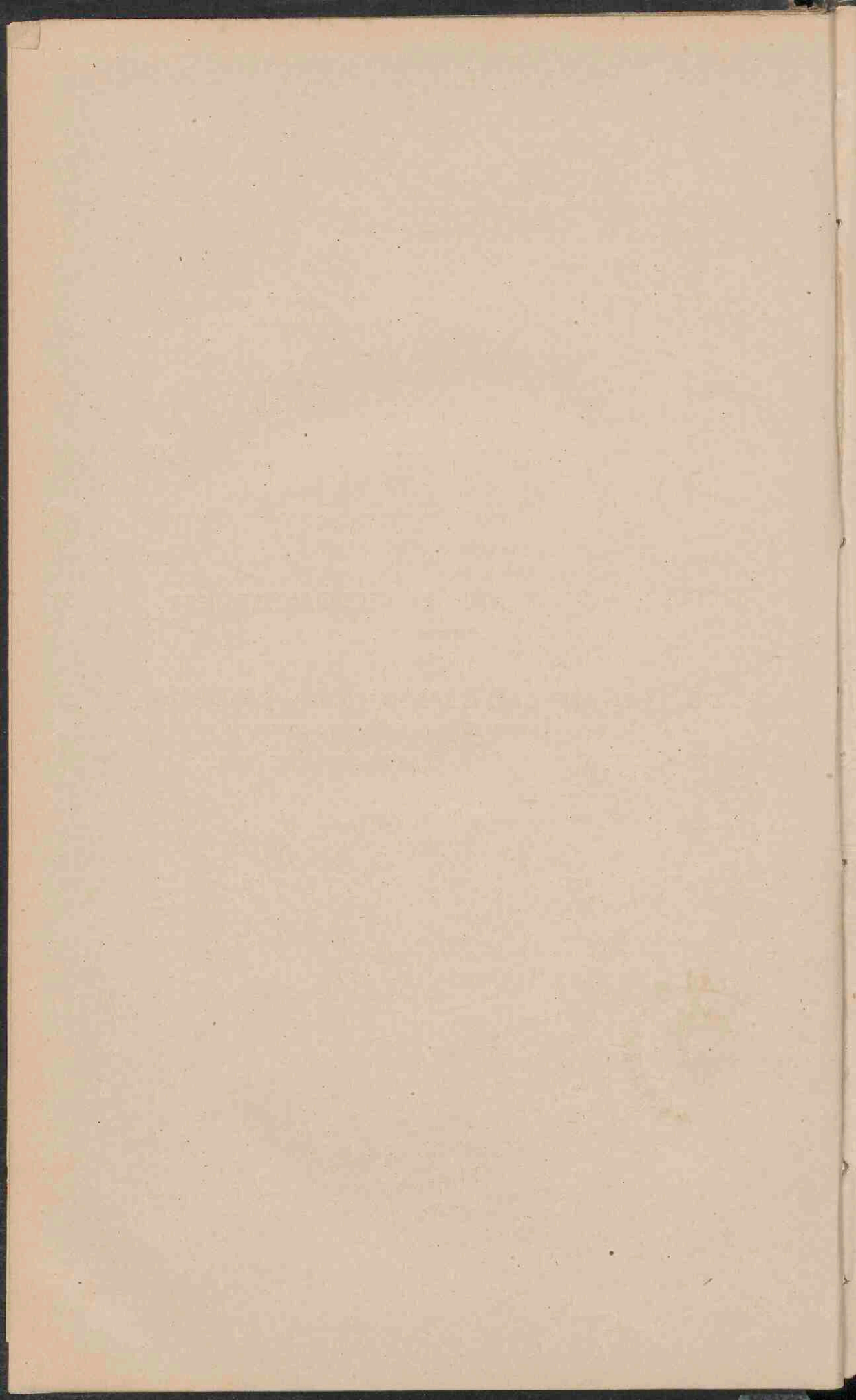
DOOR

ARNOLD H. A. M. H. BORRET,

GEBOREN TE MAASTRICHT.

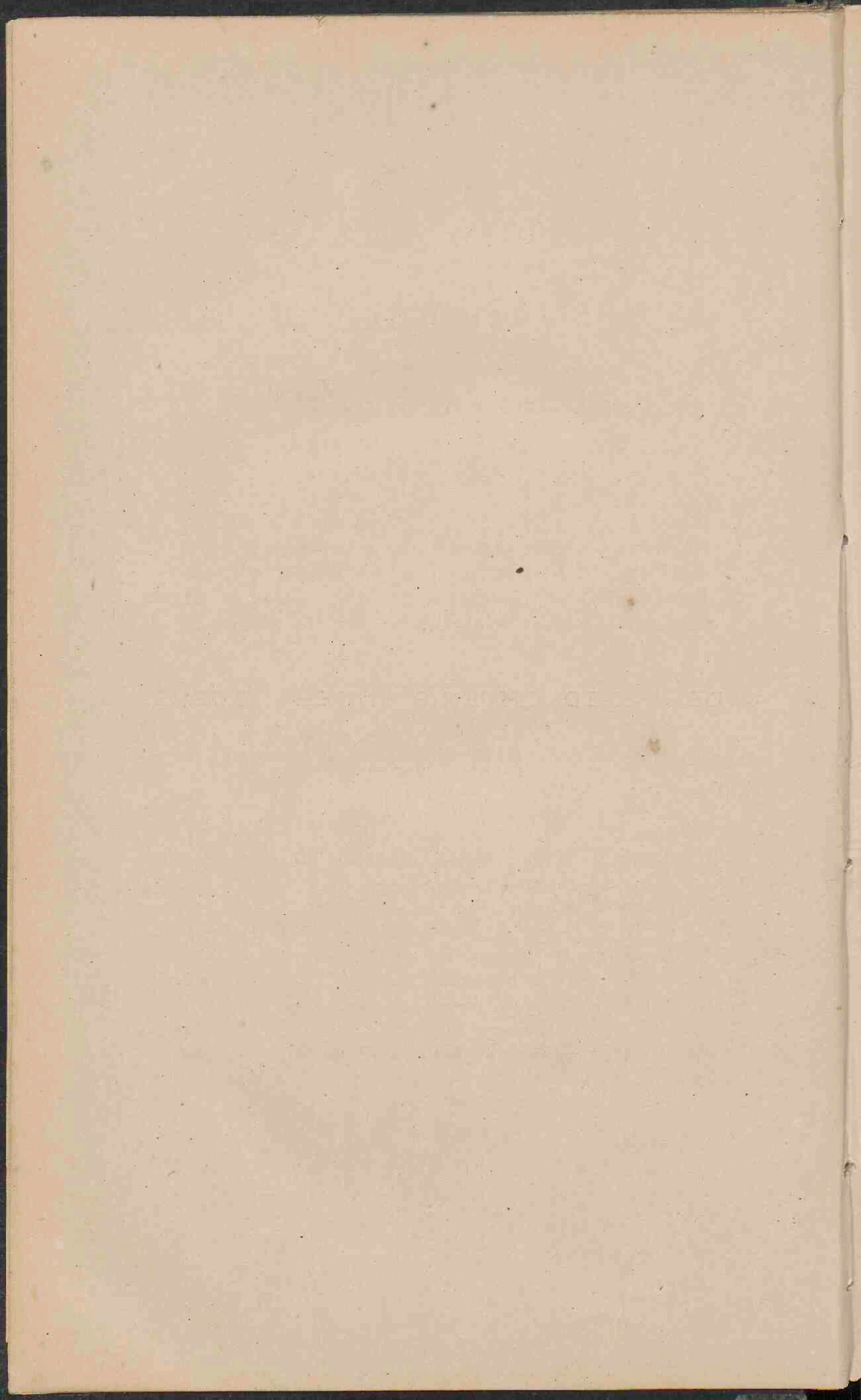

AMSTERDAM,
C. L. VAN LANGENHUYSEN,
1872.

AAN

DE NAGEDACHTENIS MIJNER OUDERS.

INHOUD.

EERSTE GEDEELTE.

GESCHIEDENIS EN THEORIE DES WISSELS.

	Blz.
Inleiding	1
Hoofdstuk I. Beknopte geschiedenis des wissels . .	5
Hoofdstuk II. Kort overzicht der oude theoriën . .	20
Hoofdstuk III. De nieuwere school	41
Hoofdstuk IV. Het hedendaagsche positieve wissel- regt	54

TWEEDE GEDEELTE.

GEVOLGEN DER VALSCHHEID, IN WISSELS GEPLEEGD

Inleiding	71
Hoofdstuk I. Wijzen, waarop valscheid in wissels kan worden gepleegd	74
Hoofdstuk II. Gevolgen der valscheid naar de leer van het oude wisselregt.	77
Hoofdstuk III. De nieuwe leer omtrent de gevolgen der valscheid	87
Hoofdstuk IV. Gevolgen der valscheid naar ons posi- tief regt	99
Hoofdstuk V Proeve van wettelijke regeling . . .	120

THE HISTORY OF THE

REIGN OF KING CHARLES THE FIRST

BY JOHN BURNET

IN TWO VOLUMES

The first volume of this history contains the reign of King Charles the first, from his accession to the throne in the year 1625, to his execution in the year 1649. The second volume contains the reign of King Charles the second, from his restoration to the throne in the year 1660, to his death in the year 1685. The author has endeavored to give a full and impartial account of the events of these reigns, and to show the causes and consequences of the various revolutions which took place in the kingdom during that period.

EERSTE GEDEELTE.

Geschiedenis en Theorie des Wissels.

INLEIDING.

Het zal wel geen betoog behoeven, dat zoolang men in vroegere tijden nog tot geen duidelijk begrip omtrent den aard en het juridisch karakter van den wissel gekomen was, men ook tot geene duidelijke en klare voorstelling kon komen van de gevolgen, die men had vast te knopen aan valscheit in wissels gepleegd. Ook het groote gewigt, dat aan het Romeinsche regt, veelal nog als positieve regtsbron geldende, werd gehecht, was hier niet bevorderlijk ten goede; immers het bragt er de regtsgeleerden toe, om *per fas et nefas* uit dit regt te redeneren, om, als onmogelijk juist en goed, te verwerpen al wat niet in het Romeinsche systeem paste, en zelfs daaraan vreemde instituten — zooals de wissel, die den Romeinen was onbekend gebleven — onder zijne

heerschappij te willen brengen. Zonder in het minst aan den het Romeinsch regt verschuldigden eerbied te kort te doen, hetwelk zonder twijfel als bron, waaruit voor een groot gedeelte ons hedendaagsch regt is voortgevloeid, als grondslag, waarop de zich steeds meer en meer ontwikkelende regtswetenschap heeft voortgebouwd, en als op vele punten »de slotsom »uitmakende van hetgeen vroegere wijsheid ons om»trent het regt heeft nagelaten, en tot nu toe door »niemand is verbeterd geworden”¹ ons eerbied en bewondering zal blijven afdwingen, valt het toch zeker af te keuren, wanneer die vereering zoover gaat, dat men alles uit de Romeinsch-regtelijke beginselen verklaren wil. Voor de regtsontwikkeling toch moet deze methode noodwendig nadeelige gevolgen na zich slepen, daar het natuurlijk, gelijk dan ook algemeen wordt erkend, voor het hedendaagsche regt volkomen onverschillig is, of deze of gene bepaling wel *jure Romano* te verdedigen is, maar de vraag alleen deze moet zijn, of zij met de tegenwoordig aangenomen regtsbeginselen strookt.

Onder dien, vooral voor den wissel zoo nadeeligen invloed is het dat vroegere juristen hunne denkbeelden hebben gevormd, waarom wij hen dan ook tusschen verschillende stelsels zien dobberen, terwijl nog bovendien hetgeen de usantie in den wissel zag en de langzamerhand opkomende leer der zelfstandigheid van iedere wisselhandeling niet geschikt waren, om hen bij hunne Romeinsch-regtelijke beschouwingen voor te lichten.

¹ Woorden van F. A. VAN HALL.

Sinds echter de regtswetenschap onder de leiding van een *LIEBE* er toe gekomen is, om in den wissel eene formele verbindtenis te erkennen, waarbij iedere schuldenaar zich onafhankelijk van de verbindtenis zijner medeschuldenaren, zelfstandig en onvoorwaardelijk aan den houder verbindt, is natuurlijk de geheele leer van het wisselinstituut, en diensvolgens ook het onderzoek naar de gevolgen der valscheid bij wissels, eene geheel nieuwe baan ingetreden en veel eenvoudiger geworden, zoodat er nu wat het jus constituendum betreft, niet veel twijfel meer kan bestaan, daar eene consequent doorgevoerde toepassing van het grondbeginsel voldoende is om ons tot de ware begrippen te brengen. Ongelukkig genoeg kan ons dit de *jure constituto* slechts weinig baten, daar het natuurlijk niet vrijstaat de bestaande wettelijke bepalingen te verlaten, al is het ook om meer juiste beginselen te omhelzen, — waar zou anders de zoo noodige regtsekerheid blijven? — en zal het onmiddelijk praktische nut, voor ons uit de nieuwe leer te trekken, zich er dus toe moeten bepalen, om zoo veel mogelijk de onduidelijke en dubbelzinnige voorschriften der wet naar de goede beginselen uit te leggen, en deze laatsten toe te passen in de gevallen, waar het stilzwijgen der wet zulks gedooft.

In hoeverre (enkel en alleen met betrekking tot de valscheid in wissels) onze wet met de ware theorie overeenkomt of daarvan afwijkt, zie daar wat ik in deze proeve mij voorstel te onderzoeken.

Het schijnt mij niet ondienstig eene korteschets van de geschiedenis des wissels en der wisseltheoriën aan mijn onderzoek te doen voorafgaan, omdat de vraag,

die wij hier te behandelen hebben, grootendeels afhangt van deze andere vraag: wat is de wissel? Immers men kan de gevolgen der valscheid bij deze of gene zaak niet kennen, zonder eerst te weten welke de aard der zaak is, waaruit men ze heeft af te leiden.

HOOFDSTUK I.

BEKNOPTE GESCHIEDENIS DES WISSELS.

Gelijk ieder ander regtsinstituut, zoo heeft ook de wissel zich niet plotseling en in eens in zijne tegenwoordige volkomenheid aan de wereld vertoond, maar is de loop der eeuwen noodig geweest om hem te maken tot wat hij nu is, een surrogaat of plaatsbekleeder van het bare geld.

Van wanneer nu de eerste sporen van wissel en wisselregt dagteekenen, waaraan de wissel zijn ontstaan te danken, waaruit hij zich ontwikkelde heeft, ziedaar vragen, die op zeer verschillende wijzen zijn beantwoord. Hier al de meeningen na te gaan, door de verschillende schrijvers verdedigd, zoude ons natuurlijk te ver voeren; het is daarom, dat ik mij tot slechts enkele zal bepalen.

Sommigen, zooals MONTESQUIEU¹ beweren, dat de verdrijving der Joden uit Frankrijk in 1181, anderen weder, dat de verbanning der Ghibellijnsche partij

¹ Esprit des lois IV, chap. 20, liv. 21.

uit Italic¹, of de kruistogten de aanleidende oorzaak tot het ontstaan der wissels zijn geweest. Deze legenden, meer zijn het niet, worden tegenwoordig door niemand meer geloofd, evenmin als het gevoelen, in den nieuweren tijd door eenige geleerden voorgestaan, als zouden de schuldbekentenissen, in 1171 door de Venetiaansche regering uitgegeven, de eerste wissels geweest zijn, omdat deze schuldbekentenissen voor overdragt vatbaar waren. Die meening is stellig onjuist; immers de transmissibiliteit van den wissel is eerst begonnen toen hij reeds een geruimen tijd bestaan had. Bovendien hadden die Venetiaansche schuldbekentenissen waarschijnlijk het karakter van papier aan toonder, dat destijds reeds elders in gebruik was².

Zouden wij alzoo, volgens sommigen, het ontstaan des wissels in de 12^e eeuw moeten zoeken, HOLTIIUS, in zijne zooeven aangehaalde verhandeling, is van een geheel ander gevoelen. Hij doet den wissel pas op het einde der 14^e eeuw geboren worden (zonder ons daarbij aan te duiden waaruit hij dien oorsprong afleidt), en neemt aan, dat de eerste bekende wissel dagteekent van het jaar 1381³, ofschoon hij het op

1 Zeer terecht maakt Büsch in zijne „Abhandlung über den Grund des Wechselrechts“, § 6, de opmerking, dat deze afleiding op zich zelf reeds onwaarschijnlijk is, daar het moeilijk valt aan te nemen, dat deze bannelingen, regtloos zijnde, zulke vorderingen in hun vaderland konden doen gelden.

2 Cf. HOLTIIUS, Het Wisselregt der XIVe eeuw naar twee consilia van BALDUS, pag. 5, en BIENER, Wechselrechtliche Abhandlungen, pag. 53.

3 Het andere consilium van BALDUS, door hem besproken, dagteekent van 1395. Vroeger nam men op gezag van VON MARTENS (Ursprung des Wechselrechts) algemeen aan, dat dit

grond der usantielijst, door VON MARTENS uit het werk „della Decima” afgedrukt, (welke lijst vóór 1343 moet gedrukt zijn) wel waarschijnlijk acht, dat er reeds vroeger wissels in gebruik waren. Die lijst toch, de betaaltermijnen bij gewone geldwisseling bepalende, bevat eene tweede afdeeling, welke dezelfde termijnen ook toepasselijk verklaart voor de Cambiora per lettere.

Wat men vroeger voor de oudste wisselexemplaren heeft aangezien, daarin ziet hij slechts eenvoudige aanwijzingen. Hij herinnert aan het bekende geval van een koopman uit Barcelona, die zich te Dordrecht bevindende, aldaar geld leent aan twee kooplieden uit Luca, te Londen gevestigd, en daarvoor van dezen een brief ontvangt aan hunnen broeder, mede te Londen woonachtig. Na bewezen te hebben, dat deze brief onmogelijk een wisselbrief kan zijn geweest, wil HOLTJUS uit de omstandigheid, dat een der partijen van Italië afkomstig was, afleiden, dat, daar toch Italië de bakermat van het wisselregt was¹, en wij hier met Italiaansche kooplieden te doen hebben, die zich in 1295 nog van geenen wissel bedienen, bij eene handeling waarvoor de wissel juist bijzonder geschikt zou geweest zijn, destijds de wissel nog zoo

was 1325. HOLTJUS echter t. a. p. 11 vlg. toont de onjuistheid van dit jaartal aan, en bewijst op goede gronden dat men 1395 kiezen moet.

¹ Dasz die Italiäner zuerst von Wechseln Gebrauch gemacht haben, und als die Erfinder anzusehen sind, ist wohl nicht zu bezweifeln. Die ältesten bekannten Beispiele von Wechseln sind in Italien gefunden worden; die ersten Schriftsteller, welche Wechsel erwähnen oder behandeln, sind Italiäner; gangbare Kunstausdrücke, Tratte, Rimesse, Giro, Scontro weisen auf Italiën hin, etc. BIENER, W. Abb. pag. 68.

goed als onbekend moet geweest zijn. Dit argument is m. i. echter vrij zwak; immers kan het hoogstens bewijzen, dat er toen tusschen Holland en Engeland geen wisselverkeer bestond, maar nooit, dat op dat oogenblik ook in Italic de wissel nog niet in gebruik was.

Wederom anders stelt zich BIENER de zaak voor, die, in zijne »Wechselrechtliche Abhandlungen», het ontstaan des wissels afleidt uit de eenvoudige aanwijzing¹ — chirographum genaamd — waarvan men reeds sporen vindt in de hoogste oudheid, zooals eene plaats van ISOCRATES² en verscheidene van CICERO'S »Epist. ad Atticum» ons aantonen.

Deze aanwijzingen, die tot verschillende doeleinden werden gebezigd, hetzij om zich bij verre geldverzendingen voor verlies te vrijwaren, hetzij om te beschikken over de bij de campsoren gedeponcerde gelden (het zoogenaamd *Accommenda*), veranderden geheel van natuur, toen het gebruikelijk werd de waarde dier aanwijzing aan den uitgever daarvan te betalen, wat dan met de zoogenaamde *valutaclausule* op het stuk vermeld werd. Toen sprak het van zelf, dat in geval de waardegever op die aanwijzing geene betaling ontving, hij den uitgever tot *rembours* aansprak, en teruggave der betaalde som vorderde; ziedaar het

1 Cf. BIENER, *Hist. Erört. ü. d. Urspr. des Wechsels.*, pag. 63. «Eine besondere Erfindung war daher für den Wechsel nicht nöthig; es galt nur der Anweisung einem uralten, wohlbekanntem Geschäfte, eine kleine Modification zu geben. Wenn eine Anweisung als Wechsel dienen sollte wurde sie etwas strenger genommen.»

Ook BÜSCH en VON MARTENS zijn dit gevoelen toegedaan, welke laatste den miswissel als eerste specimen beschouwt.

2 Afgedrukt bij BIENER, *W. Abb.* pag. 29.

wisselregt geboren. Volgens BIENER is dus de wissel oorspronkelijk »eine Anweisung nach auswärts mit Valutabekennntnisz.»¹

Als eersten bekenden wissel wijst hij op een stuk van omstreeks het jaar 1200; want ofschoon hij in zijne W. Abh. § 7 (Aelteste Beispiele von Wechseln) dit stuk als derde voorbeeld noemt, zoo bewijst hij toch zelf, dat n^o I en II geen wissels zijn geweest.²

De meest natuurlijke voorstelling van het ontstaan en de ontwikkeling des wissels geeft ons KUNTZE in zijne »Exkurse über Geschichte» etc., die hij achter zijn »Deutsches Wechselrecht» heeft laten drukken; zij stemt voor het grootste gedeelte overeen met die, welke ENDEMANN onlangs geleverd heeft³, en komt hierop neder. Toen in de 12^e en 13^e eeuw het vermogen niet meer zoo uitsluitend zijne grootste kracht in het grondbezit zocht, breidde zich ook het geldverkeer veel verder uit, en spreekt het van zelf dat de noodzakelijkheid ontstond om de muntsoorten der verschillende landen in te wisselen tegen de gangbare munt in het land, waar men het geld nodig had. De moeilijkheid nu om van dit onnoemelijk aantal soorten en van hare juiste waarde naauwkeurige

¹ BIENER, W. Abh. pag. 72 — KUNTZE, pag. 135 (Deutsches Wechselrecht) bestrijdt dit (hij zelf neemt den Commandietwissel als oorspronkelijken wissel aan) op den m. i. zeer juisten grond dat de verschillende bij den wissel voorkomende omstandigheden zich moeilijker uit de aanwijzing laten verklaren.

² Ook KUNTZE, t. a. p. pag. 137, neemt dit als den oudsten wissel aan, maar stolt hem in het jaar 1207.

³ Deze verhandeling is geplaatst in het »Zeitschrift f. Gesetzgeb. und Rechtspf. f. Preuss. von Dr. BEHREND», pag. 170—200.

kennis te hebben ¹, riep den wisselaarsstand in het leven, (*campsores*, *bancherii*, *monetarii*), die er hun beroep van maakten in deze behoefte te voorzien. Het wisselen aan hunne bank (*banca*, *mensa*, *tavolletta*) noemde men het *cambium manuale* (handwissel) of ook wel *cambium minutum*, terwijl men het later ² ook wel aanduidde onder den naam van *cam-bire sine litteris*.

Toen zich vervolgens het handelsverkeer nog verder begon uit te breiden, deed zich de noodzakelijkheid gevoelen een zekerder middel uit te denken om het gevaar der geldverzendingen te voorkomen ³, en zoo kwamen de wisselaars er toe, den last op zich te nemen, om tegen ontvangst der waarde ten hunnent den koopman op de plaats der bestemming het hem noodige geld te doen uitbetalen. Het wisselen van *pecunia praesens pro praesenti* werd op die wijze veranderd in een wisselen met verschil van tijd en plaats, of m. a. w. in een wisselen van *pecunia prae-*

¹ Vooral was dit moeilijk, omdat de uiterlijke waarde van het geld, de *valor impositus* dikwijls de innerlijke verre overtrof; wel was zulks door het kanoniek regt verboden, maar dit gebod werd maar al te dikwijls door de landsheeren overtreden.

² SCACCIA. *Tract. de commerc, et camb.* § 1, Qu. 5 n° 2.

³ Niet alleen dit was het voordeel, dat men met den wissel beoogde, maar van den beginne af gebruikte men hem ook om uit de omwisseling der verschillende muntsoorten winst en voordeel te behalen, voor zoover zulks niet door het *jus canonicum* verboden was. Cf. ENDEMANN t. a. p. pag. 163.

Ook moest men bij het uitgebreider handelsverkeer een middel uitdenken om geldverzendingen te voorkomen, daar in sommige landen bv. Frankrijk, Spanje, Engeland, etc. alle uitvoer van goud en zilver verboden was. Cf. PHOONSEN, *Wisselstijl tot Amsterdam.* Cap. I. 3.

sens pro absenti. Dat deze loci distantia schrift noodig maakte, spreekt van zelf. Zoo bleef het voortaan: de geldverzending naar een verwijderde plaats scheen thans de eigenlijke bestemming van den wisselbrief te zijn, terwijl de wisselbrief, op de plaats der trekking betaalbaar, als geen eigenlijke wissel gold¹, en zelfs door het kanoniek regt verboden was, omdat men daarin een middel zag tot ontduiking van het woe-kerverbod². Nog Paus Pius V verbood in eene Bulle van 1570 »omnia cambia quae sicca nominantur»³.

Om de beloofde uitbetaling op de bepaalde plaats te kunnen doen, was het voor den wisselaar noodig aldaar een filiaal-kantoor te hebben, dat zulks voor hem op zich nam. Zulke kantoren der wisselaars, hetzij onder hun eigen hetzij onder een vreemden naam gevestigd, werden Commandieten genoemd, en waren natuurlijk meer of minder talrijk, naarmate de wisselhandel van het moederhuis een grooteren of

1 Cf. KUNTZE, t. a. p. pag. 131.

2 Cf. BALDUS. Consil. II. 436. (Uitgaaf van 1491). Hij zegt: *cambia sicca non sunt cambium sed mutuum usuratum.*

3 Daar dergelijke wissels echter in den handel eene behoefte waren, dacht men een anderen vorm van *camb. siccum* uit, die geen aanstoot aan de Kerk gaf, den zoogenaamden *Ricorsawissel* (*cambii con la ricorsa*). Men trok namelijk een gewonen wissel naar eene andere plaats, die dan tot een »Rückwechsel» op de eerste plaats aanleiding gaf. De zaak droeg zich aldus toe: de geldopnemer trok eenen wissel op zijn crediteur, die daarin werd aangewezen aan zich zelf te betalen, hij deed dit denkbeeldig, vernietigde daardoor zijn vorige vordering, maar riep tevens een nieuwe vordering tegen den trekker in het leven, omdat hij die denkbeeldige betaling voor diens rekening had gedaan, en trok nu voor dit bedrag plus verhooging van koers en provisie, een *ricorsawissel* op zijnen debiteur. — Cf. KUNTZE, t. a. p. pag. 153.

kleineren omvang had bereikt; zoo had b. v. het Florentijnsche huis der Medici's in de 14^e eeuw 16 zulke kantoren. De »Urwechsel" zooals KUNTZE ¹ hem noemt was dus volgens de hedendaagsche terminologie gesproken, eene gedomicilieerde acceptatie (Eigenwessel), waaruit zich later zoowel de eigenlijk gezegde wissel als de ware acceptatie ontwikkeld heeft.

Neemt men daarentegen met BIENER aan, dat de getrokken wissel niets anders is dan eene veranderde aanwijzing, dan moet men ook de geschiedenis van het wisselregt met een dualismus doen aanvangen ², wat natuurlijk niet waarschijnlijk is.

Toen de wissel geruimen tijd in dezen vorm had voortbestaan, trad hij in de 14^e eeuw de tweede phase zijner ontwikkeling in, en wel als miswissel. Het werd namelijk gebruikelijk om, althans in den regel, niet anders meer dan op de plaats waar en den tijd wanneer de jaarmarkten gehouden werden, wissels te trekken, — van daar dan ook dat deze soort van wissel, het cambium nundinale, genoemd werd cambium regulare in tegenstelling van het cambium placitarum (cambium irregulare), getrokken van de eene handelsplaats op de andere, onafhankelijk van de wisselmarkten.

De oudste van deze markten zijn, zooals ons de onderzoekingen van v. MARTENS ³ en BIENER ⁴ geleerd

¹ T. a. p. pag. 134. Ook ENDEMANN, l. a. p. 163 neemt den commandietwissel als oudsten wissel aan.

² Cf. BIENER, Erört., pag. 63: Neben den auf Anweisung beruhenden, also gezogenen, Wechseln, sind aber vom Anfange an die eignen domicilirten in Uebung gewesen.

³ Ursprung, pag. 16.

⁴ W. Abh. pag. 13, 36.

hebben, de foires de Champagne geweest, die jaarlijks zesmaal werden gehouden. Deze markten, zeker niet van gewigt ontbloot¹, worden echter verre overtroffen door de veel belangrijkeren Bourgondische van Lyon en Besançon. Te Lyon, waar de Florentijnen den hoofdrol speelden en verreweg den boventoon voerden, konden de Genuesche wisselaars niet genoeg vooruitkomen², waarom dan ook keizer Karel V ten hunnen behoeve in 1537 de jaarmarkt van Besançon vestigde. Op deze markten, die zuiver voor den geldhandel dienden, heeft de miswissel zijn hoogsten bloei bereikt, zoodat men (gelijk SCACCIA ons verhaalt) in de 16^e eeuw den wissel eenvoudig cambium Lugdunense of Besenzonense noemde. De jaarmarkt van Besançon werd in 1597, tengevolge der bemoeijingen des hertogen van Parma, naar Piacenza overgebracht (cambium Placentinum), en natuurlijk met haar de Italiaansche verordeningen, die de markt te Besançon regelden. Daar bleef zij gevestigd tot 1648, toen zij naar Novi werd verplaatst; met die verplaatsing verloren echter ook de miswissels hunne beteekenis.

Van hoeveel gewigt deze tweede periode voor de ontwikkeling van den wissel is geweest, blijkt ons inzonderheid uit de veranderingen, die hij daarin onderging. — Vooreerst ontstond in deze periode het accept, met de daarnaast staande interventie. Vroeger was de betrokkene het alter ego van den trekker, en de behoefte deed zich dus niet gevoelen, dat ook hij eene betalingsbelofte aflegde, daar zijne weigering van

¹ Cf. v. MARTEYS, over de privilegiën door de Fransche koningen aan deze markten toegestaan.

² Cf. BIENER, W. Abh. pag. 5, 48.

betaling eigenlijk weigering van den trekker zelf zou geweest zijn; toen echter op de jaarmarkten de aard van den wissel veranderde, en men niet altijd meer trok op eenen correspondent of representant, maar ook op een ander den wisselaar vreemd persoon, werd het voor den houder natuurlijk van gewigt zich van de gewilligheid des betrokkenen te verzekeren. De acceptatie geschiedde aanvankelijk meestal mondeling; zij werd eerst algemeen schriftelijk gedaan, toen de wissel in de 17^e eeuw door het endossement nog meerdere beteekenis erlangd had; de ware beteekenis van het accept heeft zich echter bij den miswissel ontwikkeld. Bij hem kwamen voorts ook nog de koersregeling, voor de andere soort van miswissels, die van uit de marktplaats op een andere handelsplaats werd getrokken (*cambium ex nundinis s. de reditu nundinarum*); de *scontratio* d. i. de afrekening tusschen de verschillende wisselschuldenaren, waarna dan het overgebleven saldo in baar geld werd afbetaald of door *ritornowissels* gedekt, en eindelijk het protest zoowel van non-acceptatie, als na afloop der markt dat van non-betaling voor de geaccepteerde, maar onbetaald gebleven wisselbrieven, in gebruik ¹.

¹ De parate executie met lijfswang (de *rigor nundinarum*), die niet uitsluitend bij wissels voorkwamen, maar een algemeen gebruikelijk middel was voor alle handelingen op die jaarmarkten gesloten, kreeg nu wel voor den wissel eene groote beteekenis, maar toch kan men niet zeggen, dat zij juist door die markten bij den wissel ontstaan is, daar men den eersten grond daarvoor veel meer moet zoeken in de jurisdictie, die den consules over de gilden der *campsores* en *mercatores* was verleend;—zoo zegt SCACCIA: „de consuetudine generali cambia habent executionem paratam, maxime cambia nundinaria.” Cf. KUNTZE, a. p. pag. 152. BIENER, W. Abh. pag. 75 vlg.

Ook nog in een ander opzicht kreeg de wissel in deze periode een belangrijke uitbreiding, en wel met betrekking tot de personen. Vroeger was het wisseltrekken eene handeling, uitsluitend door de bancherii verrigt, maar al spoedig begon men in te zien, dat ook de gewone waren-koopman er zijn nut mede kon doen. Waarom toch zou ook deze niet, wetende, dat zijn »Geschäftsfreund" of zijn schuldenaar op de jaarmarkt zou komen, op hem een wissel trekken, om zich hetzij op die wijze betaling te verschaffen, hetzij, ten cinde misschien zelf betalingen te doen, zich bij zijnen vriend een crediet te openen?

Eveneens dagteekent van dezen tijd de zoogenaamde wissel met vier personen. Het werd namelijk gewoonte, dat niet meer de wisselnemer zelf den wissel incasseerde, maar zulks door een ander liet doen (den *solutionis causa adjectus*), die dan op den wisselbrief vermeld en praesentant genoemd werd.

Heeft dus de wissel, wanneer wij ons herinneren, wat hij vroeger was, reeds in de middeleeuwen groote veranderingen ondergaan, het was echter aan den nieuweren tijd voorbehouden, hem een zoodanige uitbreiding te geven, dat hij, om zoo te spreken, geheel van natuur veranderde. Om die verandering te leeren kennen, gaan wij over tot de beschouwing van de derde en vierde ontwikkelingsphase van het wissel-instituut.

Reeds had, zoo als wij zagen, het monopolie der campsoren op de jaarmarkten een geduchten stoot gekregen, maar den genadeslag¹ zou het ontvangen

¹ Cf. BIENER, W. Abh. pag. 145.

door het steeds meer en meer veldwinnend¹ besef, dat de wissel, aan tijd noch plaats gebonden, een handeling was, die ten allen tijde voor alle kooplieden op alle plaatsen moest openstaan.

Jaarmarkten en wissels hadden hun tijd gehad. De behoefte om den wissel meer algemeen te maken, werd alom gevoeld, en sprak zich vooral duidelijk uit in de talrijke wettelijke regelingen van het wisselinstituut, die van het einde der 16^e eeuw af², maar voornamelijk uit het begin der 17^e eeuw, dagteekenen. Het zijn voor een groot gedeelte gegeneraliseerde marktregelingen, gelijk ook de wissel zelf eigenlijk een gegeneraliseerde miswissel was geworden.

Van groot gewigt voor de ontwikkeling des wissels was ook de opheffing van het woekerverbod,³ althans van het verbod der uitleening van geld op interesten.

Het verschillend bedrag van valuta- en wisselsom behoefde zich nu niet langer te verbergen achter de *imaginary transportatio ex loco in locum*, maar mogt zich in de werkelijkheid in het volle licht vertoonen, als vergoeding voor credietverleening, als speculatie of koersverschil.

Zoo was dan de wissel door het zich steeds uitbreidend verkeer, meer en meer geworden een middel tot waarde-overdragt. Was hij in zijn oorsprong vooral een surrogaat geweest voor het werkelijke transport en de werkelijke omwisseling van geld, thans trad hij meer

¹ De invloed daarvan deed zich vooral gevoelen in Engeland en de Nederlanden, van waar hij zich naar Duitschland overplantte. Cf. ENDEMANN, t. a. p. pag. 174, en ook KUNTZE, t. a. p. pag. 167.

² Cf. KUNTZE, t. a. p. pag. 169.

³ Cf. ENDEMANN, t. a. p. pag. 175.

en meer op als vertegenwoordiger van het bare geld en als drager van het persoonlijk crediet des trekkers ¹.

Met die uitbreiding van het innerlijke karakter des wissels spreekt het van zelf, dat ook eene verandering van den wisselvorm gepaard moest gaan, om den wissel ook uitwendig te doen beantwoorden aan hetgeen hij beoogde. Immers, toen men hoe langer hoe meer in den wissel een papieren geld begon te zien, deed zich natuurlijk ook de behoefte gevoelen, om hem daarvan zooveel mogelijk het karakter te doen dragen, en hem zoo verhandelbaar te maken als mogelijk was, zonder zijne zekerheid in gevaar te brengen.

Deze behoefte nu riep het endossement of giro in het leven, dat aan beide eischen voldeed. Immers werd de wissel daardoor een negotiabel handelspapier, en wel verre dat daardoor de wisselzekerheid verminderd of verzwakt werd, werd deze er tevens nog meer door versterkt en bevestigd ².

Het endossement oefende op zijne beurt weder invloed uit op het reeds bij de miswissels bekende instituut der acceptatie, en bragt dit tot verdere volmaking. Bij den miswissel (den wissel met 4 personen) geschiedde die acceptatie slechts ten behoeve van een enkel persoon, den praesentant; en de aard der zaak bragt dus mede, dat zij, in den regel althans, enkel mondeling gedaan werd.

Nauwelijks echter had de wissel door het giro eene

¹ ENDEMANN, t. a. p. pag. 174 vlg.

² De geschiedenis van dit endossement te behandelen, zoude ons te ver voeren, ik verwijs daarom naar de uitmuntende verhandeling van KUNTZE, in zijn aangehaald boek, pag. 178—193, en de daar vermelde schrijvers.

telkens grooter wordende uitbreiding verkregen, of het accept werd er schriftelijk op gesteld, omdat het nu niet meer alleen hem moest baten, die de acceptatie vroeg, maar ook diegenen, in wier handen de wissel later komen mogt. Het al meer in zwang komende gebruik om den wissel, vóór hij zijne rondreis begon, te doen accepteren, gaf tevens ook aan het dupliceren der wissels eene nieuwe beteekenis, daar de prima ter accept aan den betrokkene gezonden werd, terwijl het duplicaat in haar plaats in circulatie werd gebracht. Natuurlijk veranderde de acceptatie nu ook eenigszins van karakter: zij werd langzamerhand eene afronding, eene volmaking der wissel-trekking, terwijl zij vroeger eene voorbereiding was geweest tot de wisselvoldoening. Het accept werd m. a. w. complement der trekking, en van daar de verplichting van den trekker om in te staan voor die acceptatie, en het daaruit volgend »Cautions-regress" tegen hem, ingeval van non-acceptatie¹.

Nog had de wissel zijn volkomen wasdom niet bereikt; zijne ontwikkeling zou nog verder gaan en eene vierde phase doorloopen. Daar deze verdere ontwikkeling echter niets anders is dan voltooiing der reeds in de derde periode begonnene, laat zich haar resultaat in korte woorden zamenvatten. Gelijk de tweede periode het monopolie der wisselaars verbroken, en den wissel tot een middel van verkeer voor alle kooplieden, zonder onderscheid, gemaakt had, zou de vierde periode het monopolie der kooplieden opheffen, en het gebruik van den wissel voor elk en een iegelijk open-

¹ Cf. KUNTZE, t. a. p., pag. 176.

stellen. Naast die uitbreiding der wisselbekwaamheid zien wij nu tegelijkertijd ook de beteekenis van den wissel als credietdrager voltooid: het bewijs daarvan ligt in het volkomen prijsgeven der valutaclausule, die reeds in de derde periode aan het wankelen was gebracht door het toelaten der vermelding van waarde in rekening in plaats van waarde genoten.

Vatten wij aan het einde van dit historisch overzicht het ontwikkelingsproces in korte woorden te zamen, dan zien wij, dat de wissel, alvorens den laatsten trap zijner ontwikkeling bereikt te hebben, en voordat hij als vertegenwoordiger van het bare geld voor onze oogen optreedt, vier perioden doorloopen heeft, die telkens van eene uitbreiding zijner beteekenis getuigen, zoowel subjectief als objectief. Eerst zijn het de bankiers, die een wissel uitgeven op hun alter ego of filiaal-huis (de commandiet-wissel); daarna is het de eenvoudige getrokken wissel (de miswissel), die gebruikt wordt door de kooplieden, die de wisselmarkten bezoeken; vervolgens wordt hij voor overdragt vatbaar en voor alle kooplieden zonder onderscheid toegankelijk (de koopmanswissel), en eindelijk een aan order gesteld waardepapier, dat door elkeen (ook door den niet-koopman) kan worden uitgegeven (de allemanswissel).

Met het schetsen der uitwendige geschiedenis des wissels hebben wij echter onze taak nog niet voltooid. Om den wissel wezenlijk te begrijpen, moeten wij ook zijne geschiedenis als regtsinstituut in de vier perioden zijner ontwikkeling nagaan. Dat willen wij in de volgende hoofdstukken trachten te doen.

HOOFDSTUK II.

KORT OVERZIGT DER OUDE THEORIËN.

Is het in het algemeen waar, wat ENDEMANN ¹ zegt, dat de theorie nooit of nimmer de ontwikkeling der regtsinstituten als soeverein heeft beheerscht, of haar den weg heeft aangewezen, dien zij als aan hare hand te volgen had, maar dat zij alleen de zich in feiten uitsprekende regtsontwikkeling tot bewustheid heeft gebracht en juridisch geformuleerd: die waarheid komt nergens beter uit dan bij het wisselinstituut. Nergens toch blijkt het met meerdere klaarheid dan hier, dat niet de praktijk zich naar de theorie, maar de theorie zich naar de praktijk pleegt te richten. Alleen de overweging van hetgeen de wissel praktisch was, heeft de juristen uit den doolhof van stelsels, waarin zij verdwaald waren, weder op den regten weg teruggebracht.

Bij geen regtsinstituut heeft de theorie zoo vele fasen doorloopen, alvorens zij werd, wat zij

¹ T. a. p. pag. 161.

wezen moest, als bij den wissel. Ontelbaar inderdaad zijn de meeningen omtrent den juridischen grondslag der wisselverbindtenis, in den loop der tijden verkondigd en verdedigd; en niet ten onregte vergeleekt dan ook ENDEMANN ze bij eene staalkaart, die zoo bont is, dat ieder daaruit naar zijnen smaak kan kiezen. Haar aantal is zelfs zoo groot, dat men de stof gerust voor uitgeput kan verklaren, want elke maar eenigzins mogelijke opvatting tusschen de beide uitersten in, tusschen de beschouwing des wissels als bloot bewijsmiddel en als beligchaamde regtshandeling¹, heeft zeker vroeger of later eenen verdediger gevonden.

De uitwendige geschiedenis des wissels heeft ons doen zien, dat hij vier ontwikkelingsperioden heeft doorloopen; dien overeenkomstig kan men ook zijne regtsgeschiedenis in vier perioden splitsen.

Van deze is de eerste zeker de minst belangrijke. Van wisseltheoriën kan daarin eigenlijk nog geen sprake zijn. De behandeling van het wisselinstituut door de juristen was destijds nog niet systematisch, maar zuiver casuïstisch, naar gelang van het geval, waarover hun oordeel werd ingeroepen; en die gevallen waren natuurlijk nog niet menigvuldig, omdat, zooals wij weten, de wisselprocessen, gelijk ieder ander handelsgeschil, beslist werden door de uitspraak der consules mercatorum.

Onder hen die over den wissel spreken, verdient in de eerste plaats vermelding ROLANDINUS (+ 1300), wiens gevoelen daarom merkwaardig is, omdat hij,

¹ ENDEMANN, t. a. p. pag. 137.

gelijk vele anderen na hem, in den wissel een *emptio venditio pecuniae* ziende, toeh, wat de rollen der partijen aangaat, eene geheel andere beschouwing heeft dan de latere verdedigers dier theorie zijn toegedaan. Algemeen toeh wordt door deze de wisseltrekker als verkooper, de nemer als kooper aangemerkt, maar **ROLANDINUS** oordeelt juist omgekeerd; in zijn oog is de trekker, de kooper, en de nemer de verkooper, zoodat de uitbetaalde valuta dan is de verkochte waar, en de wisselsom de later te betalen koopprijs. — De wisselbrief is dus in zijn stelsel de schuldbekentenis van den gecrediteerden koopprijs.

Van nog meer gewigt is de meening van **BALDUS** († 1400), die ons over wissels twee *consilia* heeft nagelaten, welke beide Prof. **HOLTIUS** in zijne uitmuntende verhandeling aan een naauwkeurig onderzoek heeft onderworpen ¹.

In het eerste *consilium*, dat van 1381 dagteekent, komt **BALDUS** (zoo toont ons **HOLTIUS** aan), na eerst de blijken gegeven te hebben, dat hij geen flauw begrip van wisselregt heeft, tot het besluit, dat de wisselhandeling niets anders is dan eene *permutatio* (hij noemt dit een *quasi-contract*), waarvan de wisselbrief als een gewoon *chirographum* het bewijsmiddel is, en waaruit hij natuurlijk consequent eene gewone *condictio causa data causa non secuta* doet ontstaan ². Het tweede *consilium* van 1395 ³ geeft, zonderling genoeg, geene beslissing, maar laat die aan den lezer

¹ Het wisselregt der 14^e eeuw, volgens de *consilia* van **BALDUS**. Amsterdam 1840.

² Cf. **HOLTIUS**, t. a. p. 19.

³ Reeds boven is vermeld, dat men vroeger, op gezag van **VON MARTENS**, aannam, dat dit *consilium* door **BALDUS** gegeven

over. BALDUS zelf weet niet wat hij wil; hij ziet in den wissel van alles, deels eene emptio venditio, deels eene permutatio of wel een mandaat, maar ook deels eene handeling van bijzonderen aard, die, zooals de verweerder BORROMEUS haar noemde, »non est contractus mandati sed mercati.” Evenwel BALDUS gaat nog verder. Den wissel aan een naauwkeurig onderzoek onderwerpente, bevindt hij, dat de trekker zich eigenlijk aan niemand verbindt, noch aan den nemer, noch aan den waardegever, en wij moeten daarom, volgens hem, maar aannemen, dat hij zulks stilzwijgend heeft gedaan, en wel bepaaldelijk aan den waardegever ¹. — Al weet BALDUS zelf geene beslissing te geven, dan is het door hem medegedeelde toch zeer zeker van gewigt, omdat in zijne laatst uitgesproken meening, ofschoon wel gedeeltelijk onjuist, toch als het ware de grondslag verscholen ligt der hedendaagsche leer, die in den wissel eene geheel andere verplichting ziet, dan het stuk zou doen vermoeden. De stilzwijgende promissio, die BALDUS aanneemt, noemt hij eene pecunia constituta, en omdat zij uit den wissel wordt afgeleid, eene soort van litterarum obligatio, wat hij dan als het gevolg beschouwt der oude eigenschap van de scriptura mercatorum et camporum, wier spreuk was »quod scripsi, scripsi” ².

De overige schrijvers dezer periode als DURANTIS († 1296), CALDERINUS († 1399), ROMANUS († 1439)

was naar aanleiding van eenen wissel van 1325. — Maar HOLTIIUS, t. a. p. pag. 11, 12, heeft voldoende aangetoond, dat men moet lezen 1395.

¹ Juister had hij in het begin van zijn consilium gezegd, dat alleen de nemer regt van vorderen uit den wissel heeft. Cf. HOLTIIUS, t. a. p. pag. 26.

² Cf. HOLTIIUS, t. a. p. pag. 31, 32.

en PAULUS CASTRENSIS († 1441), kunnen wij gerust buiten aanmerking laten, omdat hunne theoriën sedert lang alle waarde verloren hebben ¹.

Zoo komen wij tot de tweede periode, die voor ons veel meer oplevert. Het zijn nu niet meer afzonderlijke *casus*, waartoe de juristen hun onderzoek bepalen: hun streven is thans door een systematisch onderzoek de ware beteekenis des wissels te vinden. Niet zelden werden die verhandelingen uitgelokt door den strijd, die tusschen den wissel en het kerkelijk woekerverbod scheen te bestaan. Vandaar dat de schrijvers dezer periode meest allen theologen zijn, waarbij zich echter ook sommige juristen aansluiten, zooals SCACCIA, RAPHAËL DE TURRI en STRACCA, welke laatste trouwens geheel staat op het standpunt der theologen, en dus den wissel minder naauwkeurig behandelt ².

Dezelfde reden, die de geschriften der theologen in het leven riep, maakte ook, dat hunne geheele beschouwing alleen loopen kon over deze vraag »an cambium sit licitum»? Was daarop nu maar een voldoende antwoord te geven door den wissel als een erkende verbindtenis in het licht te stellen, dan was alles in orde. Van daar die spitsvondige redeneringen om den wissel onder deze of gene rubriek der geoorloofde contracten te brengen, om zodoende zijn bestaan ook kerkelijk te regtvaardigen. Zoo zagen zij er beur-

¹ Men vergelijke BIENER, W. Abbandl. I. § 9, pag. 79—84 en KUNTZE, Exkurs I. Abschnitt 2, § 7, pag. 146 vlg., die dit alles naauwkeurig behandelen.

² KUNTZE, t. a. p. pag. 162. Hij schreef een Tractatus de Mercatura, anno 1566.

telings in eene emptio venditio of commutatio pecuniae praesentis pro futura, eene locatio conductio imaginariae transportationis, een mandaat, of ook wel eene met de positieve regtsbronnen overeenstemmende sponsio of pactum nudum¹. Dat bij deze behandeling des wissels, de wisselbrief zelf voor hen niets anders kon zijn dan bijkomende omstandigheid, het bewijsmiddel der daaronder verborgen handeling, behoeft wel geene vermelding.

Onder deze theologische schrijvers zijn de voornaamsten AMBR. DE VIGNATE (Tract. de usuris 1460) en THOMAS DE VIO (Tract. de cambiis 1499), bekend als kardinaal CAJETANUS, welke laatste het begrip van het cambium siccum heeft gesteld tegenover dat van het cambium reale², waarvan de criteria zijn loci distantia en, streng genomen, ook verschil van muntsoorten³. Allen vatten zij, hoe dan ook, den wissel als consensueel contract op⁴.

Toen de wissel als miswissel door de Genuesche

1 ENDEMANN, t. a. p. pag. 188 merkt op, dat de toenmalige leer een pactum nudum veel gemakkelijker aannam dan de hedendaagsche; terwijl BIENER, W. Abh. pag. 79, volgens BARTOLUS, de gewoonte der kooplieden, om uit een pactum nudum regt van vordering toe te staan, daaruit verklaart, dat in de curia mercatorum meer op de regelen der billijkheid dan op die van het positieve regt werd acht gegeven.

2 In de wisselordonnantie van Bologna van 1569, werd dit opgenomen.

3 Reeds BALDUS was van oordeel, dat dit niet noodig is.

4 Buiten en behalve de schrijvers dezer periode, zijn ook merkwaardig de Decisiones, zoowel der Rota Romana als der Rota Genuensis, — welke laatste echter verreweg de meest belangrijke zijn — om daaruit de gevolgen te leeren kennen, die de praktijk uit den wissel afleidde.

wisselwet tot volmaking was gebragt, deed zich echter de behoefte aan eene meer wetenschappelijke behandeling van zelf gevoelen. Daaraan voldeden al spoedig SIGISM. SCACCIA, die, in zijn »Tract. de commercio et cambio, Roma 1618'', deze stof met een buitengewone nauwkeurigheid behandelde, en RAPHAËL DE TURRI, die, in zijn »Tract. de camb. 1645'', de theorie nog verder vooruitzette. SCACCIA sluit zich geheel aan bij de theologische opvatting, en ziet in den wissel niets anders dan een koop en verkoop.

RAPHAËL DE TURRI kan zich echter hier niet mede vergenoegen; hij definieert den wissel aldus: »Conventio ultro citroque obligatoria, dandi reddendique tantundem in genere diverso pecuniarum, quae consensu, re et pretio non sine temporis dilatione et locorum distantia perficitur¹». Hij ziet dus in den wissel eene bilaterale obligatoire overeenkomst, waarvoor hij eigenlijk geen naam weet. Dit is reeds een vooruitgang, in zooverre hij de onhoudbaarheid van het stelsel der emtio venditio inziet, maar toch weet hij zich nog niet los te maken van de heerschende leer, die den grondslag des wissels altijd in een of ander contract zoeken wil.

Wat de littera cambii aangaat, zijn én SCACCIA én RAPHAËL DE TURRI beiden van oordeel, dat deze niet behoort tot de essentie van het contract; bepaaldelijk de laatste beschouwt het schrift alleen als middel van uitvoering².

Het accept dat, ofschoon, zooals uit BALDUS

1 Disput. I. Qu. II. n° 1.

2 Cf. KUNTZE, t. a. p. 161 vlg. en BIENER, W. Abh. I. § 9.

blijkt, reeds vroeger bekend, toch eigenlijk zijn volle beteekenis eerst kreeg in de tweede periode, en tot volmaking kwam in de derde, verdient ook hier eene afzonderlijke vermelding. Men wist aanvankelijk niet welke juridische gevolgen daaraan, vooral met betrekking tot den trekker, toe te kennen. **BALDUS** en zijn tijdgenoot **BARTOLUS** schrijven beiden aan de acceptatie eene bevrijdende uitwerking voor den trekker toe, maar elk op verschillende gronden. **BALDUS** ziet er eene solutio brevi manu, en **BARTOLUS** eene novatio in. De handelspraktijk, zooals blijkt uit verschillende Decisiones der Rotae Genuensis, uit de wisselwet van Bologna van 1569 en de Antwerpsche costumen van 1578, was echter van een ander gevoelen. **SCACCIA** en **RAPHAËL DE TURRI** stemmen hiermede in, maar beroepen zich uitsluitend op de gewoonte.

Dat wij tot nog toe alleen Italiaansche schrijvers genoemd hebben, kan niet bevreemden. Tot aan de derde periode blijft de wissel een bijna uitsluitend Italiaansch instituut, en het is derhalve niet meer dan natuurlijk, dat tot dien tijd toe de meeste schrijvers over wisselrecht Italianen zijn. In de derde periode echter zien wij den wissel zich aan dien Italiaanschen invloed onttrekken, en juist meer in andere landen, voornamelijk Frankrijk, Duitschland en de Nederlanden, tot ontwikkeling komen: het is dus even natuurlijk, dat de wetenschappelijke behandeling zich toen van uit Italië inzonderheid naar die landen verplaatste.

Zooals wij gezien hebben, kreeg de wissel in deze periode, door het in gebruik komen van het giro, eene nieuwe en ruimere beteekenis, terwijl ook de, althans gedeeltelijke, opheffing van het woekerverbod

de theorie losmaakte van de angstige beschouwing, of hij al dan niet geoorloofd was.

De invloed dezer beide wijzigingen was echter aanvankelijk niet zoo groot als men zou verwachten. Het giro, dat eigenlijk de geheele kooptheorie onmogelijk maakte, had dit gevolg in geenen deele en evenmin bragt de opheffing van het woekerverbod die gevolgen voort, welke er eigenlijk noodwendig uit moesten voortvloeijen. Immers wat ware natuurlijker geweest, dan dat het kerkelijk verbod der geldwinst, dat al die spitsvondige redeneringen der theologen in het leven geroepen had, bij zijn verdwijnen ook aan deze voor goed een einde hadde gemaakt? Toch bleef men den eens ingeslagen weg bewandelen, nu wel niet meer uit eerbied voor de kanonieke leer, maar uit dweeperij met het Romeinsche regt, waarvan de onfeilbaarheid en volledigheid op het stuk der obligatiën algemeen werd aangenomen. In plaats van den wissel in de praktijk na te gaan, om zoo ook zijn juridisch karakter te erkennen, begreep men, dat hij, omdat er eene verbindtenis uit geboren werd, in het Romeinsche regtssysteem eene plaats moest kunnen vinden.

Het kon echter niet anders, of de groote veranderingen, die de wissel op praktisch gebied had ondergaan, zouden ten laatste ook op zijne wetenschappelijke behandeling haren invloed doen gevoelen. Zoo al niet bewust, dan moest men toch onbewust en instinctmatig zich ten deele althans naar de praktijk gedragen. Van daar in deze periode een voortdurend dobben tusschen het oude stelsel van het wisselcontract en eene nieuwere opvatting des wissels, hetwelk zoo wei-

nig blijvend resultaat geeft, dat ENDEMANN haar teregt een periode van stilstand noemt. Eerst de nieuwe tijd zou het licht geheel zien opgaan ¹.

De schrijvers der derde en vierde periode laten zich in twee hoofdgroepen verdeelen. Aan den eenen kant staan de Franschen, aan den anderen kant de Duitschers, bij welke laatsten zich aansluit onze landgenoot J. PHOONSEN, wiens leerrijk geschrift ² dan ook veel door hen gebruikt is geworden. Beide deze groepen hebben hun eigen weg gevolgd, en zijn daarop tot een verschillend eindresultaat gekomen, met dit gevolg, dat dan ook het Fransche wisselregt sterk van het Duitsche is onderscheiden gebleven. Hebben de Franschen als het ware in POTHIER op het einde der vorige eeuw hun eindpaal bereikt, zoodat zich na dezen schrijver geen verdere ontwikkeling openbaart, maar allen aan zijn stelsel blijven hangen, de Duitschers daarentegen zijn steeds naar meerdere volmaking blijven streven, en hebben ook eindelijk, in de eerste helft dezer eeuw, den regten weg gevonden, en het ware begrip der wisselverbindtenis vastgesteld.

De Italiaansche schrijvers, die tot nog toe bijna de uitsluitende beoefenaars van het wisselinstituut waren geweest, kunnen voortaan geheel buiten aanmerking blijven, daar hunne geschriften van geenen invloed op de verdere theoretische ontwikkeling geweest zijn. KUNTZE ³ noemt er slechts twee, ANSALDUS DE ANSALDIS en CASAREGIS, die den nieuwen wissel met de orderclausule behandelen. De eerste, ANSAL-

¹ ENDEMANN, t. a. p. pag. 183 vlg.

² Hij schreef „Wisselstijl tot Amsterdam.” 1677.

³ T. a. p. pag. 196.

DUS¹, stelt het endossement, als een tot na de acceptatie herroepelijk mandaat, tegenover de trekking, die hij met BALDUS als contractus mercati beschouwt. Daarentegen is hij voor de strenge gebondenheid der endossanten, en voor het niet toelaten der exceptiones ex persona indossantis tegen den houder, tot welk laatste besluit hij gekomen is op grond eener beroemde decisio der Rota Romana van het jaar 1686².

Hiermede kan CASAREGIS in zijn »Discursus legalis de commercio 1707" zich niet vereenigen; hij wil de beslissing van den aard der valutaclausule doen afhangen, waarvan hij twee soorten onderscheidt. Den grondslag der wisselverbindtenis blijft hij nog zoeken in een contract tussehen trekker en nemer, en gelijk ANSALDUS doet ook hij de al dan niet herroepbaarheid des wissels afhangen van de acceptatie.

Het Fransche wisselregt heeft eigenlijk zijn ontstaan te danken gehad aan de Ordonnance sur le Commerce, door Lodewijk XIV in 1673 uitgevaardigd. Op dien grondslag toch hebben en praktijk en wetenschap voortgebouwd. Men moet echter niet verwachten reeds in deze Ordonnance een bepaald, doorgevoerd theoretisch systeem te zullen vinden, daar haar doel alleen was, om bestaande misbruiken op te heffen, en orde en regelmaat in den verwarden toestand van het oogenblik te brengen³.

Zulk een systeem is evenmin te ontdekken bij SAVARY, den eigenlijken zamensteller der Ordonnance,

1 Discursus legalis de Commercio et Mercatura 1698.

2 Cf. KUNTZE, t. a. p. pag. 196, die deze decisio in zijn werk opneemt.

3 Cf. BIENER, t. a. p. pag. 156 vlg.

naar hem dan ook dikwijls Code Savary genoemd. SAVARY, de praktische koopman, behandelt het wisselrecht in zijn boek, dat hij in 1675, naar aanleiding der Ordonnance, onder den titel van »le Parfait Négociant" in het licht gaf, niet theoretisch, en maar ter loops in zijne Parères, in 1688 verschenen. De theorie, die hij daarin omhelst is, zooals BIENER¹ aanmerkt, eene navolging, ja gedeeltelijk zelfs eene woordelijke navolging, van BORNIER's Commentaar² op de Ordonnance, die reeds in 1678 was uitgegeven.

In één punt echter is SAVARY oorspronkelijk, namelijk in de opvatting der orderclause, die reeds in zijn Parfait Négociant voorkomt, en daaruit door BORNIER ook in zijn werk is opgenomen. De orderclause is, volgens hem: »le consentement que donne »celui, qui fait le billet, à celui au profit duquel il »est fait, de pouvoir ordonner à qui il désire qu'il »le paye" ³.

BORNIER zelf, de eerste rechtsgeleerde Commentator der Ordonnance, gevoelde zich tot meer theoretische beschouwingen geroepen bij zijn onderzoek naar den aard des wissels. Hij en SAVARY, die hem volgt, gaan uit van het stelsel der Italianen (de kooptheorie), maar in zoo verre gewijzigd, dat zij het wisselcontract noemen, »cession et vendition d'argent pour valeur reçue". De Ordonnance toch had toegelaten, dat de waarde ook in goederen mogt worden betaald, iets wat natuurlijk moeilijk met de kooptheorie was over-

¹ T. a. p. pag. 159.

² Conférences sur les Ordonnances de Louis XIV.

³ SAVARY, Parf. Negoc., P. I. Liv. 3. chap. 7. — BORNIER ad art. 30. tit. V.

een te brengen. Het endossement werd nu overeenkomstig dit stelsel aldus gedefinieerd: »contrat de cession et transport d'argent, qui est de la même manière que celui de la lettre de change.» — Het was alzoo eene gewone burgerregtelijke cessie, met alleen dit bijzondere, dat zij geene beteekening aan den schuldenaar vordert ¹.

Deze theorie van cessie eener vordering maakte nu tot noodzakelijk vereischte des wissels de vermelding van drie personen (cedent, cessionaris en debiteur) trekker, nemer en betrokkene, en verbande daardoor den gedomicilieerden eigen wissel uit de rij der wissels, en verwees hem naar de klasse der billets ².

Nog duidelijker dan BORNIER en SAVARY stelt DUPUIS DE LA SERRA de Italiaansche kooptheorie ter zijde, en neemt in zijne monographie »L'art des lettres de change (1693)» een meer zelfstandig standpunt in. Evenwel komt ook hij, gelijk zijne voorgangers, tot het besluit, dat de wissel toch eene soort koop is, waar hij zegt: ³ »le contrat de change est plustot une cession de la créance que l'on a sur celui qui doit payer, qu'une vente d'argent, — or il est certain qu'une créance peut être achetée et vendue; donc le contrat de change est une espèce d'achat et de vente.»

Later (§ 23) geeft hij eene meer juridische definitie in deze woorden: »le contrat de change est un contrat du droit des gens, nommé de bonne foi, parfait par le seul consentement, par lequel donnant

¹ Cf. BIENER, t. a. p. pag. 135.

² Cf. BIENER, t. a. p. pag. 162; POTHIER, Contrat de Change, n° 215.

³ T. a. p. Chap. III. § 21.

»la valeur au tireur, le tireur fournit à celui, qui la
 »lui donne, des lettres pour recevoir autant au lieu
 »convenu.”

De gehoudenheid der endossanten verklaart hij onafhankelijk van de verhouding des nemers tot de valuta, en hunne hoofdelijke aansprakelijkheid grondt hij hierop, dat er in hunne overdragt eene soort van mandaat aan den acceptant ligt, en »une cession et remise au porteur.” — Het is eene soort vrijwaring, die zij verplicht zijn hunnen geëndosseerde te geven.

JOUSSE, die in 1755 een Commentaar op de Ordonnance uitgaf, sluit zich geheel bij dit stelsel aan.

Deze theorie der Fransche juristen (bekend als de theorie van het wisselcontract), waarvan de eerste grondslag eigenlijk door DUPUIS was gelegd, vond eindelijk in POTHIER's beroemd geschrift (*Traité du contrat de change*, 1763), nadere uiteenzetting en bekrachtiging. Sedert heeft zij nooit meer haar gezag verloren.

POTHIER verklaart de verschillende verbindtenissen der wisselschuldenaren uit verschillende contracten, waarvan de wisselbrief het bewijs en het middel ter uitvoering is. Zoo beschouwt hij (n° 51) de betrekking tusschen trekker en nemer als een koop of ruil van geld voor geld¹; maar tevens bestaat er tusschen hen ook eene soort van mandaat; daar de nemer zich verplicht de betaling op den vervaldag te gaan vragen.

Geheel hetzelfde contract bestaat er, volgens hem,

¹ Opdat dit nu werkelijk een contrat d'échange en geen contrat de prêt zij, stelt Pothier als eisch de *distantia loci*, de *remise de place en place* (n° 55).

tusschen endossanten en geëndosseerden ¹, maar bovendien is het endossement ook nog »une cession et transport d'actions et de droits,» waarbij geene beteekening aan den debiteur noodig is. Is echter bij het endossement geene waarde betaald, dan is het een eenvoudig mandaat met al de gevolgen van dien. De mandataris kan den eigendom des wissels niet meer overdragen; zijn endossement, zelfs met vermelding van genoten waarde, is slechts eene procuratie. Ook is het, gelijk ieder mandaat, herroepelijk.

Wat de betrekking tusschen trekker en betrokkene betreft, ook hier hebben wij weder te doen met een mandatum, namelijk een mandatum solvendae pecuniae (n° 91), dat de betrokkene aanneemt door zijne acceptatie of door het verlot, dat hij gegeven heeft om op hem te trekken. Ook geldt het als stilzwijgende aanneming, wanneer hij fonds in handen heeft, en daarmede stelt het gebruik een debitum liquidum gelijk.

Naast deze bilaterale overeenkomsten staat een unilateraal contract, namelijk de acceptatie. Dit is een contract, waarbij ² de betrokkene zich aan den eigenaar des wissels verbindt, om de bepaalde wisselsom op den vervaldag te betalen, en op grond waarvan dus de houder gerechtigd is de betaling te vorderen, iets waartoe hij zonder acceptatie nimmer de bevoegdheid heeft.

Buiten en behalve deze contracten kan de wissel ook nog aanleiding geven tot een quasi-contract, te

1 POTHIER (n° 79) zegt: «Ce contrat est entièrement semblable à celui qui intervient entre le tireur et le donneur de valeur.»

2 Behalve dat de acceptatie ook is de aanneming van het mandaat, hem door den trekker opgedragen.

weten de negotiorum gestio, die geboren wordt uit de betaling ter eere (n° 113), daar hij, die deze betaling doet, de belangen waarneemt van hem, te wiens eere hij de wisselsom voldoet, en dezen dus kan aanspreken met de actio negot. gest.

Deze theorie van POTHIER, die in alles een contract zoekt, is ook de theorie van het latere Fransche regt gebleven. De Code de Commerce heeft geene andere, en men zou zelfs dit wetboek, wat het wisselregt betreft, eene nadere uitwerking der Ordonnance van 1673 kunnen noemen, onder den invloed van POTHIER volbragt¹. Ook de latere schrijvers, zooals FRÉMERY in zijne »Études de droit commercial" en PARDESSUS in zijn »Traité du contrat de change", hebben zich geheel bij POTHIER aangesloten, ja BIENER noemt PARDESSUS zelfs eenen POTHIER redivivus.

De Fransche wetenschap is alzoo tot het besluit gekomen, dat de gehoudenheid der wisselschuldenaaren haren grond heeft in de feiten en omstandigheden, die den wissel in het leven riepen, zoodat hij zelf diensvolgens niets anders is, dan het middel ter uitvoering van het tusschen partijen gesloten contract. Het resultaat der Duitsche regtsontwikkeling daarentegen is een geheel ander. Volgens de Duitsche opvatting heeft de wisselverbindtenis haren grond alleen in den wissel zelf, in de onderteekening op den wissel geplaatst, en datgene, wat de Franschen de causa obligationis noemen, is voor de Duitschers slechts de aanleidende oorzaak, geheel afgescheiden van de

¹ Cf. BIENER, t. a. p. pag. 163, en de door hem aangehaalde redevoering van DUVEYRIER.

wisselverbindtenis, die geheel op zich zelve staat. Aan al de overeenkomsten en bedingen, die aan de wisselteekening voorafgaan, geven zij den gemeenschappelijken naam van pactum de cambiando, om ze te onderscheiden van de eigenlijke wisselobligatie, door hen pactum cambii genaamd.

Niet in eens echter hebben de Duitsche juristen dezen weg gevonden, maar twee eeuwen lang zien wij nog velen onder hen in het onzekere ronddolen, ofschoon toch reeds van den aanvang af eenigen, al zij het dan ook huiverig en wankelend, de goede rigting gevolgd hadden.

KUNTZE heeft ¹ het een gelukkig toeval voor de Duitschers genoemd, dat hunne wetenschappelijke behandeling van het wisselinstituut, over het algemeen genomen, eerst begonnen is, toen de wissel reeds met het endossement was verrijkt geworden, daar hen dit tegenover de Italiaansche kooptheorie een vrijer standpunt deed innemen. De juistheid dezer bewering blijkt o. a. daaruit, dat BODE (1646) en VOGT (1658) beiden voorstanders der Italiaansche leer zijn geweest, maar dan ook beiden met het endossement onbekend zijn gebleven. BODE spreekt er in het geheel niet van, en VOGT geeft ja, wel voorbeelden van wissels aan order luidende, maar ziet daarin eene eenvoudige procuratie ². — Zoo als gezegd is, sluiten beiden zich bij de Italiaansche schrijvers aan. De elementen van koop: consensus, res et pretium, zijn, volgens hen, in den wissel aanwezig, maar de distantia loci en de moge-

¹ T. a. p. pag. 197.

² Cf. BIENER, t. a. p. pag. 163.

lijkheid der vertegenwoordiging van den prijs door waren maken er een eigenaardig contract van, dat aldus door BODE wordt gedefinieerd: »contractus »consensualis dandi et reddendi tantumdem pecuniae »diversis locis," welke omschrijving VOGT aanvult met achter pecuniae te voegen »certo tempore", en ze te besluiten met de woorden »re et pretio constans". Naast, of ten deele ook vóór deze schrijvers, staat RUTGERUS RULANT (RULANDUS), die het eerst, al is het dan ook in ruwe trekken, de latere litteraaltheorie heeft ontvouwd¹.

Vele schrijvers na hem brengen, zonder evenwel duidelijk in den zin der hedendaagsche leer te spreken, toch de litterarum obligatio in hunne beschouwing ter sprake, ofschoon zij tevens ook nog iets anders in den wissel blijven zien. Onder hen dient vooral melding gemaakt te worden van TITIUS², die niettegenstaande hij pro casuum diversitate in den wissel ziet eene locatio, mandatum of donatio etc., toch in zeker opzigt tot de voorstanders der litteraaltheorie kan gerekend worden, daar hij van de litterae cambiales zegt, dat zij »non tantum ad probationem pertinent sed et causam determinant," en later nog verklaart »quod jus cambiale ex litteris dependeat."

Van meer gewigt zijn de Institutiones Juris cambialis, door JOH. CHRIST. FRANCK in 1721 uitgegeven, die de eerste schrijver van naam is geweest, die onzen PHOONSEN met nut heeft gebruikt. Eene bepaalde theorie vindt men bij hem niet, maar veeleer

¹ Cf. KUNTZE, t. a. p. pag. 201.

² Cf. KUNTZE, t. a. p. pag. 205.

van alles wat. De beschouwing des wissels als koop wordt echter geheel door hem verworpen¹, omdat voor de betaalde geldsom niet eenige koopwaar, maar eene andere geldsom wordt verkregen, en de wissel verklaard² als eene »conventio mero consensu obligans de duabus summis pecuniae, quarum alteram unus alteri, alteram hic illi loco diverso praestat”³. Daarnaast kent hij nog drie andere contracten: a) tusschen trekker en betrokkene, b) tusschen nemer en praesentant, c) tusschen praesentant en acceptant. Het endossement noemt hij eene »brevis scriptura ipsis litteris cambialibus ab eo qui illas exigere poterat, inscripta, qua potestas illas exigendi in alium transfertur,” en aan de acceptatie geeft hij het gevolg »obligare acceptantem efficacissime et irrevocabiliter tamquam debitorem principalem.” — Is hij dus van den eenen kant een voorstander der Fransche leer van het wisselcontract, van den anderen kant staat hij toch eenigzins, zonder zulks zelf te verklaren, de tegenovergestelde abstracte theorie voor, daar hij de valuta-ontvangst niet noodig acht, noch om den trekker, noch om den endossant te verbinden⁴.

Duidelijker dan FRANCK verklaren zich LEYSER en HEINECCIUS voor de litteraaltheorie. — LEYSER (in

1 Instit. Jur. Camb. Lib. I. Sect. I. Tit. IV. § 16.

2 Ibid. § 18.

3 Deze definitie komt ongeveer overeen met die van PHOONSEN, Wisselstijl, Cap. I. 34, luidende.... »een Verdragh tusschen een Geldt-gever en een Geldt-ontfanger, waarby den ontfanger aanneemt, den beloop, valeur, of weerde van de ontfangen Somme, na de bedongen cours, elders, precys op soodanige tijdt als men conditioneert te zullen betalen.” Cf. ook Cap. I. 16.

4 Cf. KUNTZE, t. a. p. pag. 208.

zijne *Meditationes ad Pandectas*) noemt den wissel een *contractus litteralis*, en voegt er dan bij »*simulac scriptura accedit jam alter alteri obligatur, nec quaeritur amplius, an vera sit causa debendi litteris cambialibus inserta, nec numerata sit pecunia, sed tantum quid scriptum sit.*»

HEINECCIUS¹ beschouwt hem als een »*negotium ex variis contractibus conflatum,*» waarvan de wissel-trekking, het contract tusschen trekker en nemer, het voornaamste is, en door hem een *contractus litteralis* wordt genoemd. De wisselhandeling definieert hij als volgt: »*Cambium erit negotium, quo pecunia uni soluta alio loco ab alio reddi debet, tradita scedula cambiali, arctissimo paratae executionis et arresti vinculo adstrictum.*»

Deze theorie der *litterarum obligatio* heeft sedert telkens meerdere voorstanders gevonden, zoo o. a. HOMMEL SEN., MUSAEUS en VON MARTENS. Anderen daarentegen traden ook nu nog weder op als verdedigers der »*Consensualtheorie*», of zagen in den wissel een *contractus realis innominatus* (do ut facias), zoo als VON BERGER en SIEGEL; terwijl weder andere schrijvers dezer periode zich minder ophielden met theoretische beschouwingen, maar hoofdzakelijk hun werk maakten van de onderlinge vergelijking der verschillende wetgevingen op het stuk van den wissel, of ook beroemde regterlijke uitspraken en regtsgeleerde adviezen (*Pareres*) daarover verzamelden².

¹ *Elementa juris cambialis.*

² Cf. KUNTZE, t. a. p. Exk. I. § 21, pag. 197—211 en BIENER, W. Abh. I. § 16, pag. 167—173.

Nog had de wetenschap haar laatste woord niet gesproken. Het beginsel, om den wissel geheel te abstraheren van de omstandigheden, die tot zijn ontstaan aanleiding geven, zou eerst volkomen zegepraalen door het streven der nieuwere school, die, wel verre van het verwijt te verdienen haar door BIENER¹ gedaan, integendeel den wissel van een dood bewijsmiddel, dat hij vroeger was, tot een levende akte gemaakt heeft, een akte, die haar leven hierin toont, dat zij de verbindtenis der wisselschuldenaren voortbrengt.

¹ BIENER, die op nicuw de oude kooptheorie heeft opgewarmd — hij toch beschouwt den wissel als eene gekochte aanwijzing — zegt van de voorstanders der nieuwe leer: „Man kann sagen dass sie als ächte Materialisten dem Wechsel die innere Lebenskraft absprechen, und ihn nur als ein Aggregat von Stoff gelten lassen, der in vorbestimmten Wirkungen sich äuszert.“ T. a. p. pag. 172.

HOOFDSTUK III.

DE NIEUWERE SCHOOL.

De wetenschappelijke beschouwing des wissels bleef, zooals wij gezien hebben, tot op den nieuweren tijd op het dwaalspoor. De verwarring tusschen wissel en wisselcontract, tusschen de buiten den wissel gelegen omstandigheden, die den wissel in het leven riepen, en dat leven zelf hield het ware gezigtspunt nog voor haar verborgen. Dat teruggaan naar de innerlijke, naar de materiële causa des wissels, werd echter telkens feller door de praktijk bestreden, daar deze, die er steeds op uit was de circulatie des wissels te bevorderen, dus onmogelijk dulden kon, dat op zijn materiëlen grondslag werd acht gegeven. Immers zou daarvan het noodzakelijk, logisch gevolg moeten zijn, dat een latere houder zich exceptiën kon zien voorwerpen ¹, ontleend aan betrekkingen tusschen vroeger

1 Voor een groot gedeelte had de handelsbehoefte evenwel deze consequentie ook bij de juristen overwonnen, en was het niet toelaten der exceptiones ex persona indossantis vrij algemeen aangenomen; maar de juristen hadden zich nog niet we-

in de wisselhandeling betrokken personen, betrekkingen, die hij niet kende en misschien onmogelijk kennen kon; reeds de vrees voor zulke exceptiën zou natuurlijk alle wisselcirculatie onmogelijk gemaakt hebben.

Dat streven der praktijk zou ten laatste het behoud worden voor de theorie, daar juist de beschouwing van hetgeen zij in den wissel zag, de juristen op den waren weg zou helpen.

De eerste, die deze nieuwe baan betrad, was EINERT, die zich zijne »theorie had gevormd door langjarige »studie minder van hetgeen in boeken stond te lezen, »dan van wat hij in het dagelijksch leven om zich »henen zag gebeuren" ¹. Reeds vroeger (van 1824 af) had hij in losse studiën (*Meditationes ad Jus Cambiale*) eenige gedachten omtrent wissel en wisselregt geopenbaard, toen hij eindelijk in 1839 zijn groot werk ² in het licht gaf, waarin hij zijne theorie duidelijk en klaar ontwikkelde, en hetwelk in 1841 gevolgd werd door een ontwerp eener wisselwet voor Saksen, waarin hij die theorie in toepassing bragt.

Het resultaat zijner studiën laat zich in korte woorden zamenvatten, namelijk in deze spreuk: »de wissel is het papieren geld des handels". Hij bewijst dit (§ 5) hieruit, dat de koopman, die een wissel ontvangt, zich betaald acht reeds vóór de incassering, omdat

tenschappelijk gewonnen gegeven; dit ging ook niet in hun stelsel, en daarom werd bovenstaande regel als eene uitzondering wegens bijzondere prakticale redenen geduld.

¹ VISSERING. Het Wisselregt der 19^e eeuw, pag. XXIII.

² Das Wechselrecht nach dem Bedürfniss des Wechselgeschäfts im 19ten Jahrhundert, Leipzig 1839.

dit papier voor dadelijke realisering vatbaar is ¹. In § 10—18 komt hij nader hierop terug, en toont aan, dat dit grondbeginsel zich ook ten duidelijkste verklaart uit de geslachtseenheid van den getrokken en den eigen wissel. De (getrokken) wissel is niet anders dan een meer volkomene en meer bruikbare eigenwissel (welke meerdere volkomenheid in de belofte tot acceptatie gelegen is), en nu redeneert hij aldus: bankpapier is de eenvoudigste vorm van eigen wissel, bankpapier is geld, atqui, ergo; daarop volgt dan zijn tweede conclusie, de eigenwissel is gelijk aan den getrokken, derhalve is ook deze papieren geld ².

Tot nog toe bevatten dus EINERT's beschouwingen meer eene uiteenzetting der praktische opvatting des wissels dan wel eene aanwijzing van den juridischen grond, waarop de wisselverbindtenis steunt. Dien weg scheen hij nu in § 18 te willen verlaten; maar het zou enkel bij den schijn blijven. Zijne stelling toeh, dat de wissel is eene algemeene en onvoorwaardelijke betalingsbelofte, brengt hij weder geheel tot het praktisch terrein terug, daar hij ze enkel en alleen verklaart uit het karakter van papieren geld, dat hij aan den wissel geven wil. In dit systeem kon het natuurlijk niet anders, of EINERT moest den wissel aan

1 Die dadelijke realisering ontkent BIENER, W. Abh. pag. 210. M. i is dit in strijd met zijne eigene verklaring op pag. 307, waar men leest: "de wissel kan *geld maken*, omdat hij verkocht kan worden;" en wat is dit geld maken anders dan realiseren?

2 In deze zijne meening vindt BIENER, t. a. p. pag. 317, den grond van EINERT's onvoorwaardelijke afkeuring der historische methode, tot nog toe gevolgd bij de bestudering van het wisselrecht, omdat hij zelf erkennen moet, dat deze afleiding onmogelijk historisch te regtvaardigen is.

toonder als het eenmaal te bereiken ideaal beschouwen, zooals hij zulks dan ook op pag. 86 doet ¹.

Wat de verbindtenis aangaat, voortspruitende uit de acceptatie en het endossement, hij verklaart die beiden als borgtogt, als fidejussio cambialis. Wel hebben de borgen hier noch het beneficium divisionis noch het beneficium excussionis, maar zij blijven toch borgen, en hunne verpligting is dus niet eene zelfstandige, maar eene, welke door die des hoofdschuldnaars moet gerugsteund worden.

Het groote bezwaar tegen EINERT's theorie is hetgeen LIEBE ² er tegen aanvoert, dat het eigenlijk geene theorie is, want »genau genommen liegt darin noch »keine Entwicklung des Begriffs des Wechsels, sondern es ist nur die Funktion desselben recht aufgefasset, und zu ihrer Erläuterung eine allerdings treffende Analogie angegeben worden." Die theorie heeft dan ook, volgens hem, bijna alleen negatieve waarde; zij verwijdert een aantal fautieve voorstellingen, zonder echter zelve de ware juridische beteekenis des wissels aan te geven. Immers de gelijkstelling van den wissel met papieren geld gaat niet op, omdat er bij den wissel tusschen al degenen, door wier handen hij circuleert, een regtsband blijft bestaan, waarvan bij het werkelijke geld, (zoo papieren als gemunt) onmogelijk sprake zijn kan.

¹ In zijn »Litteralcontract in Vergleichung mit dem Wechsel" gaat hij zelfs zoo ver van op pag. 92 en 97 te beweren, dat iedere wissel, ook de aan order gestelde, gelijk geacht moet worden aan het papier aan toonder, en in het wisselsysteem als zoodanig moet worden opgevat.

² Entwurf für Braunschweig, Einleitung, pag. 33 vlg.

Na EINERT dient in de eerste plaats genoemd te worden THÖL, die zijne theorie ontwikkelde in het tweede deel van zijn »Handelsrecht», en groepen werd ze in toepassing te brengen in een ontwerp voor Mecklenburg in 1847. Men zou deze theorie eene gemengde kunnen noemen, daar men er zoowel bestanddeelen der nieuwe als der oude leer in aantreft.

Dat vasthouden aan de oude begrippen en de daaruit voortvloeiende verkeerde voorstellingen komen nergens beter uit dan in zijn ontwerp, waarom wij daar een oogenblik bij zullen stilstaan. Uit art. 2 en art. 5¹, en ook nog uit art. 94, waar hij leert, dat hij, die een blancowissel afgeeft, welke daarna door den nemer »vertragswidrig» wordt ingevuld, toch alleen tegen den bedrieger eene exceptie heeft, en nooit tegen latere houders bona fide, schijnt ten duidelijkste te volgen, dat hij voorstander is der leer, die in de wisselobligatie eene van hare causa losgemaakte verbindtenis ziet; en toch blijkt het uit zijne verklaring op pag. 94 en 95, dat hij dit maar ten halve is. Op die plaats toch laat hij een onderzoek naar de causa debendi als geoorloofd toe, dewijl hij leert, dat wanneer de trekker eenen »ausgefertigten Wechsel» aan den nemer afgeeft, om te onderzoeken of hij hem houden wil, en die nemer hem vervolgens zonder verlof in circulatie brengt, de trekker dan tegenover latere houders niet tot betaling verplicht is, omdat hij hier geen »Wech-

1 Art. 2. Das Recht aus einem Wechsel ist unabhängig von den dem Wechsel unterliegenden Verhältnissen, mithin der Deckung und der Valuta.

Art. 5. Die Wechselunfähigkeit eines Wechselgebers ist ohne Einfluss auf alle übrigen Wechselversprechen.

selvesprechen" geven *wilde*, en eene wisselobligatie onmogelijk op iets anders dan op zulk een »Versprechen" steunen kan. Men ziet het: hier wordt de *causa debendi* des wissels opgespoord.

Met het abstracte beginsel breekt hij echter vooral duidelijk in cap. IX. art. 41 vlgg. waar hij eene reeks van bepalingen opent met dit art. »Jedes Recht aus »einem Wechsel setzt einen Vertrag voraus", welke overeenkomst dan gevestigd wordt door het geven en nemen des wissels (Tratte, Accept, Endossement), *mits het geven met die bedoeling geschied zij*. Het is alzoo weder de *causa debendi*, die hier te voorschijn treedt.

Had EINERT, ofschoon zelf den waren weg nog niet gevonden hebbende, ten minste het oude dwaalspoor geheel verlaten, van THÖL kunnen wij zeggen, dat hij, ofschoon het goede der nieuwe leer inziende, toch nog behebt blijft met de oude dwaalbegrippen, en daardoor weder gedeeltelijk tot het oude stelsel terugkeert.

Geheel anders LIEBE. Van hem kan men getuigen, dat hij de eerste is geweest, die het juridisch karakter der wisselobligatie in het ware licht plaatste, en eene theorie bedacht, die, ofschoon dan ook al sommige latere schrijvers weder tot de oude leer zijn teruggekeerd, thans algemeen als de juiste is aangenomen.

Het duidelijkst heeft hij die theorie blootgelegd in de inleiding tot de memorie van toelichting bij zijn ontwerp voor Brunswijk, waaruit hij het meeste, gedeeltelijk zelfs woordelijk, in zijne »A. D. W. O. mit Erläuterungen", bepaaldelijk in de Inleiding daarop,

heeft overgenomen. Zijn stelsel komt hierop neder. De rechtshandelingen laten zich in twee groote klassen verdeelen; de formele en de materiële, welke onderscheiding in de natuur der handeling zelve haren grond vindt. Bij de formele handeling zijn de rechtsgevolgen eens voor altijd aan een bepaalden vorm gehecht; is die vorm nagekomen, dan zijn ook de gevolgen geboren, onafhankelijk van den wil der partijen of de eischen der billijkheid. Zoo was b. v. de Romeinsche stipulatio; waren de woorden uitgesproken, dan was de promissor onherroepelijk gebonden, ook al had hij den wil daartoe niet; was daarentegen deze aanwezig, maar de formule gebrekkig uitgesproken, dan kon de stipulator onmogelijk eene actie aan de stipulatio ontleenen.

Geheel anders bij de materiële verbindtenissen; de vorm is hier onverschillig en niets; alles daarentegen de wil van partijen en de omstandigheden, die de innerlijke waarde der handeling bepalen; en ook met de billijkheid zal hier gerekend worden. Men meene daarom niet, dat er bij de formele rechtshandelingen van geen materiële betrekkingen sprake kan zijn; dit kan natuurlijk wel degelijk het geval wezen, maar zij blijven geheel buiten spel bij de beoordeeling der vraag, of de gesloten handeling al dan niet gevolgen in rechten moet hebben, met andere woorden: de verbindtenis uit die handeling geboren, abstraheert zich van de causa, die haar in het leven riep.

Zulk eene abstracte, formele verbindtenis is nu ook de wissel, waarbij de uitgever zich verplicht eene bepaalde som op eene bepaalde plaats en op een bepaalden tijd te betalen. De causa, die den wissel in het

leven riep, kan zeer verschillend zijn, hetzij een donare, hetzij een credere, hetzij een solvere, maar zij blijft gheel buiten aanmerking bij de beoordeeling van de al dan niet gehoudenheid des wisselschuldnaars. Heeft deze den bepaalden wisselvorm onderteekend, dan is hij gebonden, welke ook overigens zijne bedoeling mogt geweest zijn.

De onhoudbaarheid, zoowel der kooptheorie als der Fransche theorie van het wisselcontract wordt door LIEBE aldus aangetoond: zij is even verkeerd, zegt hij, als het verkeerd zou zijn te beweren, dat de traditie eener zaak alleen of koop of ruil tot *justa causa* hebben kon.

Geheel gelijksoortig aan de verbindtenis des trekkers is, volgens hem, die der endossanten; zij nemen de verpligting des trekkers over »so dass bei der Begehung durch mehrere Hände, die ursprüngliche eine und einfache Verpflichtung des Trassanten, ganz wie die Römische Correal-obligation, auf mehrere verpflichtete Subjecte bezogen wird, ohne dass dadurch ihr objectives Bestand modificirt oder gar vervielfältigt wurde”¹.

Eveneens is het met de verbindtenis van den acceptant. Ook deze maakt de verpligting des trekkers tot de zijne; het is de oude *adpromissio*. Hij treedt tot de verbindtenis des trekkers toe, niet echter zoo, dat zijne verpligting van die des trekkers afhankelijk is, want zij is eene zelfstandige verpligting tot betaling eener geldsom, die bestaan blijft, al mogt ook later blijken, dat de verbindtenis des trekkers niet aanwezig was.

¹ LIEBE, Entwurf. pag. 87.

Wat LIEBE's ontwerp aangaat, het is de zuivere toepassing zijner theorie, en behoeft daarom niet besproken te worden. In een opzigt echter heeft hij zich m. i. aan eene kleine afwijking van het beginsel, en diensvolgens aan eene tegenstrijdigheid, schuldig gemaakt; ik bedoel § 27, waarin ik strijd met § 24 meen te ontdekken.

Art. 24 behandelt de clause «nicht am Ordre», en verklaart, ofschoon niet zeer duidelijk, (het blijkt echter uit de toelichting op pag. 94), dat die clause geenszins de verdere endossabiliteit belet, maar dat zij alleen hem, die het verbod gaf, niet regrespligtig maakt tegenover de opvolgers van zijnen onmiddellijken nemer. Tegen de voorlieden van dezen verbiedenden endossant, heeft de latere houder wel degelijk regres, en dit is ook zeer natuurlijk, daar zij, zonder die clause geëndosseerd hebbende, zich zelve dus eene geheel algemeene verpligting hebben opgelegd, en geen voordeel mogen genieten uit de regten hunner opvolgers, evenmin als uit die hunner voorlieden. In § 27 geeft hij nu eene daarmede eenigzins strijdige bepaling, als hij zegt, dat het procura-endossement een verder volledig endossement onmogelijk, en alle latere geëndosseerden tot enkel procuristen maakt. Dit dunkt mij verkeerd; er moest hier hetzelfde bepaald zijn als in § 24: de procuratiehouder kan met alle regt volledig endosseren, zijne opvolgers en hij zelf zijn allen regrespligtig aan den lateren houder, evenzeer als de voorlieden van den procura-endossant, want ook die hebben zich algemeen verbonden. Wat den mandans zelf betreft, de betrekking tot hem moet geheel naar het civiele regt beoordeeld

worden. Zijn nemer is zijn mandataris; wil deze zijn last overdragen, hij is er verantwoordelijk voor; de meerdere regreskosten wegens het verder endosseren komen dus voor zijne rekening, wanneer hij, tot rem-bours aangesproken, zich nu weder op zijnen mandans wil verhalen. Het is hetzelfde als boven; de endos-sant, die »nicht am Ordre" endosseert, is alleen aan zijnen nemer regrespligtig, heeft deze den wissel toch verder geëndosseerd, en veroorzaakt dit meer regreskosten, dan drukt hem die verhooging niet. Ik meen hierin dus eene tegenstrijdigheid te zien.

Deze beginselen van LIEBE, het formele en ab-stracte karakter der wisselobligatie, het rusten der obligatie op den schriftelijken vorm en het zelfstan-dige karakter van iedere wisselhandeling, trekking, en-dossement en acceptatie, zijn nu door de latere juris-ten verder uitgewerkt. Anderen hebben zijne analogie der Romeinsche stipulatie misbruikt, door er zich ook van te bedienen om den wissel in de rij der contracten op te nemen¹; terwijl weder anderen gedeeltelijk of geheel tot den ouden verlaten weg teruggekeerd zijn; deze allen kunnen buiten aanmerking blijven. On-mogelijk echter kunnen wij KUNTZE, die tot de ver-dere ontwikkeling van LIEBE's theorie zooveel heeft bijgedragen, stilzwijgend voorbijgaan, of zijne merk-waardige uiteenzetting van het »Kreationsdogma" over het hoofd zien.

KUNTZE² geeft als zijne meening te kennen, dat aan het wisselregt vijf dogma's als zoovele verschil-

¹ Cf. KUNTZE, t. a. p. pag. 268.

² T. a. p. pag. 276.

lende elementen ten gronde liggen, te weten: 1) de wisselverbindtenis is eene abstracte obligatie, 2) zij is eene schriftelijke obligatie, 3) zij wordt geboren door eene eenzijdige regtshandeling, »Kreationsakt" door hem genaamd, 4) de circulatie des wissels heeft telkens novatie, en 5) eene solidaire vertakking van het nemen des wissels ten gevolge. Het eerste, tweede en laatste dogma zijn reeds beginselen van *LIEBE*, en behoeven daarom geene nadere bespreking. Sub n° 3 en 4 echter heeft hij bepaald nieuwe gedachten ontwikkeld, die derhalve eene meer naauwkeurige beschouwing noodig maken.

Om zijn derde dogma te bewijzen toont hij duidelijk aan, dat het idee van overeenkomst onmogelijk met den wissel te vereenigen is. Immers de wisselobligatie berust geheel op het papier, op den wisselbrief, welk stuk enkel en alleen van den schuldenaar uitgaat; men mist derhalve de feitelijke samenwerking der partijen, die aan iedere overeenkomst ten gronde liggen moet, en is dus wel genoodzaakt het uitgeven des wissels als eene eenzijdige regtshandeling te beschouwen, die hij, gelijk wij zagen, met den naam van Kreationsakt bestempelt. In het endossement ligt een nieuw bezwaar tegen het contractsidee, daar ook dit zoowel in den persoon des wisselschuldenaars als in dien des schuldeischers doet zien, dat er aan geene overeenkomst te denken valt. De wisselschuldenaar toch verbindt zich onbepaald tot de betaling eener geldsom, hij kent zijnen crediteur niet, die door middel van het endossement voortdurend verandert, totdat plotseling iemand met den wissel voor den dag komt, en zich als schuldeischer

doet kennen. Hoe kan er nu tusschen hen een contract hebben bestaan, als zij elkander tot op dat oogenblik waren onbekend gebleven? Diezelfde onmogelijkheid van overeenstemming tusschen crediteur en debiteur blijkt bij den nemer, daar immers deze geene aannemings-verklaring behoeft af te leggen om schuldeischer te worden, maar alleen het in handen hebben des wisselbriefs hem reeds die bevoegdheid geeft.

Is zoo de onmogelijkheid eener overeenkomst aangetoond, dan blijft er natuurlijk niets anders over, dan om met KUNTZE de eenzijdige wilsverklaring des wisselgevers als de scheppende oorzaak der wisselverbindtenis aan te nemen. Die wil uit zich in de op den wisselbrief geplaatste onderteekening; is deze geschreven dan is de verbindtenis geboren, al werkt zij niet vóór dat de wissel in andere handen komt. Dien tusschentijd noemt KUNTZE het embryonisch leven des wissels.

Uit dit beginsel vloeijen twee belangrijke gevolgen voort: 1) de onderteekenaar is gehouden, zoodra hij zijne handteekening op den wissel plaatst, ook al komt deze tegen zijnen wil in andere handen, 2) hij is tot betaling verplicht, al is de reële Zusammenhang der endossementen verbroken.

Nog een enkel woord over het vierde dogma. Dat het endossement geene cessie was, werd reeds lang niet meer betwijfeld, maar nog altijd wist men niet wat het dan toch eigenlijk *wel* was. KUNTZE geeft nu als zijn gevoelen te kennen, dat het eene soort novatie is, en ziet geen bezwaar in de vernietigende werking der novatie, omdat de obligatie wel te niet gaat,

maar toch het debitum of nomen voortbestaat, dat zich tusschen de personen blijft voortbewegen (transfunditur).¹

Aan het slot dezer verschillende theoretische beschouwingen komen wij tot het besluit, dat aan het wisselregt de navolgende beginselen ten gronde moeten liggen: 1) de wisselverbindtenis ontstaat uit eene eenzijdige wilsverklaring, 2) zij is eene abstracte obligatie, losgemaakt van alle inwerking der materiele causa, 3) de verbindtenis van ieder wisselschuldenaar is eene zelfstandige, die onafhankelijk van de gehoudenheid der medeschuldenaren in het leven treedt, 4) de wisselobligatie is met den brief vereenzelvigd, 5) zij is dadelijk bij de onderteekening geboren. Als wij dit in het oog houden en tevens bedenken, dat het woord wissel zoowel de trekking als het endossement en de acceptatie omvat, kunnen wij den wissel aldus bepalen:

De wissel is eene schriftelijke akte, waarbij de onderteekenaar daarvan, alleen door zijne onderteekening, zich onvoorwaardelijk en zelfstandig verbindt, dat tegen inwisseling dezer akte eene bepaalde som gelds op eene bepaalde plaats en een bepaalden tijd zal worden voldaan.

¹ Mij dunkt dit laatste minder juist; liever zou ik de verbindtenis van iederen endossant als eene zelfstandige belofte, gelijklopende aan die des trekkers, willen beschouwen, welk unum debitum dan onder hen eene solidaire verpligting doet geboren worden.

HOOFDSTUK IV.

HET HEDENDAAGSCHE POSITIEVE WISSELREGT.

Het Duitsche Wisselregt. — Deutschland, verbrokkeld in een ontzettend aantal zoo groote als kleine staten, die allen hunne eigene wetgeving hadden, gevoelde maar al te dikwijls het noodlottige dier eindelooze verscheidenheid van regt, — en van daar de dringende behoefte naar eenheid, die zich zoo sterk in de eerste helft dezer eeuw openbaarde. Nergens was die eenheid, die verbetering, meer noodig dan op het gebied van het wisselregt; niet alleen toch dat hier iedere staat een regt had, verschillend van dat zijner naburen, maar men vond zelfs staten, waar in het eigen regtsgebied voor verschillende gedeelten ook een afzonderlijk wisselregt geldend was. Die toestand was onhoudbaar. Hoe goed men dit inzag blijkt wel hieruit, dat, toen de mogelijkheid van een algemeen wisselregt nog betwijfeld werd, de behoefte aan verbetering toch zoo sterk was geworden, dat bijna alle regeringen zich genoopt gevoelden daaraan te voldoen door het indienen van wetsontwerpen tot hervorming

van het bestaande. Daaronder trokken dat voor Saksen (1841) van EINERT, voor Mecklenburg (1847) van THÖL, voor Brunswijk (1843) van LIEBE vooral de aandacht, omdat de bedoelde geleerden daarin een nieuwe theorie trachten te vestigen, vroeger in hunne geschriften verkondigd.

Reeds in 1836, op de eerste vergadering van het Tolverbond, trad de Wurtembergsche afgevaardigde met den wensch op, dat de verbondene Staten een algemeen wisselregt mogten aannemen. Men had hier evenwel geen ooren naar; ja op de tweede conferentie in 1838 werd verklaard, dat dit verlangen naar gelijkvormigheid van handels- en wisselregt eene hersenschim geleeke, en onmogelijk te bevredigen was. Intusschen was door die uitspraak het streven naar eenheid niet tot stilstaan gebracht; in verscheidene staten toch werd die wensch, hetzij door de regeringen, hetzij door de volksvertegenwoordiging herhaald, terwijl zich ook onder den handelsstand stemmen ter gunste eener gelijkvormige handelswetgeving verhieven, waarbij altijd eerst en vooral op eenheid van wisselregt werd aangedrongen.

Bij deze publieke opinie was het natuurlijk, dat, toen de Wurtembergsche afgevaardigde op de 8^e vergadering van het Tolverbond (1846) voor de tweede maal zijn voorstel deed, dit gunstiger werd opgenomen. De Pruisische regering verklaarde zich onmiddelijk bereid het initiatief te nemen door overlegging van het voor hare eigene staten bestemde wetsontwerp, nadat zij dit te voren aan de nog noodige herziening zou hebben onderworpen. Deze was voltooid in 1847, waarop de Pruisische regering, bij kabinets-

schrijven van 31 Aug. 1847, niet alleen de Staten, leden van het Tolverbond, maar ook alle andere Duitse Staten uitnoodigde, om zich te Leipzig te vereenigen met het doel een algemeen Duitsch wisselregt zaâm te stellen. Geheel Duitschland gaf aan die roepstem gehoor, en zond zijne afgevaardigden, deels juristen, deels mannen der praktijk, vertegenwoordigers der grootste handels- en bankiershuizen, naar Leipzig. Den 20sten Oktober 1847 kwamen de leden bijeen, en reeds op den 9ⁿ December van datzelfde jaar hadden zij, het Pruissische ontwerp tot grondslag nanner be- raadslagingen nemende, een ontwerp gereed, dat aan alle Duitse Staten, als eene voor hen geschikte wet- telijke regeling, kon worden aangeboden. De politieke omstandigheden van het jaar 1848 verhinderden de spoedige invoering. Het Duitse Parlement, op 1 Mei 1848 te Frankfort a/M. bijeen gekomen, dat onder zijne werkzaamheden ook opnam het brengen van eenheid op ieder gebied van het regt, begon met het ontwerp der Leipziger Conferenz aan de goed- keuring eener commissie te onderwerpen. Deze ad- viseerde tot onveranderde aanneming, waarop in de zitting van 26 Nov. 1848 eene wet werd vastge- steld, houdende: (art. 1) dat van 1 Mei 1849 af het Leipziger ontwerp voor geheel Duitschland kracht van wet zoude hebben, en (art. 2) dat de eventuele maatregelen, door de afzonderlijke regeringen tot uit- voering van dit besluit te nemen, geene verandering in de Wechsel-Ordnung mogten maken ¹. Sommige le- den verzetten zich hier aanvankelijk tegen, op grond,

1 Cf. VISSERING. Het Wisselregt der 19^e eeuw, XIII en XIV.

dat vooralsnog niet was uitgemaakt, in hoeverre een door de Nationale Vergadering uitgevaardigd besluit voor het geheele Duitsche rijk verbindend zoude zijn. Dat dit verzet niet ongegrond was, hebben de latere gebeurtenissen bewezen, daar de meeste regeringen aan de besluiten der Vergadering niet het minste gezag hebben toegekend. De werkelijke invoering onderzocht hierdoor evenwel geene groote vertraging, daar alle Duitsche Staten, de eene voor, de andere na, op deze of gene wijze de wisselwet, meestal zonder verandering, voor hunne landen afkondigden. Feitelijk heerschte dus van toen af de Wechsel-Ordnung over geheel Deutschland, zoodat de strijd of zij »gemeines Deutsches Recht" of alleen »Particular recht" van sommige Staten was, alle praktische belang miste¹.

Het kon, vooral daar men geen Oppergeregts-hof² had, dat alle voorkomende geschillen voor geheel Deutschland in ééne geest besliste, niet uitblijven, of na weinig jaren moesten er twistvragen ontstaan en leemten ontdekt worden, die dienden te worden uitgemaakt en aangevuld. Het was daarom, dat gedeeltelijk op voorstel der Saksische, gedeeltelijk op voorstel der Wurtembergsche regering, door de Bondsvergadering, bij besluit van 19 Febr. 1857, aan de te Neuremberg zetelende commissie tot zamenstelling van een handelswetboek werd opgedragen eenige quaestieuse punten te beslissen. Deze beslissingen werden

¹ De Wechsel-Ordnung is thans (volgens § 2 der »Verfassung des Deutschen Reichs") »Reichsgesetz."

² Zulk een Oppergeregts-hof bestaat op dit oogenblik, en is, ingevolge de Bondsbeslissing van 12 Julij 1869, het te Leipzig opgerigte »Bundes-Oberhandelsgericht".

Novellen genoemd, en door de respectieve Staten als zoodanig in de Wechsel-Ordnung ingelascht.

Mogt men soms verwacht hebben, dat, nu men, na de wetenschappelijke ontdekkingen van EINERT, LIEBE en THÖL, eene nieuwe wettelijke regeling van het wisselinstituut ondernam, de ontworpen wet zich bepaaldelijk voor deze of gene theorie zou verklaren, dan zal die verwachting bedrogen zijn geworden. Zeer terecht heeft de Wechsel-Ordnung in geen enkel artikel de eene of andere theorie tot wet verheven. Theoriën toch zijn zuiver wetenschappelijk, en behooren derhalve niet te huis in de wet, die enkel geroepen is de feitelijke toestanden te regelen, overeenkomstig de goede en ware regtsbegrippen, door de wetenschap verkondigd. Of de Duitse wet aan dit vereischte voldoet, zal ons blijken, wanneer wij onderzocht hebben, van welke regtsbegrippen zij uitgaat. Uit het voorgaande is reeds gebleken, dat LIEBE's theorie, door KUNTZE tot volmaking gebracht, door ons als de ware wordt beschouwd; kunnen wij de voorschriften der Wechsel-Ordnung daarmede vereenigen, dan is dus, althans voor ons, bewezen, dat zij de ware beginselen toepast.

Wat de oude theorie van het wisselcontract betreft, daarvan heeft men bij de zamenstelling der Wechsel-Ordnung geheel afgezien, zoodat dan ook geene enkele bepaling over de buiten den wissel gelegen omstandigheden, het zoogenaamd pactum de cambiando, daarin te vinden is. Van zelf is daardoor ook THÖL's theorie verworpen, die de leer van den »Formalakt'' weder door zijn »Wechselvertrag'' bedorven had. Evenmin kan men zeggen, dat EINERT's opvatting tot grond-

slag is genomen; onmogelijk toch, om alleen hierop te wijzen, is deze te vereenigen met het voorschrift van § 9, die het ontnemen van alle circulatie aan den wissel toelaat, terwijl toch circulatie het eerste vereischte voor papieren geld moet zijn; zoo werd ook de wissel aan toonder juist daarom niet aangenomen, omdat hij te veel overeenkomst had met het papieren geld¹. Dit zij genoeg. Nergens vindt men zoo duidelijk als bij BIENER² aangetoond, hoe EINERT's theorie niet die der Wechsel-Ordnung kan zijn, omdat niet alleen zijne opvattingen in de wet niet zijn opgenomen, maar zij meestal zelfs in tegenovergestelden zin heeft beslist.

Veel meer heeft de Wechsel-Ordnung zich aangesloten aan de door LIEBE verkondigde leer der formele verbindtenis, zooals reeds blijkt uit hare uitwendige geschiedenis. Het Pruissisch ontwerp werd door de conferentie tot uitgangspunt gekozen, en dit ontwerp was weder op dat van Brunswijk gebaseerd, in 1843 door LIEBE zamengesteld. Maar ook de bepalingen der wet zelve zijn in overeenstemming met zijn stelsel, daar zij herhaaldelijk de onvoorwaardelijke, d. i. van alle materiële causa onafhankelijke, gehoudenheid der wisselschuldenaren uitspreekt³. In hoeverre het Kurationsdogma van KUNTZE met de Wechsel-Ordnung strookt, ook daarover kan m. i. geen twijfel bestaan, want niet alleen houdt de wet geene enkele bepaling in, die dit, hetzij stilzwijgend, hetzij uitdrukkelijk uitsluit, maar zelfs schijnen hare

1 Cf. Protocolle IV. pag. 12, Edit. Thol.

2 W. Abh. pag. 473—479.

3 Cf. BIENER, l. a. p. pag. 479.

voorschriften dit stelsel te onderstellen. De eenvoudige bepaling van § 8, »Der Aussteller¹ eines Wechsels haftet für dessen Annahme und Zahlung wechselförmig» is zoo algemeen mogelijk, en daarbij komt dan nog § 74 verklaren, dat hij, wien een wissel afhandig is geworden, den houder alleen dan tot teruggave kan verplichten, wanneer deze zich aan kwade trouw of grove nalatigheid heeft schuldig gemaakt. Ik zie derhalve niet in, op welken grond men KUNTZE'S stelling hier niet toepasselijk zou kunnen verklaren, en meen, dat wie dit stelsel theoretisch juist acht, het ook volgens de Duitse wisselwet in toepassing kan en moet brengen.

De aanmerking, die ik boven maakte op art. 27 ontwerp van LIEBE, moet ik herhalen tegen de §§ 9 en 17 der Wechsel-Ordnung, waar bepaald is, dat de clause »nicht am Ordre» door den trekker op den wisselbrief gesteld hem alle circulatie ontnemt, zoodat het daaropvolgend endossement geene »wechselförmige Wirkung» heeft; dit dunkt mij onjuist, het endossement moet zijne volle kracht behouden, en de trekker alleen niet regrespligtig zijn. Hetzelfde valt, mutatis mutandis, ook aan te merken op § 17, die over het procura-endossement handelt.

De hervorming van het Duitse wisselregt bleef natuurlijk niet zonder invloed op de nieuwe wetge-

1 Mogt men eenig bezwaar zien in het woord »Aussteller» en beweren, dat dit »ausstellen» eenigzins aan een contract herinnert, dan valt op te merken, dat de »Aussteller» altijd naast den acceptant en den endossant wordt genoemd, en dat het woord alleen een naam is aan den eersten schuldenaar gegeven, in tegenstelling van de lateren, die ook ieder hunnen eigenen naam hebben, zonder dat er uit die namen gevolgen getrokken kunnen worden.

vingen, na dien tijd tot stand gebragt of ontworpen. Alle sluiten zich hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk bij de Duitsche wet aan; zoo o. a. de Zweedsche en Finlandsche wisselwetten, het Zwitsersch ontwerp en Tit. VI van het nieuwe handelswetboek voor het vorstendom Servie¹.

Het is der moeite wel waardig eindelijk ook nog eens op sommige andere wisselwetten en regten den blik te slaan.

Het *Engelsche* (resp. *Amerikaansche*) *wisselregt* heeft dezelfde eigenaardige praktische ontwikkeling gehad, die alle Engelsche regt kenmerkt. Buiten alle tuschenkomst des wetgevers heeft het zich zelfstandig door regtspraak en regtsgeleerde adviezen ontwikkeld, en is alleen hier en daar door enkele op zich zelf staande wetten aangevuld.

Hoe Prof. VISSERING, t. a. p. bladz. 14, zeggen kan: »Het is merkwaardig, dat het Engelsche regt, »ofschoon al niet in beginsel, toch in effekte eene groote »overeenkomst met het stelsel der Wechsel-Ordnung »vertoont», verklaar ik niet te begrijpen. Het hoofdbeginsel toch der nieuwe theorie, het abstracte karakter der wisselverbindtenis, wordt door het Engelsch regt veel sterker nog dan door den Franschen Code ontkend, en van deze ontkenning bleef de toepassing niet uit. De den wissel ten gronde liggende causa, de tegenpracstatie (door de Engelschen *consideration* genoemd) is in het Duitsche regt buiten aanmerking gebleven, terwijl het Engelsche regt er een zeer groot gewigt op legt, al is de erkenning van genoten

¹ Cf. over deze wetgevingen KUNTZE, t. a. p. pag. 257—263.

waarde op den wissel niet gevorderd ¹. Die consideration ² is het fundament, waarop de wisselkracht steunt; is dit fundament niet aanwezig, dan valt ook de wisselkracht weg, maar alleen tusschen de partijen, waarvan de eene regt had op de praestatie en de andere op de contrapraestatie. Die exceptie van niet voldane consideration kan aan hem, die hieraan te kort schoot, door alle zijne voorlieden worden tegengeworpen; nooit echter mag een wisselschuldenaar tegenover hem, die aan zijne verplichting voldeed zich er op beroepen, dat een zijner (d. i. des eischers) voorlieden de contrapraestatie aan zijnen medecontrahent niet heeft voldaan ³. In tegenovergestelden zin van ons ontwerp 1822 art. 19, rust, volgens Engelsch regt, de bewijslast van het niet geven der consideration op den verweerder, terwijl de eischer wordt gepraesumeerd aan zijne verplichting te hebben voldaan.

Geheel conform aan de beginselen der materiële verbindtenissen is de opvatting, die de considerations strijdig met de goede zeden, openbare orde of chris-

1 In één opzigt echter kan die valutaclause van nut zijn, namelijk bij de inlandsche wissels. Deze toch behoeven, in tegenstelling der buitenlandsche, geen protest om den houder bij non-betaling regresregt te geven. Mogt men nu echter ook de inland bills willen laten protesteren, dan schrijft Act. 9 en 10 Will. III. c. 17 voor, dat zulks alleen dan geoorloofd is, wanneer de wissels de erkenning van genoten waarde inhouden (expressed to be for value received). Cf. BORCHARDT, Vollständige Sammlung aller Handels- und Wechselgesetze aller Länder Abth. I, Band I, pag. 172.

2 Men onderscheidt tusschen toereikende en ontoereikende tegenpraestatie; alleen de adequate consideration (justa causa) maakt den wissel geldig.

3 Cf. BORCHARDT, t. a. p. XVI. Grossbritaniën, Cap. III.

telijken godsdienst voor ontoereikend verklaart. Zoo b. v. werd in Pennsylvanie een promissory note voor eene speelschuld uitgegeven, zelfs in handen van eenen houder b. f., ongeldig verklaard ¹. Consequent ook is de in Schotland heerschende meening, dat een door dwang afgeperste wissel niet gelden kan, zelfs niet in handen van eenen houder b. f. ², maar onmogelijk verdedigbaar in dit stelsel is de algemeen aangenomen leer, die geheel KUNTZE'S »Kreations-dogma'' huldigt, dat namelijk de trekker, wien een reeds afgeteekende wissel vóór de uitgifte op bedriegelijke wijze wordt afhandig gemaakt, alleen tegen den dief en latere houders m. f. de exceptio doli heeft, maar tegenover den houder b. f. wel degelijk gebonden is ³. Voor het overige bestaan er, (behoudens de bepalingen omtrent de valsheid in wissels) tusschen beide regten geene essentiële verschilpunten meer. Een bepaalde vorm is niet voorgeschreven noch voor de acceptatie noch voor het endossement, welk laatste ook op een afzonderlijk stuk gesteld mag worden. De wissel moet op eene bepaalde *geldsom* luiden, en mag niet voorwaardelijk zijn, maar wel afhangen van eene onzekere toekomstige gebeurtenis, mits die onzekerheid alleen den tijd betrefte. De acceptatie ⁴ mag voorwaardelijk geschie-

1 Ofschoon de tegenwoordig nog geldende Parlementsacten, die wissels ongeldig verklaren wegens de ten gronde liggende causa, in den regel daarvan het geval uitzonderen, dat de wissel zich in handen bevindt van eenen houder b. f., die de contra-praestatie voldeed, zoo beslissen toch de regterlijke uitspraken in tegenovergestelden zin. Cf. BORCHARDT, t. a. p. pag. 164.

2 In Engeland wordt die houder b. f. in zijn regt erkend, mits hij bewijze de valuta te hebben voldaan.

3 Cf. BORCHARDT, t. a. p. pag. 179.

4 Uit de aanmerkingen van GUTTY, leidt BIENER, t. a. p. pag.

den. De houder is tot tijdige praesentatie verplicht op straffe van zijn regresrecht tegen trekker en endossanten te verliezen. Die tijdige aanbieding blijkt voor buitenlandsche wissels uit het protest, en voor inlandsche wissels uit de notificatie, die voor beide soorten tot wisselsolemniteit is verheven. Heeft de houder daaraan voldaan, dan heeft hij recht van regres op alle zijne voorlieden, waarbij hij aan geenen regel is gebonden, daar ook het springregres is toegelaten, ofschoon vroeger de wissel eerst aan den trekker moest worden aangeboden, alvorens de endossanten mogten worden aangesproken.

Geheel verschillend van het Engelsche is de latere ontwikkeling van het *Fransche wisselrecht*. In Engeland was het, zoo als wij zagen, de praktijk die, buiten alle wetgeving om, der ontwikkeling haren loop voorschreef, in Frankrijk daarentegen is zij ten naauwste aan de wetgeving verbonden gebleven: bepaaldelijk aan de Ordonnance van 1673. Deze zeer beknopte wet, door usantie en jurisprudentie, waar het noodig was, uitgebreid, bleef in werking tot op 1 Januarij 1808, toen de Code de Comm. werd ingevoerd, die echter, zoo als reeds boven is aangemerkt, geheel op den grondslag der Ordonnance ruste¹. Valt de korte en bon-

234, de gevolgtrekking af, dat de acceptatie beschouwd werd als een contract tusschen trekker en betrokkene, en diensvolgens den houder geene actie tegen den acceptant werd gegeven. Die meening heeft men tegenwoordig gelukkig laten varen.

1 Cf. Loqué XVIII. pag. 154 en 155. Discours DUVYRIER, die o. a. zegt, na eerst de Ordonnance geprezen te hebben: «et depuis l'expérience en a tellement démontré l'utilité et la sagesse, que 130 ans après et sauf un très petit nombre le projet proposé leur donne la plus honorable confirmation.» Cf.

dige redactie van den Code al te roemen¹, dan mag men toch dien lof niet uitstrekken tot zijnen inhoud, die, de toepassing zijnde der verkeerde theorie van het wisselcontract, menige onjuiste bepaling in zich besluit, al komen er daarnevens ook goede en ware voorschriften in voor, die de praktijk had ingevoerd, en die juist daarom als zoovele inconsequenties op het eenmaal aangenomen systeem inbreuk maken.

Als men de Wechsel-Ordnung en den Code de Comm. met elkander vergelijkt, valt vooreerst op te merken, dat de wisselbekwaamheid (passieve) in beide wetten niet veel verschilt, daar de Code alleen »les femmes ou filles non négociantes ou marchandes publiques" (art. 113) uitsluit, en de Wechsel-Ordnung (art. 1) de bekwaamheid als regel stelt voor ieder, die zich bij contract verbinden kan. Een belangrijk verschil echter, dat dadelijk in het oog valt, is dit: de Duitsche wisselwet stelt het orderbriefje (eigner Wechsel) aan den getrokken wissel gelijk, terwijl de Code, als gevolg der Fransche theorie, le billet à ordre uit de rij der wissels stoot, en als eene gewone schuldbekentenis beschouwt, die wel eenige der gewigtigste eigenschappen des wissels heeft, maar daarvan toch onderscheiden is. Zoo o. a. wat de contrainte de corps betreft, die bij de billets à ordre in den regel alleen verleend wordt tegen kooplieden, en tegen niet-kooplieden alleen dan, wanneer zij ze hebben uitgegeven voor eene daad van

ook *ibid.* XVII, 31, waar de Commissie in haar *Discours préliminaire*, sprekende over de *Ordonnances* van 1673 en 1681 zich aldus uitlaat: »nous y avons puisé le plus grand nombre des principes, qui nous ont dirigés dans notre travail."

¹ Cf. VISSERING, t. a. p. XXXIV. n. 1.

koophandel; cf. artt. 636, 637 Code de Comm. Verder heeft de Code acht gegeven op de valutaontvangst, de valutaclausule daarom als essentiëel vereischte gesteld, en ook de fondsbezorging naauwkeurig geregeld: de Duitse wisselwet daarentegen heeft van dit alles niets, hetgeen dan ook door NOUGUIER ten sterkste wordt afgekeurd, waar hij zegt: »Le système de la nouvelle loi allemande répudie tous les grands principes de notre Code.» Nog in vele andere opzichten zoude eene verdere vergelijking ons verschilpunten doen ontdekken, waaronder echter alleen nog van eenig belang zijn 1) het vasthouden van den Code aan het oude essentiële vereischte der *distantia loci*, 2) het niet erkennen van het blanco-endossement.

De bepalingen van den Franschen Code werden in vele landen tot voorbeeld genomen. Zoo deed ook onze regering, toen zij, na de afschudding van het Fransche juk, overging tot het zamenstellen eener nationale wetgeving. Ons wetboek sluit zich geheel bij den Code aan, en het kan daarom niemand bevreemden, dat ook aan het *Hollandsche wisselregt* de theorie van het wisselcontract ten gronde ligt. Hoezeer onze wetgever van dit stelsel vervuld was, blijkt ten duidelijkste uit het Ontwerp, in 1822 aan de Kamer voorgedragen, waarin, overeenkomstig de verklaring der regering, »dat het wisselcontract ten opzichte der handelende personen van aard verandert, en dus verschillende beginselen daarop moeten worden toegepast», die verschillende contracten naauwkeurig werden gedefinieerd, en met loffelijke consequentie aan het eenmaal uitgesproken beginsel werd vastgehouden. Wilde men evenwel den wissel niet volkomen ongeschikt

maken om in de behoefte des handels te voorzien, dan moest men zich wel eenige noodzakelijke inbreuken op dit stelsel getroosten, waarvan het aantal, bij de latere bespreking, nog met vele andere werd vermeerderd.

Reeds de opschriften der afdeelingen (die onveranderd zijn gebleven), wijzen op een tusschen partijen bestaand contract, dat dan in de artikelen nader wordt omschreven. Zoo verklaart art. 10¹ de betrekking tusschen trekker en nemer als een koop en verkoop. Is echter de wissel bloot ter incassering aan den nemer gegeven, dan natuurlijk valt hier niet aan eenen koop te denken, waarom dan ook art. 18 deze handeling als eene lastgeving kenmerkt. Daarnaast verklaart dan nog art. 59 de betrekking tusschen trekker en betrokkene uit eene lastgeving geboren, waarmede ook de definitie van den wisselbrief, in art. 4 gegeven, in volkomen overeenstemming is. Heeft de trekker een verkoop gesloten, dan rust natuurlijk op hem de verplichting tot levering, gelijk van zijnen kant de koper gehouden is de voldoening van den koop-prijs te bewijzen. Beide deze gevolgtrekkingen maakt dan ook het Ontwerp, waar in art. 15 den trekker de verplichting tot fondsbezorging wordt opgelegd, en art. 19 den nemer tegenover iederen cedent, niettegenstaande de valutaclausule, het bewijs der voldane waarde voorschrijft, behoudens het geval, dat de erkenning van genoten waarde tevens vermeldt waarin die waarde is uitbetaald. Overeenkomstig art. 59 laat art. 22 den betrokkene, ook hem, die fonds in han-

¹ Cf. VOORDUIN. Deel VIII. St. I. pag. 419. In het ontwerp van 1825 werd er aan toegevoegd „of ruiling”. Cf. *ibid.* pag. 452.

den heeft, de vrije keus den wissel al dan niet te accepteren; het hangt geheel van hem af, of hij den opgedragen last wil aannemen; heeft hij hem echter eens aangenomen, dan natuurlijk wordt hij, bij niet volvoering, voor de geleden schade aansprakelijk jegens den lastgever, die dan ook met de *actio mandati directa* (art. 68) onbepaalde schadevergoeding van hem mag vorderen. Blijft men streng vasthouden aan het beginsel, dat de betrokkene door zijne acceptatie zich alleen aan den trekker als zijnen mandans verbindt, dan zou daaruit noodwendig volgen, dat de houder uit dit contract, tusschen hem vreemde personen gesloten, onmogelijk eenig vorderingsregt kan ontleenen. Men raakt daardoor evenwel in botsing met het algemeen aangenomen handelsgebruik, en moet dus wel inbreuk maken op de verkondigde mandaatstheorie. Vandaar de bepaling van art. 33 (art. 119 Wetb. v. Kooph.), dat de acceptant verplicht is zijne jegens den trekker aangegane verbindtenis te voldoen, ook al blijft de trekker met de fondsbezorging in gebreke, en van art. 63 (art. 144 Wetb. v. Kooph.), dat den houder uitdrukkelijk eene vordering tegen den acceptant verleent. Ook nog art. 67 (art. 147 Wetb. v. Kooph.) valt moeilijk met deze theorie te rijmen.

Daar dit ontwerp om verschillende redenen werd afgekeurd, werd er in 1825 een nieuw voorstel gedaan¹, dat, eveneens afgekeurd zijnde, door nog andere werd gevolgd, tot dat eindelijk, nadat het Wetboek

¹ Dit ontwerp van 1825 was eene tweede uitgaaf van dat van 1822, alleen, wat redactie en rangschikking der artikelen betreft, eenigzins gewijzigd, en bovendien met eenige kleine veranderingen of bijvoegingen verrijkt.

van 1830 ten gevolge der Belgische revolutie verval-
 len was, het ontwerp van 1834 definitief werd aan-
 genomen. Dit, ons tegenwoordig wetboek, verdient
 zeker verreweg de voorkeur boven het ontwerp van
 1822, al heeft het nog lang niet dien trap van
 volmaaktheid bereikt, waarop de Duitsche wissel-
 wet is geplaatst. Het begrip van wisselcontract is de
 leidende grondgedachte gebleven, al is zij niet overal
 streng logisch doorgevoerd; zoo b. v. is art. 22 Ont-
 werp 1822 in het juist tegenovergestelde art. 113
 Weth. v. Kooph. overgegaan. Art. 10 ontwerp 1822
 is weggevallen, omdat het als dogmatische verkla-
 ring niet in eene wet paste, maar vooral ook om-
 dat men het niet eens kon worden, welk contract
 dan toch eigenlijk in de wisseltrekking lag opge-
 sloten. De gevolgen van dit art. 10 evenwel, artt.
 106—110 Weth. v. Kooph., de voorschriften om-
 trent fondsbezorging zijn behouden; zoo ook is art. 18
 overgenomen, en hebben wij dus »de zonderlinge in-
 »consequentie, dat men wel bepaald vindt, wat de
 »wisselhandeling tusschen trekker en nemer in een
 »exceptioneel géval zijn kan, niet wat zij in den
 »regel is ¹." Art. 59 ontwerp 1822 is geworden
 art. 140 Weth. v. Kooph., terwijl ook art. 68, het
 beginsel bevattende der actio mandati directa, is over-
 genomen.

De verschilpunten met het Duitsche regt zijn, zoo
 als men begrijpen kan, grootendeels dezelfde als in
 het Fransche regt. Ook wij erkennen het orderbriefje
 niet als wissel, blijven de valutaclausule vorderen, ge-

1 VISSERING, t. a. p. pag. XXXV.

ven den trekker geene wisselactie tegen den acceptant, behandelen de fondsbezorging, leiden uit het valsche endossement eene verkeerde gevolgtrekking af, erkennen geenen wissel zonder distantia loci, maar hebben aan den anderen kant het blanco-endossement als geoorloofd toegelaten, terwijl ook de regeling van het regres bij ons beter is dan in den Franschen Code, en ongeveer met de Duitsche wet overeenstemt.

TWEEDE GEDEELTE.

Gevolgen der Valschheid, in Wissels gepleegd.

INLEIDING.

Zoolang de theorie van het wisselcontract nog de heerschende was, kon het niet anders, of de wisselverbindtenis, tot verschillende Romeensch-regtelijke obligatiën verwrongen, werd, ook met betrekking tot de gevolgen van gepleegde valschheid, geheel naar de regelen van het gemeene regt beoordeeld, omdat men nog de eigenaardige natuur van het wisselregt niet kende. Het toepassen dier regelen gaf echter tot meer moeilijkheid aanleiding dan men aanvankelijk zou verwacht hebben; niet zoozeer het toepassen zelf, als wel de gevolgen, door die toepassing voortgebracht ten opzichte van den houder ter goeder trouw, die menigmaal daardoor aanmerkelijke schade leed, en grootelijks werd benadeeld. Vandaar dan ook, dat de reg-

ters meermalen, ten behoeve van den houder b. f., die regelen van het gemeene regt miskenden, en in strijd met de, volgens de toenmalige opvatting, juiste leer der juristen de vragen beslisten, die aan hun oordeel werden onderworpen.

Deze vroeger zoo moeilijke leer is thans door de nieuwe theorie bijna van alle onzekerheid ontdaan geworden; het beginsel der zelfstandigheid van iedere wisselobligatie, der onvoorwaardelijke gehoudenheid van iederen wisselschuldenaar, d. i. hare onafhankelijkheid van de verpligting der medeschuldenaren, heeft de zaak reeds veel vereenvoudigd; terwijl men, aan den anderen kant, ook de noodzakelijkheid heeft ingezien om, ten behoeve van het algemeen handelsbelang en om het crediet des wissels niet te schaden, zich eene afwijking van het gemeene regt te getroosten, en den houder ter goeder trouw te beschermen, opdat, daar bedrog hier zoo gemakkelijk gepleegd kan worden, de vrees voor schade niet alle wisselverkeer onmogelijk make.

Is het onderzoek naar de gevolgen van valsheid bij wissels gepleegd, reeds op zich zelf belangrijk, het is vooral belangrijk onder de heerschappij van ons Wetboek van Koophandel, dat, gelijk de meeste oude wetgevingen, op dit punt een eerbiedig stilzwijgen bewaart, de beslissing aan de regtspraktijk overlatende.

Dat dientengevolge vele en verschillende meeningen door de geleerden zijn voorgestaan en nog verdedigd worden, zal wel niemand betwijfelen. Onze wet, zoo zegt men (en zoo werd ook vroeger gesproken), heeft de gevolgen der valsheid niet geregeld, en het is ons dus geoorloofd de vraag op te lossen overeen-

komstig de rechtsbeginselen, die wij, naar ons beste weten en overtuiging, voor de ware houden.

Dit laatste nu meen ik te mogen betwisten. Uit de volgende bladen zal blijken, hoe, naar mijn bescheiden oordeel, eene vrije keus hier niet is toegelaten, omdat de bepalingen onzer wet, ofschoon niet regtstreeks de gevolgen der valsheid besprekende, toch van dien aard zijn, dat zij ons dwingen tot een stelsel, dat zij zelve aanvankelijk verworpen had, en m. i. dan ook geheel met de goede beginselen in strijd is. Zeker met veel meer regt dan de kundige Mr. F. A. VAN HALL mag ik aan het slot dezer inleiding zeggen¹: »Ik zal mij wel wachten, mij als regter boven zoo »verschillende mannen en lichamen te willen opwerpen; verre is van mij het denkbeeld, dat ik beter of »juister zoude inzien, hetgeen zij reeds van zoovele »zijden hebben beoordeeld. Doch het zij mij gegund »mijne wijze van beschouwen in deze belangrijke »vraagpunten aan het oordeel van het algemeen te »onderwerpen: waar zooveel verschil van gevoelen »bestaat, schijnt het geoorloofd de zaak als voor een »nader onderzoek geschikt te beschouwen.»

¹ F. A. VAN HALL, Proeve van een onderzoek wegens de gevolgen van gepleegde valsheid in wisselbrieven. 1823, pag. 4.

HOOFDSTUK I.

WIJZEN WAAROP VALSCHHEID IN WISSELS KAN WORDEN GEPLEEGD.

Als hier van valscheid gesproken wordt, dan moet dit woord in zijne ruimst mogelijke beteekenis worden verstaan, als omvattende zoowel verdichting als valscheid en vervalsching. Want mogt het al voor het Strafrecht misschien eenig onderscheid maken, of men den naam van een bestaanden of niet bestaanden persoon gebruikt, om zich daardoor ten koste van anderen, op bedriegelijke en arglistige wijze, te bevoordeelen, voor de vraag, die wij hier te behandelen hebben, kan dit van geen den minsten invloed wezen, en onmogelijk tot eene verschillende beslissing aanleiding geven. Het is zonder twijfel, om een voorbeeld te nemen, voor de beoordeeling der vraag naar de al dan niet gehoudenheid van den acceptant van hoegenaamd geen belang, of de handteekening des trekkers, op den wisselbrief voorkomende, de bedriegelijke nabootsing is der onderteekening van een

werkelijk bestaand persoon, of wel slechts een gefingeerd persoon aanwijst. In beide gevallen mag men gerustelijk zeggen, dat de handteekening des trekkers valsch is, want in beide gevallen bestaat er geene ware handteekening des trekkers¹. Valschheid bij wissels omvat dus »alles wat daarin voorkomt strijdig met de waarheid.”²

De wijzen, waarop die valschheid gepleegd kan worden, zijn natuurlijk vele; zij kan plaats hebben hetzij in de namen of handteekeningen der personen, die op den wissel voorkomen, hetzij in den eigenlijken inhoud des wissels, in de dagteekening, den vervalldag of de wisselsom³. Deze hoofdverdeeling laat zich weder in een groot aantal onderdeelen splitsen, waarvan de volledige opsomming, ware zij al mogelijk, toch geheel overbodig zoude zijn. Wij willen derhalve ons onderzoek naar de gevolgen der gepleegde valschheid tot de volgende hoofdgevallen bepalen, omdat daarin van zelf alle andere mogelijkheden begrepen zijn.

1 Dat het hier gezegde alleen geldt de *jure constituendo*, spreekt van zelf. De *jure constituto* toch hebben wij de ongelukkige bepaling van art. 102, W. v. K., waaraan wij *nolentes volentes* ons wel dienen te houden. Beter had de wetgever gedaan, indien hij op dit punt, gelijk ook de Deutsche Wechsel-Ordnung doet, het stilzwijgen had bewaard, daar immers, zoo als wij reeds zagen, de verdichting der namen onder valschheid valt, en de verdichting van plaats of tijd of andere omstandigheden wel bij niemand eenigen twijfel kan verwekken over het bestaan of niet bestaan der wisselverbindtonis van hem, wiens echte handteekening op den wisselbrief voorkomt, die zulk ecne verdichte opgave bevat.

2 Cf. VISSERING, t. a. p. pag. 159.

3 Cf. *Ibid.* t. a. p. 160. Men vergelijkte ook de uitgebreide opsomming, door Prof. VISSERING aldaar gegeven.

- a) Valschheid, gepleegd in de handteekening des trekkers.
- b) Valschheid, gepleegd in de handteekening van een of meerdere endossanten.
- c) Valschheid, gepleegd in de handteekening van den acceptant, of van den acceptant ter cere.
- d) Vervalsching van den inhoud des wissels, bestaande in:
 - α) Vervalsching der wisselsom.
 - β) Vervalsching van den naam des nemers.
 - γ) Vervalsching in de dagteekening van de trekking, het endossement of de acceptatie.

De orde hierbij te volgen zal deze zijn: eerst zullen wij nagaan, welke de regelen waren, naar welke, onder de heerschappij der oude beginselen van wisselregt, de gevolgen der valschheid werden beoordeeld; vervolgens de oplossing dezer zelfde vraagpunten geven, volgens de leer der nieuwe school; daarna onderzoeken, hoe, naar de bepalingen van ons positief regt, de beslissing des regters moet uitvallen; en ten slotte aanwijzen, hoe, naar ons beste weten, de zaak bij de wet zou behooren geregeld te worden.

HOOFDSTUK II.

GEVOLGEN DER VALSCHHEID, NAAR DE LEER VAN HET OUDE WISSELREGT.

Hoe onjuist de theorie was, door de oude beoefenaars van het wisselregt voorgestaan, hoe weinig zij voldeed aan de behoefte van het handelsgebruik, en hoe zij de regtsgeleerden huns ondanks dwong aan hunne eigene leer ontrouw te worden, blijkt vooral duidelijk uit de gevolgen, die men, onder den invloed dier theorie, aan de gepleegde valscheid knoopte. Geen beter bewijs toch voor de onwaarheid eener stelling, dan niet-overeenstemming der geleerden bij het maken van toepassingen en het daaruit afleiden van gevolgtrekkingen. En daar nu op geen gebied van het regt het „tot mentes tot opinionones” zoo waar was als hier, mogen wij reeds daaruit tot de onjuistheid der oude leer besluiten.

Die groote verscheidenheid van gevoelens lag trouwens in den aard der zaak. Zoolang men de eigenaardige natuur van het wisselregt niet kende, en ook

in den wissel, ofschoon den Romeinen volkomen onbekend, deze of gene Romeinschregtelijke obligatie wilde vinden, kon het niet anders, of men moest ook, bij het toepassen der Romeinsche regtsbeginselen op den valschen wissel, tot allerlei en onderling tegenstrijdige resultaten komen. Aan die verscheidenheid van meening paarde zich nog een ander kwaad, door de oude leer voortgebracht. Juist omdat men geen duidelijk en klaar besef had van wat de wissel was, en daarom niet wist welke beslissing ten deze te nemen, bewaarden bijna alle wetgevingen een hardnekkig stilzwijgen over de belangrijke vraag naar de gevolgen der valscheit, alles overlatende aan het oordeel der regters, die daarom, zonder van een vast beginsel uit te gaan, maar al te dikwerf uitsluitend oordeelden naar de toevallige omstandigheden van het bijzonder geval, dat aan hunne beslissing onderworpen was. Ten gevolge hiervan zijn er ook onder de schrijvers, die zich met dit vraagstuk hebben bezig gehouden, maar weinigen, die het in zijnen geheelen omvang behandelen, en spreken de meesten er slechts in transitu van.

De meeningen dier verschillende schrijvers na te te gaan, zoude ons te ver voeren; wij zullen daarom de verhandeling van Mr. J. BONDT ¹ tot grondslag van ons onderzoek aannemen, en het door hem gezegde, telkens voor elk geval in het bijzonder, zooveel mogelijk aanvullen.

Na in het eerste hoofdstuk zijner Dissertatie den aard der wisselverbindtenissen te hebben onderzocht, en tot het besluit te zijn gekomen, dat er aan de be-

¹ De peric. damni e falso in litt. camb. comm. Lugd. Bat. 1733.

trekking tusschen trekker en nemer een koop en verkoop, en aan die tusschen trekker en betrokkene eene lastgeving ten gronde ligt, gaat de schrijver tot den eigenlijken inhoud zijner verhandeling over, en bespreekt achtereenvolgens deze drie wijzen, waarop valscheheid kan worden gepleegd: *a)* valscheheid, gepleegd in den naam des trekkers, *b)* vervalsching der wisselsom, *c)* valsche endossement.

Om tot eene beslissing te komen, wie in deze gevallen de schade zal moeten dragen, laat hij zich door de volgende regels leiden.

I. Niemand kan uit eene verbindtenis tot meer gehouden zijn dan waartoe hij zich krachtens haren aard verbonden heeft.

II. Niemand mag zich door eigen wanbedrijf ten koste van een ander verrijken.

III. Niemand kan aan een ander meer regt afstaan dan hij zelf heeft.

IV. Die met een ander handelt is niet onkundig, of behoort het althans niet te zijn, van diens regt en bevoegdheid. — Hieruit volgt dan deze algemeene regel, dat degene, die zijn quasi-regt van den bedrieger ontleent, de schade moet dragen, ingeval ze niet op den falsaris kan worden verhaald.

Zien wij nu de toepassing.

a) Valsche wissel. Is de valsche wissel ongeaccepteerd gebleven, dan neemt ieder nemer regres op zijnen voorman, en zoo komt men tot den falsaris.

Moeijelijker is de verhouding van den acceptant tot den houder b. f. *BOND* ontslaat hem van alle verplichting, en geeft hem diensvolgens, zoo hij reeds betaald heeft, de *condictio indebiti*. De accep-

tant nam slechts den last des trekkers aan om aan den nemer te betalen; zulk eene lastgeving bestaat hier in het geheel niet, en dus ook geene verpligting van den acceptant. Geheel stemmen hier mede overeen VERWER¹ en REITZ²; terwijl PHOONSEN zich bij de Duitschers schijnt aan te sluiten, en derhalve den acceptant verbonden schijnt te achten. Waartoe zouden anders zijne herhaalde waarschuwingen aan den betrokkene dienen om toch niet te accepteren, dan na zich deugdelijk van de echtheid des wissels overtuigd te hebben, nadat hij eerst geleerd had: »die een wisselbrief accepteert moetse voldoen³?» Hetzelfde wordt geleerd in de Frankforter Wisselresponsa⁴, door UHL verzameld, en schijnt ook FRANCK's⁵ meening geweest te zijn.

b.) *Vervalsching der wisselsom vóór de acceptatie*, wanneer de acceptant het bedrog nog ontdekt alvorens te betalen. Uit het voorgaande, uit de daar omhelsde leer van het mandaat, blijkt, dat ook hier de verbindtenis van den acceptant alleen voor de oorspronkelijke som is aangegaan; en daaruit volgt weder, dat, mogt hij betaald hebben, de *condictio indebiti* hem te stade zal kómen om het meerdere terug te eischen. Kan hij evenwel zijn geld niet van den invorderaar terug bekomen, dan moet hij zelf, en niet de trekker, de schade dragen. Immers een lastgever is den mandataris slechts tot schadeloosstelling *ex causa mandati* verpligt, *ex occasione mandati* alleen dan

1 Nederl. Zeeregten; Verhandeling over bodemcrif, § 31.

2 Vertaling van HEINECCIUS' Elem. Jur. Camb. Cap. VII, Sect. II, noot 26.

3 Wisselstijl, Cap. X, § 7. —

4 Resp. 48, n° 19.

5 Inst. Jur. Camb. Lib. II, Sect. VI, Tit. IV, § 14.

wanneer hij in culpa was. — Evenzoo en op dezelfde gronden oordeelt POTHIER¹, terwijl ook FRANCK (§ 12) den betaler, die zich niet op den falsaris kan verhalen, aansprakelijk stelt, tenzij de trekker zich eenige culpa te wijten hebbe; de houder schijnt, volgens hem, dus altijd tot de vervalschte som gerechtigd te zijn. Zoo ook de Frankforter Juristen (Resp. 84), terwijl LOCHAU niettegenstaande hij den algemeenen regel vooropzet², dat wie zich van den falsaris geen vergoeding kan verschaffen, zelf de schade zijner betaling moet dragen, hier toch den trekker tot schadeloosstelling verplicht, een gevoelen ook door REITZ verdedigd op grond van den billijkheidsregel: »quod officium cuique suum non debet esse damnosum.”

Is de vervalsching na de acceptatie geschied dan is, volgens BONDT, de acceptant slechts tot de oorspronkelijke som gehouden. Die meening was evenwel niet algemeen aangenomen, zooals blijkt uit een belangrijk proces, dat in 1786 in tegenovergestelden zin te Parijs werd beslist.

c) *Valsch endossement*. Het mandaat, in den wissel opgesloten, houdt het bevel in om aan den wettigen houder te betalen. Hier nu is geen wettige houder meer, en zal dus de betrokkene de betaling moeten weigeren, of, betaald hebbende, den eigenaar nogmaals de wisselsom moeten uitkeeren. Deze is ook de be-

1 *Traité du contrat de Change*, n° 99. POTHIER, (*ibid* n° 103) had eveneens den acceptant van alle gehoudenheid vrijgesproken, indien des trekkers handteekening valsch was.

2 *De vitiis et def. negot. camb.*, Cap. II, § 17.

slissing der Fransche schrijvers SAVARY¹, DUPUIS² en POTHIER (n° 104), en hetzelfde schijnt uit PHOONSEN'S stelsel te volgen, die in cap. XVI § 2 het voorschrift geeft »de voldoeninge van eenen wisselbrief moet aan den wettigen houder van deselve geschieden», en dan ook den betrokkene tot grootte voorzigtigheid aanmaant. VERWER daarentegen, met wiens gevoelen REITZ zich vereenigt, oordeelt, dat de acceptant, die eenen houder b. f. betaald heeft, volstaat met den eigenaar dien persoon aan te wijzen, en het regt heeft, den eersten nemer uit het valsche endossement de betaling te weigeren; terwijl FRANCK voor den houder b. f., die den wissel titulo oneroso verkreeg, het valsche endossement aan het echte gelijk stelt.

Eene afzonderlijke vermelding verdient nog Mr F. A. VAN HALL³, die, uitgaande van een geheel nieuw beginsel, daardoor tot eene beslissing komt, niet vermeer van de goede theorie verwijderd, al was ook zijn beginsel voor het wisselregt niet juist. Drie gevallen van valscheheid, meent hij, eischen een nader onderzoek (voor de overige wijzen de gevolgen zich van zelve aan), en voor die gevallen geeft hij de volgende oplossing.

a) Bij valsche handteekening des trekkers is de acceptant in de meeste gevallen gehouden zijn accept te voldoen.

b) De houder b. f. is altijd (behoudens ééne uitzondering) tot de vervalschte som gerechtigd, indien

1 Parfait Négoc. Part. I. Liv. III. Chap. X.

2 L'art des lettres de change, Chap. XIII.

3 Proeve van een onderzoek naar de gevolgen der gepleegde valscheheid in wisselbrieven. Amsterdam, 1828.

de vervalsching vóór de acceptatie was geschied.

c) Een voorafgaand valsche endossement ontnemt den houder slechts in één geval zijn regt uit den wissel. De eigenaar kan zijn regt alleen doen gelden tegen den falsaris en, mits hij de vis major bewijze, die hem zijnen wissel deed verliezen, tegen den nemer, die gehandeld heeft met den bedrieger, welke zich onder eenen valschen naam voordeed.

Het algemeene beginsel, waarop zijn stelsel rust, is de regel, dat ieder de schade moet dragen, door zijne culpa veroorzaakt. Wie de meeste schuld heeft is de eerste aan de beurt om daarvoor te boeten. Als zoodanig treedt altijd op hij, die, de valscheit klaarblijkelijk kunnende kennen, er toch geen acht op gaf. Dezen echter buiten aanmerking latende, meent Mr VAN HALL voor de culpa de volgende rangregeling in acht te moeten nemen:

A. *Valsche wissel*. De meeste schuld is 1° bij den betrokkene, die accepteerde zonder, of op eenen klaarblijkelijk valschen, adviesbrief,

2° bij den nemer, die met den bedrieger onder eenen valschen naam handelde,

3° bij den betrokkene, die op eenen kunstig nagebootsten adviesbrief accepteerde.

De acceptant is dus altijd tegenover den lateren houder verplicht zijn accept te voldoen, en tegenover den eersten nemer alleen casu quo ontslagen. Maar ook de latere houder zal in één geval geene vordering tegen den acceptant kunnen doen gelden, namelijk wanneer hij den wissel vóór de acceptatie aannam, omdat hij hier onmogelijk kan beweren, dat de acceptant, hoe ook in culpa, hem schade heeft berokkend.

B. *Vervalschte wisselsom.* De grootste nalatigheid heeft zich te wijten 1° de acceptant, die voor een grooter bedrag accepteerde dan de adviesbrief vermeldde;

2° de trekker, die geen adviesbrief gaf. Met dezen staat gelijk de trekker, in wiens adviesbrief dezelfde vervalsching voorkomt, omdat de falsaris dan blijkbaar een zijner bedienden is, en hij natuurlijk voor dezen moet instaan.

3° De acceptant is aansprakelijk tegenover alle houders, die niet aan de vervalsching deel namen.

De houder b. f. is dus altijd tot de vervalschte som gerechtigd, behoudens dezelfde uitzondering als boven, dat namelijk de acceptant hem slechts de oorspronkelijke som behoeft uit te keeren, indien hij den wissel vóór de acceptatie verkreeg. Het verlies komt altijd voor rekening van den acceptant, behalve wanneer de trekker zich meerdere schuld te wijten had.

C. *Valsch endossement.* 1° In de eerste plaats is aansprakelijk degene, die den wissel door eigen onachtzaamheid verloor, — alleen de vis major geeft hem regt den wissel of de vergoeding op te eischen van den nemer, die met den bedrieger handelde, wanneer deze zich onder eenen valschen naam voordeed;

2° degene, die den wissel van den bedrieger onder eenen valschen naam ontving,

3° de eigenaar, die den wissel verloor.

Hieruit volgt dus, dat de acceptant, die betaalde, zonder dat de eigenaar verzet had gedaan, niets te duchten heeft, terwijl ook de houder, die niet in het geval van n° 2 verkeerde, volkomen voor schade is beveiligd.

Wij zien derhalve, dat Mr VAN HALL een geheel oor-

spronkelijk stelsel voorstaat, dat hem, al was het op verkeerde gronden, bijna tot de juiste beslissing heeft gebracht.

Wat nu de oude wetgevingen betreft, zoo heb ik alleen in het Preuss. Landrecht¹ eenige bepalingen omtrent valscheit gevonden, welke hierop neerkomen, dat de acceptant aan zijne verplichting moet voldoen, ook al is de handteekening des trekkers valsch, — dat ook de schade, veroorzaakt door de vervalsching der wisselsom, hem moet treffen, indien de trekker niet in culpa is, — en dat het valsch endossement noch den lateren houder b. f., noch den acceptant, die betaalt, kan schaden. De betrokkene moet alleen de echtheid van het laatste endossement onderzoeken; was dit blijkbaar valsch, dan moet hij den eigenaar schadeloos stellen.

De Fransche Code de Commerce heeft, even als de bron waaruit hij is voortgevloeid, de Ordonnance van 1673, het stilzwijgen bewaard. Alleen volgt uit de bepalingen, voor verloren wissels gegeven, dat het valsch endossement den eigendom des wissels niet overdraagt. Dit leert dan ook PARDESSUS², die evenwel den betrokkene geen regt van terugvordering geeft tegen den houder b. f., die de betaling ontving; deze houder moet hem echter het regt tegen zijnen cedent afstaan, op wien weder dezelfde verplichting rust, tot dat men cindelijk op den falsaris komt. Voor de overige gevolgen der valscheit³ heeft hij ongeveer hetzelfde stelsel als VAN HALL, die van het beginsel der culpa

¹ Cf. Das allgem. Landrecht für die Pr. Staaten. 2 Th. Tit. VIII, § 1137—1159.

² Cours de Droit Commere. n° 454.

³ Cf. ibid. n° 443—454.

uitgaat, en daarin de beslissing omtrent de al dan niet
gehoudenheid des wisselschuldenaars zoekt ¹.

¹ Daar het niet in mijne bedoeling lag, en mij ook onnoodig toescheen, hier eene volledige opsomming der uiteenlopende meeningen omtrent de gevolgen der valsheid te geven, maar ik alleen door hare verscheidenheid de onjuistheid dier meeningen wilde doen kennen, geloof ik met de aangehaalde schrijvers te kunnen volstaan, en mij van een verder onderzoek ontslagen te mogen achten. Ook over het Eugelsch regt heb ik begrepen te kunnen zwijgen, omdat ook daarin, bij gebreke van alle positieve bepalingen, weder zeer verschillende theoriën gehuldigd worden.

HOOFDSTUK III.

DE NIEUWE LEER OMTRENT DE GEVOLGEN DER VALSCHHEID.

Aan die onzekerheid der oude leer, waarover wij in het vorig hoofdstuk hebben gehandeld, en die het gevolg was der verkeerde meeningen, die zoo vele eeuwen lang de wisseltheorie beheerschten, zou bij het erkennen der ware rechtsbeginselen voor goed een einde komen. Het was echter niet plotseling en in eens dat de juiste beginselen gevonden werden.

Hij, die het eerst den tot nog toe bewandelden weg verliet, EINERT, heeft in geen enkel zijner geschriften, noch in zijne »Meditationes ad Jus Cambiale», noch in zijn »Wechselrecht» of zijn »Entwurf für Sachsen» iets gezegd over de vragen, die ons hier bezig houden. Dit stilzwijgen ook van zijn ontwerp, dit opzettelijk weglaten van bepalingen over verloren en valsche wissels, tracht hij in de inleiding te rechtvaardigen op grond, dat, volgens zijn oordeel, daarover in eene wet behoort gezwegen te worden, daar deze zich met geene bloote raadgevingen mag ophou-

den, en het nemen van strenge bepalingen ten deze te moeilijk is. Blijkbaar deinst hij terug voor de verwickelingen, waarin men geraakt, wanneer men én den houder b. f. én den regthebbende uit den verloren wissel, beiden voor schade wil behoeden¹.

Welke, volgens zijn stelsel, de gevolgen der valscheid moeten zijn, is dan ook zoo gemakkelijk niet te zeggen, vooral daar hij zich evenmin verklaart over de vraag, of de enkel formele legitimatie voor den houder voldoende is, dan wel of dezé ook de materiële legitimatie moet bewijzen. Uit zijne reeds boven aangehaalde inleiding in fine volgt, dat hij den acceptant wel niet verplicht acht de echtheid der endossementen te onderzoeken, en dus de bloot formele legitimatie op zich zelf voldoende acht, maar hem toch het regt toekent, het bewijs der materiële legitimatie van den houder te vorderen, wanneer hij vertrouwen stelt in eenen endossant, die hem waarschuwde, dat het van hem afkomstige endossement een falsum was; schenkt hij dien endossant echter geen geloof, dan mag hij den houder betalen, en daardoor zich zelf en alle wisselschuldenaren van hunne verplichting ontslaan. De betrokkene heeft dus de keus of hij de dubbele of enkel de formele legitimatie wil eischen. — Bedenkt men verder, dat EINHART de stelling is toegedaan, dat er in de acceptatie en het endossement alleen een borgtogt ligt, dan meen ik, dat, volgens zijn stelsel, de gevolgen der valscheid hierop neerkomen.

Is de handteekening des trekkers geheel valsch, dan is noch de acceptant, noch een der endossanten

¹ Cf. Entw. 1841. Inleiding, pag. XV. vlg. H.

tot iets gehouden; immers hunne verbindtenis is geene zelfstandige, maar eene accessoire, een borgtocht. Is er geen hoofdschuldenaar, omdat de handteekening des trekkers valsch is, dan vervalt ook hunne gehoudenheid, daar geen debitum accessorium zonder principale kan bestaan. Was de handteekening enkel vervalscht, dan natuurlijk zijn acceptant en endossanten wel degelijk verbonden, omdat hier, mits de echtheid der vervalschte handteekening worde bewezen, een debitum principale aanwezig is. — Was de wisselsom of eenige andere omstandigheid, hetzij vóór hetzij na de acceptatie of het endossement, vervalscht, dan zijn de debiteuren tot niets meer dan het oorspronkelijke gehouden, waartoe ook de trekker zich verbond; immers voor zijne schuld stelden zij zich borg, en nooit mag een borg tot meer dan de hoofdschuldenaar zijn gehouden.

Zou nu de theorie van het papieren-geld met den regel, dat de *exceptiones ex persona indossantis* niet overgaan, ons doen besluiten, dat een valsch endossement den lateren houder in zijn vorderingsregt niet schaden kan, toch hebben wij gezien, dat EINERT het den acceptant vrij laat om *casu quo* het bewijs der dubbele legitimatie te vorderen, waarbij, zoo een der endossementen blijkt valsch te zijn, de *bona fides* den houder niet baten zal, maar hij niettemin van alle regt uit den wissel verstoken zijn zal.

Die toepassingen, waartoe ons EINERT's stelsel dwingen, zijn alzoo een nieuw bewijs tegen zijne theorie, en toonen duidelijk aan, hoe hij, de oude leer bestrijdende, toch zelf de ware niet gevonden had, daar zijn stelsel hem gedeeltelijk tot dezelfde

gevolgtrekkingen moest leiden als de leer, die hij, en te regt, in beginsel bestreed.

Bij de beoordeeling van THÖL's theorie is het ons boven gebleken, hoe hij, de juistheid van het abstracte beginsel voor het wisselregt erkennende, zich toch niet geheel van de oude dwaalbegrippen wist los te maken, en daarom nog zooveel gewigt legde op het wisselcontract. Die weifeling, het kon niet anders, moest op zijne beschouwing van de gevolgen der valscheheid eenen nadeeligen invloed uitoefenen; zijne voorschriften zijn dan ook aan den eenen kant doortrokken van de beginselen der oude leer, terwijl zij aan den anderen kant worden beheerscht door de regelen der nieuwe theorie. — Al ontkent hij het ¹, toch gaat hij gedeeltelijk van hetzelfde beginsel uit, dat op VAN HALL's stelsel van overwegenden invloed geweest is, namelijk dat de culpa over de gehoudenheid beslist. Dit openbaart zich hierin, dat hij alle wisselschuldenaren steeds van hunne verpligting ontslaat tegenover den eersten nemer na de gepleegde valscheheid. Deze toch heeft zijn vertrouwen in eenen bedrieger gesteld, meenende met een eerlijk man te doen te hebben, en moet zelf daarvan de gevolgen dragen; het is hier eene soort van culpa, hij had zich maar beter van 's mans eerlijkheid moeten overtuigen. — Zien wij nu zijn stelsel.

Valsche handteekening des trekkers. De acceptant blijft dan gehouden aan zijn accept te voldoen jegens iederen houder, maar niet jegens den eersten geëndosseerde, (art. 419 Entwf.); heeft deze betaling ontvangen, dan mag hem de acceptant tot teruggave dwingen, ja,

¹ Cf. Thöl, Wechselrecht (Handelsrecht II) § 304. Ed. 1869.

hij is zelfs verplicht den acceptant schadeloos te stellen voor zijne betaling aan eenen lateren houder, omdat die betaling geschied is op *zijn*en »Zahlungsauftrag», dien hij in het endossement gegeven had, en waaraan de betrokkene alleen voldeed onder voorwaarde, dat de last des trekkers echt was ¹. Wij zien hier dus den regel toegepast, dat de eerste nemer moet instaan voor de echtheid der handteekening des trekkers. Ofschoon men, THÖL zelf gevoelt het, zoo redenerende, ook den lateren houder alle regt tegen den acceptant moest ontzeggen, komt hem hier zijne opvatting, dat ieder endossement een afzonderlijke wissel is, te hulp, omdat daaruit volgt, dat iedere houder slechts voor de echtheid van dat endossement behoeft in te staan, waaraan hij zelf zijn regt ontleent. — Dat alle endossanten, wier echte handteekening op dit stuk voorkomt, regrespligtig blijven, spreekt van zelf, daar hunne betalingsbelofte, gegeven voor het geval, dat de betaling uitbleef, onverschillig waarom, niet afhangt van de echtheid der handteekening des trekkers.

Valsch endossement. Men moet onderscheiden tusschen den recta- en den orderwissel. a) Bij den eersten zegt THÖL, zijn de acceptant en de trekker alleen tegenover den eersten nemer verbonden; de latere echte endossanten, zoowel als zij wier naam is gebruikt, zijn tot niets gehouden ².

b) Dat het valsch endossement van geen invloed kan zijn op de onderlinge gehoudenheid der wissel-schuldenaren, zoo vóór als na de gepleegde valsch-

¹ Ibid. § 305.

² Ibid. § 307.

heid, is duidelijk, en de vraag naar de gevolgen heeft dus alleen betrekking op de verhouding tusschen den houder na het valsch endossement, en de wisselschuldenaren vóór de gepleegde valschheid, alsmede tusschen eerstgenoemden en den acceptant. De beslissing hangt hier geheel af van het al dan niet noodig zijn der dubbele legitimatie. Eischt men de dubbele, dan zal de houder, ofschoon zelfs bona fide, geen regt uit den wissel kunnen ontleenen, daar het hem aan voldoende legitimatie ontbreekt. Evenwel is dit onbillijk; men kan niet vergen, dat de latere nemer de echtheid aller voorgaande endossementen onderzoeke, en moet dus den eisch der materiële legitimatie laten vallen. Eéne verplichting echter, met betrekking tot dit onderzoek naar de echtheid der endossementen, wil THÖL den houder opleggen, namelijk dat hij insta voor de identiteit van zijnen endossant met den laatstgenoemden nemer. Vandaar zijn regel voor valsch endossement: de eerste nemer na de valschheid kan geen regt uit den wissel ontleenen ¹, maar voor alle latere houders (zelfs geen bona fides is noodig) heeft het valsche endossement de werking van een echt ². — In zijne laatste editie van 1869 acht hij het stelsel der Wechsel-Ordnung boven het zijne te verkiezen, en neemt dit dan ook over.

¹ M. i. is dit onbillijk, want dit bewijs der identiteit brengt den nemer niet veel verder. Stel A is eigenaar van den wissel, B steelt hem, endosseert hem valschelijk aan zich zelf, en draagt hem daarop aan C over. Al heeft C nu ook de overtuiging verkregen, dat B, die met hem handelt, ook werkelijk de persoon is, in den wissel genoemd, dan volgt daaruit nog niet, dat B de wettige eigenaar is.

² THÖL, t. a. p. § 307. Entwurf, art. 121.

*Valsche acceptatie*¹. Dit geval is het eenvoudigste; het valsche accept wordt als niet geschreven geacht; de verpligting van trekker en endossanten blijft volkomen dezelfde als of er niet geaccepteerd ware, zooten hunnen voor- als ten hunnen nadeele.

*Vervalsching van den inhoud des wissels.*² Sluit THÖL zich voor het geval van valsch endossement geheel bij de nieuwe theorie aan, hier raakt hij weder in zijne contractsleer verward, en vervalt daarbij in allerlei wijdloopige onderscheidingen. Eene noodzakelijk te maken onderscheiding is de splitsing tusschen de wisselonderteekenaars vóór en na de vervalsching. Dat die vervalsching van den inhoud van geen invloed kan zijn op de verbindtenis der schuldenaars van de eerste klasse, spreekt van zelf, gelijk ook hunne verpligting tot het bewijs, dat de vervalsching na hunne onderteekening is geschied. Voor de andere klasse geeft THÖL, m. i., geheel verkeerde beslissingen, die in lijnregten strijd zijn met de nieuwe theorie. Hij miskent het formele karakter der wisselverbindtenis, komt op de *causa debendi* terug, en verklaart hen diensvolgens in sommige gevallen slechts tot het oorspronkelijke gehouden.

Ziehier de beginselen, die zijne beslissing leiden.

A) Wilde iemand zich alleen voor het oorspronkelijke verbinden, dan is hij ook slechts dáártoe gehouden, al ware de vervalsching vóór zijne onderteekening geschied. — B) Zelfs al wilde iemand zich voor de vervalschte som verbinden, dan nog reikt zijne ver-

1 *Ibid.* § 310.

2 *Ibid.* § 309.

pligting niet zoo ver, indien hij het wisselcontract gesloten heeft in de onderstelling (Voraussetzung), dat het de oorspronkelijke som was, waarvoor hij zich verbond.

Hij onderscheidt nu. A) Droeg iemand bij zijne onderteekening van den nieuwen inhoud geen kennis (b. v. de trekker geeft eenen wissel aan den nemer om hem te onderzoeken, deze vervalscht de wisselsom en geeft hem zoo terug; de trekker bemerkt het niet en onderteekent), dan is hij enkel tot de oorspronkelijke som gehouden. B) De onderteekenaar kent den nieuwen inhoud; dan hangt zijne verplichting daarvan af, of hij zich verbond in de onderstelling, dat die hem bekende inhoud de oorspronkelijke was. Dat degene, die van de vervalsching onderrigt was, en dus de verandering van den vroegeren inhoud in den tegenwoordigen kende, zijne verbindtenis niet in die onderstelling sloot, spreekt van zelf. Is dit het geval niet, dan moet men onderzoeken, welke wisselcontracten in die onderstelling gesloten werden, en daarbij onderscheiden de verplichting van trekker, endossanten en acceptant.

a) Dat de trekker, den nieuwen inhoud kennende, ook tevens niet weten zou, dat hij vervalscht is, is ondenkbaar. De trekker is dus altijd overeenkomstig den nieuwen inhoud verbonden.

b) Elk endossant is eveneens tot de vervalschte som gehouden; immers óf hij zelf is de vervalscher, en dan zeker kan er geen twijfel bestaan, óf hij heeft den reeds vervalschten wissel aangenomen, maar dan geeft hij in zijn endossement eenen nieuwen wissel uit, en is tot voldoening daarvan onvoorwaardelijk verbonden. Er bestaat tegen deze beslissing te minder be-

zwaar, omdat hij eene valuta ontving in evenredigheid met de vervalschte som.

c) Jegens alle nemers, die aan de vervalsching voorafgaan, is de acceptant slechts voor de oorspronkelijke som gehouden, want alleen dáárop zijn de »Begebungsverträge" en derhalve ook de wil dier nemers gevestigd. Voor de latere nemers, zegt THÖL, moet hier hetzelfde gelden als bij valsche handteekening des trekkers; allen zijn zij dus tot den nieuwen inhoud gerechtigd, behalve hij, die het eerst den wissel met de vervalsching uitgaf; deze laatste zal den acceptant zelfs schadeloosstelling moeten geven, indien hij eenen lateren houder betaald heeft.

Wanneer wij bedenken, dat LIEBE de eerste is geweest, die de eigenlijk ware begrippen van wisselregt heeft verkondigd, kan het ons niet verwonderen, dat ook hij de eerste was, die duidelijk en logisch uit de ware theorie afleidde, wat ten aanzien van de valscheid behoort te gelden. Wel vorderde de billijkheidsregel, dat niemand zich door eigen bedrog ten koste van een ander mogt verrijken, eene dubbele uitzondering op het beginsel der beligchaming van de wisselobligatie in den wisselbrief, in zooverre als de houder m. f. zelfs op vertoon van den wisselbrief geene betaling mag krijgen, terwijl aan den anderen kant de acceptant tot betaling verplicht kan zijn, zonder dat hem de wisselbrief wordt overhandigd, namelijk aan hem, die deugdelijk zijn goed regt als eigenaar van eenen verloren wissel bewijst, en de voorschriften der wet in dit opzigt getrouwelijk nakomt. Had men die uitzondering niet toegelaten, er ware tegen de billijkheid gezondigd.

Geheel in overeenstemming met de door hem gepredikte zelfstandigheid van iedere wisselobligatie is ook zijne theorie over de gevolgen der valscheid, in wissels gepleegd. In de weinige woorden van § 85 van zijn ontwerp voor Brunswijk is deze aldus zamengevat: de valscheid of vervalsching van eenige onderteekening des wissels heeft geen invloed op de gehoudenheid van hen, wier echte handteekening op den wissel voorkomt. Derhalve, is de handteekening des trekkers valsch, dan is de acceptant daarom niet minder gehouden zijne betalingsbelofte na te komen; en doet hij het niet, dan blijven de endossanten even goed regrespligtig als wanneer zij den echten trekker achter zich hadden. Is eindelijk het endossement valsch, dan zal de acceptant den houder b. f. moeten voldoen, en trekker en endossanten hem casu quo rembours moeten geven.

Wat de vervalsching der wisselsom of van eenig ander deel des wissels betreft, daarbij geldt de algemeene regel, die ook weder op datzelfde beginsel van zelfstandigheid van iedere wisselobligatie berust, dat elk dáártoe gehouden is, waartoe *hij* zich verbond. Het oogenblik der onderteekening is dus beslissend; is de vervalsching na de onderteekening geschied, dan is de wisselschuldenaar alleen tot den oorspronkelijken inhoud verplicht, is zij vóór de onderteekening gepleegd, dan zal hij de verplichting moeten nakomen, hem volgens de vervalsching opgelegd, natuurlijk evenwel alleen tegenover den houder b. f.

De Deutsche Wechsel-Ordnung berust, zooals wij boven zagen, op LIEBE's theorie, en heeft dan ook geheel analoge bepalingen omtrent valscheid opgeno-

men. De beide §§ 75 en 76 zijn de splitsing der eene § 85 van *LIEBE*. Gaf het voorschrift van *LIEBE* den algemeenen regel, waaruit het gevolg was af te leiden, dat, bij valsche handteekening des trekkers, de acceptant en de endossanten toch verbonden blijven, en dat, bij valsch endossement of accept, de wisselschuldenaren, wier handteekening echt is, niet ontslagen zijn, de *Wechsel-Ordnung* doet juist anders om, en geeft de gevolgen aan, waaruit men tot den algemeenen regel kan besluiten. Van het geval der vervalsching van den inhoud des wissels spreekt de Duitse wet met geen enkel woord, maar uit het zelfstandig karakter der wisselobligatie, door haar erkend, volgt zonder twijfel, dat ook hier het voorschrift van *LIEBE* moet worden aangenomen, en ieder dus gehouden is datgene te voldoen, waartoe hij zich door middel zijner onderteekening had verbonden, ook al was dit niet de oorspronkelijke belofte, op den wissel gesteld.

Eveneens zwijgt zij over het geval, dat op eenen rectawissel een valsch endossement voorkomt. Daar zij evenwel aan het endossement, op zulk eenen wissel geplaatst, geene »*wechselfässige Wirkung*» geeft, zoo is het duidelijk, dat de latere houder, om betaling te mogen vorderen, overeenkomstig het *jus civile*, de materiële legitimatie moet bewijzen, en bij valscheid van een der endossementen zal worden afgewezen. Hetzelfde geldt bij den procura-wissel of bij een valsch volledig endossement, na een voorafgaand procura-endossement.

Dat ik mij met dit beginsel, hetwelk ik uit de Duitse wet meen te moeten afleiden, niet vereenigen

kan, spreekt van zelf na de aanmerking, door mij gemaakt, én op LIEBE's stelsel én op het systeem der Wechsel-Ordnung. Mijn gevoelen zoude zijn, dat het verbod tot verder endosseren, hetzij in het corps des wissels, hetzij in een endossement geplaatst, de endossabiliteit aan den wissel niet ontneemt, maar eenvoudig hem, die dit verbod gaf, van alle aansprakelijkheid tegenover latere houders ontslaat, en den nemer, die den wissel met dit verbod aannam, tot vergoeding tegenover zijnen cedent verplicht voor de schade, die deze door het verder endosseren mogt komen te lijden. Het is derhalve duidelijk, dat naar mijne zienswijze de gevolgen van een valsch endossement, op zulk eenen wissel geplaatst, dezelfde moeten zijn als bij den gewonen orderwissel.

Hetzelfde moet voor den procura-wissel gelden.

HOOFDSTUK IV.

GEVOLGEN DER VALSCHHEID NAAR ONS POSITIEF REGT.

Toen men in de eerste helft dezer eeuw tot de samenstelling eener nationale wetgeving besloot, werd, wij zagen het reeds, gelijk voor ons geheele regt, zoo ook voor het Wisselregt de Fransche Code tot grondslag genomen, en derhalve de daarin gehuldigde leer van het wisselcontract door onzen wetgever omhelsd. In het ontwerp van 1822 werd, zoo als wij ook reeds gezien hebben, dit stelsel evenwel veel logischer en consequenter doorgevoerd dan de Fransche Code had gedaan, en ook de valscheid, overeenkomstig de aangenomen leer, zeer juist geregeld.

Afgezien van de ongelukkige en op geene wijze te regtvaardigen splitsing tusschen valscheid en verdichting, hield dit ontwerp de volgende bepalingen over valscheid in:

Art. VI. »Een wisselbrief geaccepteerd zijnde, doch »naderhand bevonden wordende, dat de handteekening »des trekkers valsch is, is de acceptant tot zijne accep-

»tatie niet gehouden, maar ieder houder komt terug bij »zijnen of eenen vorigen cedent en zoo vervolgens" ¹.

Deze bepaling was geheel overeenkomstig de aangenomen leer, die in de acceptatie alleen de aanvaarding van eenen last des trekkers zag. — Evenzoo was art. VII (thans 137 Wetboek van Koophandel) blijkbaar het gevolg, zoowel van de leer der cessie van vorderingen, als van die van het mandaat, terwijl art. VIII (145 Wetboek van Koophandel) uit den aard der zaak volgde.

Toen dit ontwerp was afgekeurd, werd in 1825 een nieuw voorstel gedaan, waarin de aangehaalde artikelen nu niet meer bij elkander, maar vaneen gescheiden, waren opgenomen; art. VII was geworden art. 89; art. VIII art. 47, terwijl art. VI was overgegaan in het gewijzigde en vermeerderde art. 69, dat aldus luidde: »de acceptant van eenen »wisselbrief is tot deszelfs betaling ongehouden, indien »de teekening des trekkers valsch is, tenzij de acceptant zich schuld te wijten hadde. Indien de som, door »den trekker in den wisselbrief uitgedrukt, vervalscht »is geworden, is de acceptant slechts tot betaling der »werkelijke som gehouden."

1 Dit beginsel werd in alinea 2 gedeeltelijk omvergeworpen, en daar den acceptant de verplichting tot betaling opgelegd tegenover den houder, die bewees ter goeder trouw de waarde des wissels te hebben voldaan, aanwees waarin die waarde had bestaan, en tevens de onmogelijkheid aantoonde om rembourss van zijne voorlieden te krijgen. Deze vreemde uitzondering was het gevolg eener transactie tusschen de verschillende partijen, waarvan de eene den acceptant onvoorwaardelijk *niet*, de andere hem onvoorwaarlijk *wel* verbonden wilde verklaren.

De zonderlinge uitzondering van art. VI alinea 2 was dus weggefallen, en de bepaling, overeenkomstig de mandaatstheorie, zeer juist aangevuld.

De beraadslaging over dit artikel was levendig. Krachtig door de regering in hare antwoorden, en door den Heer BEELAERTS VAN BLOKLAND bij de openbare beraadslaging, verdedigd (deze laatste plaatste zich geheel op het standpunt van BONDT), werd het even krachtig door de Heeren HOOFT en DONKER CURTIUS bestreden, en ten slotte door de meerderheid afgestemd.

In het debat had zich evenwel zooveel verschil van gevoelen geopenbaard, dat de regering in het ontwerp van 1834 de quaestie niet meer aandurfde, zich daarom over het geval van valsche handteekening des trekkers en vervalsching der wisselsom niet meer uitliet, en verklaarde de beslissing in deze »aan de algemeene beginselen van wisselrecht over te laten”¹.

Daar dit ontwerp tot wet verheven is, behelst dus die wet (ons tegenwoordig Wetb. v. Kooph.) geene andere voorschriften over de gevolgen der valscheheid dan de artt. 137 en 145, zoodat de regter, voor andere voorkomende gevallen, zal moeten onderzoeken in hoeverre hetzij de overige bepalingen der wet, hetzij de wets- of regts-analogie hem eene beslissing aan de hand doen, en, als deze alle hem geen uitkomst geven, naar de volgens zijne overtuiging ware beginselen van wisselrecht te oordeelen hebben.

In hoeverre de regtsanalogie hier helpen kan, zal ik niet onderzoeken, en dus de vraag ter zijde laten,

¹ Cf. VOORDUIN VIII, 1, pag. 643—672.

of het beroep op art. 140 Weth. v. Kooph. te regtvaardigen en te verdedigen is ¹, maar uit de overige bepalingen der wet en uit de wetsanalogie trachten aan te toonen, hoe men, niettegenstaande dat art. 69 Ontw. 1825 werd verworpen, toch, onder de heerschappij van ons tegenwoordig Wetboek, tot het verkeerde beginsel van dat artikel zal moeten terugkeeren.

De gevallen, waarmede ons onderzoek zich hier zal bezighouden, zijn, zooals reeds is gezegd, *a)* valscheit gepleegd in de onderteekening des trekkers, *b)* valsche endossement, *c)* valsche acceptatie, *d)* vervalsching van den inhoud des wissels.

Dat hij, wiens naam valschelijk is gebruikt, tot niets gehouden is, spreekt van zelf; eigenhandige onderteekening is het eerste vereischte voor de wisselverbindtenis; eveneens is het duidelijk, dat de falsaris alleen civielrechtelijk en niet naar wisselregt kan verbonden zijn, omdat zijne onderteekening op den wissel geheel niet voorkomt; en niet minder duidelijk, eindelijk, dat ook zij, die, hoe dan ook, dit bedrog helpen bevorderen, daarvoor aansprakelijk zijn. De groote vraag is echter deze: welken invloed heeft de valscheit op de gehoudenheid van hen, wier echte handteekening op den wissel gesteld is?

a) Valsche handteekening des trekkers. Noodzake-

¹ Dit beroep bewijst alleen, dat de acceptant geene vordering tegen den trekker heeft, waaraan wel niemand twifelen zal, maar geenzins, dat de houder zijn regt tegen den acceptant verliest, vooral daar de artt. 119, 144 en 146 algemeen spreken, en dus wel opwegen tegen het ééne art. 140.

lijk dient men hier te onderscheiden tusschen de endossanten en den acceptant, en beider gehoudenheid afzonderlijk te onderzoeken. Voor de eene zoowel als voor de andere missen wij in de wet een regtstreeksch voorschrift, en moeten wij dus onderzoeken, of er wellicht zijdelings eene beslissing aan haar te ontleenen is. Ik meen die te vinden in de artt. 137, 164 en 166 Wetb. v. Kooph.

Dat de endossanten, wier handteekening op den hier bedoelden wissel voorkomt, zich aan hunne regrespligtigheid niet kunnen onttrekken door de uitvlugt der valscheid, is, dunkt mij, duidelijk. Wij hebben hier een volkomen analoog geval aan dat van art. 137 Wetb. v. Kooph. Mogt de endossant den houder de exceptio falsi willen tegenwerpen, dan zal deze hem met volle regt kunnen antwoorden: deze valscheid is voor uwe gehoudenheid tegenover mij volkomen onverschillig; uwe regrespligtigheid is geheel onafhankelijk van de obligatie des trekkers, de wet zelve heeft het erkend voor het geval van valsch endossement. Ook daar bestaat, evenmin als hier, eenig verband tusschen de oorspronkelijke verbindtenis des trekkers en de gehoudenheid van den endossant, die op de valscheid volgt; waarom zou hier dan niet hetzelfde gelden? — *ubi eadem est legis ratio, eadem debet esse legis dispositio.* — De regter zal dus wel verplicht zijn den weigerachtigen endossant te veroordeelen om zijnen geëndosseerde te waarborgen ¹.

Mogt hij echter deze analogie niet willen aanne-

¹ Cf. KIST, Wisselregt, bladz. 235. Uitg. van 1869, en DIEPHUIS, Handboek, bladz. 259.

men, dan kan er toch evenmin twijfel bestaan; immers de ware beginselen van wisselregt hebben ons geleerd, dat het endossement niets anders is dan eene op zich zelf staande betalingsbelofte van den endossant, waarbij hij zich verbindt den houder de wisselsom met de kosten te voldoen, voor het geval dat deze, onverschillig waarom, geene betaling bij den betrokkene krijgen kan. In dit stelsel kan er geen oogenblik twijfel bestaan, of de endossant bij valsche handteekening des trekkers al dan niet regrespligtig is ¹.

Wat nu verder het onderzoek betreft naar de verplichting van den betrokkene, die zulk eenen valschen wissel accepteerde, de zaak ware hoogst eenvoudig, indien de wetgever, diē de beslissing aan de algemeene beginselen van wisselregt zeide te willen overlaten, dit ook werkelijk had gedaan. Die beginselen toch leeren ons, dat de acceptant door zijne acceptatie eene onvoorwaardelijke en zelfstandige verbintenis heeft aangegaan, waaraan hij zich door geene exceptiën, aan den persoon van trekker of endossanten ontleend, kan onttrekken; al is dus de handtee-

¹ Nog onlangs is door den Hoogen Raad in denzelfden geest beslist. Het Hof van Gelderland had, bij arrest van 22 Maart 1871, Weekbl. 3362, den endossant, die rembours weigerde, op grond, dat de houder de valscheit van des trekkers handteekening niet bewezen had, tot betaling der regressom veroordeeld, als rustende op hem de bewijslast der echtheid van de handteekening des trekkers. — Dit arrest werd 30 November 1871, Weekbl. 3410, door den Hoogen Raad bekrachtigd, waarbij werd uitgemaakt, 1° dat de houder, die zich voor zijne actie tot rembours op de valscheit van de onderteekening des trekkers beroept, niet verplicht is die valscheit te bewijzen, 2° maar daarentegen de endossant gehouden is hem de echtheid van de handteekening des trekkers te waarborgen.

kening des trekkers valsch, de acceptant blijft niettemin verpligt zijne acceptatie te voldoen. — Ongelukkig echter vergat onze wetgever, bij het weglaten van art. 69 Ontw. 1825, ook het tegenwoordige art. 137 met de daarmede zamenhangende artt. 164 en 166 te schrappen, en daarom zijn wij, zoo als ik hoop aan te toonen, wel op grond van die artt. genoodzaakt tot de verworpen beslissing terug te keeren.

Toen men in art. 137 het beginsel had aangenomen, dat een valsch endossement den eigendom des wissels niet overdroeg, en de eigenaar van een verloren wisselbrief derhalve steeds zijn regt op de voldoening tegenover den acceptant bleef behouden, was men wel verpligt dezen tegen schade te waarborgen. Men deed dit dan ook door middel der artt. 164 en 166. Daarbij wordt vooreerst aan hem, die na de betaling nog beweren mogt regt op de wisselsom te hebben, de verpligting opgelegd om te bewijzen, dat de acceptant onwettig had betaald, daar hij die op den vervaldag den wisselbrief voldoet, zonder dat er verzet is gedaan, vermoed wordt deugdelijk te zijn gekweten (art. 164); en opdat nu de betrokkene, die niettemin tot eene herhaalde betaling is verpligt geworden, zich op dengene, wien hij ten onregte betaalde, zou kunnen verhalen, stelde men vervolgens, niet te yreden met de *condictio indebiti*, die hem toch zeker toekwam, in art. 166 het algemeene beginsel, dat de houder, die de betaling van eenen wisselbrief ontvangt en alle vroegere endossanten aan dengene, die den wisselbrief voldaan heeft, verantwoordelijk zijn voor de wettigheid van alle vroegere

endossementen. Zoo zou het regt van terugvordering des acceptants zooveel te zekerder vaststaan.

Het is dit artikel, dat de toepassing der ware beginselen van wisselregt op het geval der valsche handteekening des trekkers, naar ik meen, voor ons onmogelijk maakt. Wat toch zal zulk een acceptant den houder, die hem tot betaling komt aanspreken, tegenwerpen? Hij zal hem zeggen: ik ontken niet u onvoorwaardelijk ¹ betaling te hebben beloofd, en ben u dus schuldig, maar gij van uwen kant zijt mij verantwoordelijk voor de wettigheid van alle vroegere endossementen; die wettigheid kunt gij niet bewijzen, want reeds het eerste uit de reeks der endossementen is onwettig. Hij toch, die dit endossement gaf, alsof hij zijn regt ontleende aan eenen wisselbrief, waarvan hij de nemer was, was een bedrieger en falsaris; hij had de hoedanigheid van nemer in geenen deele, en kon dus ook onmogelijk als zoodanig een wettig en geldend endossement geven. Had ik u betaald, gij zoudt tot teruggave aan mij verplicht zijn: ik wijs u dus af met de *exceptio doli, dolose petis quia petis quod redditurus es.* — Het is alzoo hier de toepassing van den regel: »quem de evictione tenet »actio, eum agentem repellit exceptio.»

Mogt iemand beweren, dat »wettigheid» in art. 166 beteekent echtheid, en de houder en zijne cedenten dus alleen verantwoordelijk zijn voor de valscheheid van een der op den wissel voorkomende endossemen-

¹ Ik neem zelfs aan, dat de onvoorwaardelijke en zelfstandige gehoudenheid van den acceptant, zich, naar ons regt, verdedigen laat, op grond der artt. 119, 144 en 146 Wetb. v. Kooph.

ten, terwijl elk endossement, waarvan de onderteeke-
ning echt is, ook wettig is, dan verwijs ik hem naar
art. 137, waar hij het tegendeel kan leeren. In dat
art. toch lezen wij, dat alle endossementen, volgende
op het valsche, hunne kracht verliezen, vervallen;
wat wil dit anders zeggen, dan dat die endossemen-
ten onwettig zijn; immers, indien zij wettig waren,
hoe kon er dan van *vervallen* sprake wezen? Ont-
breekt bij valsch endossement voor den lateren hou-
der de legitimatio ad causam, omdat een der op den
wissel genoemde voorlieden (endossanten) geen regt
had in die hoedanigheid te handelen, dan mist men
ze even goed, wanneer des trekkers handteekening
valsch is, omdat ook dan de eerste endossant in die
hoedanigheid niet handelen kan.

Maar niet alleen art. 166, ook art. 137 Wetb. v.
Kooph. brengt ons tot het verworpen beginsel van
art. 69 Ontw. 1825 terug. Wanneer toch de wet
voor een of ander geval geene beslissing geeft, dan
is het eerste, waartoe de wetsuitlegger, wanneer ook
de overige bepalingen der wet hem in het onzekere
laten, zijne toevlugt neemt, de wetsanalogie, m. a. w.
dan moet hij onderzoeken, of de wetgever niet voor
een geval, in beginsel aan het niet vermelde gelijk,
eenen regel gegeven heeft, en, zoo hij dien vindt, in
denzelfden geest beslissen.

Hier wijst ons de analogie op art. 137. De betrek-
king toch tusschen trekker en nemer is in beginsel
volkomen gelijk aan de verhouding tusschen endossant
en geëndosseerde: kunnen nu, indien het endossement
valsch was, de nemer noch zijne latere opvolgers
aan dat endossement eenig regt van vorderen tegen

den acceptant ontleenen, dan zal men ook wel genoodzaakt zijn diezelfde bepaling toe te passen op het geval, dat de handteekening des trekkers valsch is.

Wil men mij tegenwerpen, dat die analogie hier niet aanwezig is, omdat de acceptant bij valsch endossement zich aan eenen waren schuldenaar (nl. den houder, die het valsch endossement voorafging) verbonden had, dan is deze tegenwerping niet afdoende, omdat de wet in art. 137 niet onderscheidt tusschen eene acceptatie, verleend vóór of na het valsch endossement, maar den houder in alle geval van het vorderingsregt tegen den acceptant vervallen verklaart, — en dat de analogie volkomen geregvaardigd is, wanneer de acceptatie na het valsch endossement was verkregen, zal wel niemand betwisten.

Wanneer men bij valsche wissels de analogie van art. 137 ten voordeele des houders toelaat om hem regres op zijne endossanten te verleenen — en ik zie niet in, hoe men het regt daartoe zou kunnen ontkenen — waarom zal zij dan niet evenzeer geoorloofd zijn om den acceptant van alle aansprakelijkheid te bevrijden? Eene verschillende interpretatie der wet voor de beide gevallen ware niet te regtvaardigen.

Maar men lette ook nog op de ongerijmde gevolgen, waartoe het verwerpen van mijn stelsel aanleiding zoude geven. Er laat zich namelijk een geval denken, waarin ook zij, die ik bestrijd, zonder twijfel den acceptant van alle gehoudenheid tegenover den lateren houder zullen ontslaan. Stel: de falsaris vermeldt op den valschen wissel niet zich zelve, maar een ander (en meestal zal dit wel het geval zijn) als ne-

mer. Wil hij zich nu voor den eigenaar des wissels doen doorgaan, dan zal hij ook altijd een valsche endorsement op den wissel moeten plaatsen: en dat in dit geval de acceptant van dezen valschen wissel het regt heeft den houder de betaling te weigeren, zal en kan niemand ontkennen, daar de artt. 137 en 166 te duidelijk spreken om het tegendeel te kunnen beweren. Het gevolg van het niet aannemen van mijn stelsel zal dus dit zijn: bij valsche handteekening des trekkers is de acceptant verplicht den houder te voldoen, indien de falsaris zich zelve als nemer vermeldt; terwijl, indien hij dit niet doet, de acceptant van alle verplichting tegenover den houder ontslagen is. Dit onderscheid ware ongerijmd.

Dat het vóór de al dan niet gehoudenheid van den acceptant volkomen onverschillig is, of de *onware* handteekening des trekkers de bedriegelijke nabootsing der onderteekening van een werkelijk bestaand persoon is, of de aanwijzing van eenen eenvoudig gefingerden naam, gevoelt een ieder; in beide gevallen toch bestaat er geen *ware* trekker, en daar alleen komt het op aan. Ongelukkig mogen wij dit toch voor onze wet niet aannemen, daar zij in art. 102 aan eenen wisselbrief, die eene verdichte opgave van naam bevat, alle wisselkracht ontnemt, en dit stuk aan eene gewone schuldbekentenis gelijk stelt, indien het althans voldoet aan de eischen van art. 1915 B. W., iets wat wel nooit het geval zal zijn.

Jure nostro zal dus de acceptant van eenen wisselbrief, waarop geen valsche maar een verdichte naam van den trekker staat, tot betaling verplicht zijn, doch alleen ten opzichte van den houder, die van de ver-

dichting geen kennis droeg, en onverschillig of hij zelf ze kende of niet ¹.

Is de onderteekening des trekkers enkel *vervalscht* en niet geheel valsch, dan kan dit bedrog van geenen invloed zijn op de verbindtenis van den acceptant, ook al is het geschied om den betrokkene te gereeder tot de acceptatie te doen besluiten, omdat hier noch de analogie uit art. 137, noch ook de bepaling van art. 166 toepasselijk is. Dat het bewijs der echtheid van de verborgene handteekening op den houder rust, nadat eerst de acceptant heeft aangetoond, dat de op den wissel vermelde persoon de trekker niet was, spreekt van zelf ².

1 Mogt men de uitzondering van art. 102 alinea 2 meer letterlijk willen opvatten, en aan zoodanig stuk alleen dan wisselkracht geven, wanneer het zich bevindt in handen van eenen houder, die zelf de verdichting niet kennende, tegenover eenen onderteekenaar staat, die de verdichting wel kende, dan zal natuurlijk de acceptant alleen dan gehouden zijn, wanneer hij bij zijne acceptatie wist, dat het geen echte wissel was. Cf. hierover KIST, t. a. p. bladz. 70—74.

2 Een enkel woord over de verschillende opvattingen waartoe het zwijgen onzer wet aanleiding heeft gegeven. — Mr KIST, *Beginselen van Handelsregt II*, 232 vlg. verklaart den acceptant tot voldoening aan zijne acceptatie verbonden, ook al is de handteekening des trekkers valsch. Hij redeneert daarbij geheel uit de artt. 119, 144 en 146 Wetb. v. Kooph.; dat ik mij daarmede zou kunnen vereenigen, zoo de artt. 137 en 166 niet bestonden, blijkt genoeg uit mijne beslissing voor het geval der vervalsching van de wisselsom, die, en op dezelfde gronden, aan de zijne gelijk is. Gelijk KIST oordeelt ook DIEPHUIS, *Handboek I*, pag. 256 vlg., terwijl VISSERING, t. a. p. 166 vlg. wel geene beslissing geeft, maar toch blijkbaar met zekere voorliefde de gronden *voor* de gehoudenheid van den acceptant opnoemt. — Daar tegenover staan DE WAL, *Handelsregt*, § 306 en ASSER *c. s.* Aanteek. Wetb. v. Kooph. ad artic. 137, die, op grond der leer van het mandaat, den acceptant niet gehouden verklaren, terwijl HOLTJUS, *Voorlez. over Handelsregt*, het stilzwijgen bewaart.

b) *Valsch endossement.* — De beslissing is hier eenvoudig; de wet heeft de gevolgen geregeld in art. 137 en de daarmede in verband staande artt. 164 en 166. Dit art. 137 luidt: »Een valsch endossement doet den »eigendom des wissels niet overgaan, maar alle latere »endossementen vervallen, onverminderd de regtsvordering van den houder tegen alle de teeknaars dier »endossementen.»

Naar ons recht is derhalve de dubbele legitimatie noodig om iemand regthebbende uit eenen wissel te doen zijn, zoodat den valschelijk geëndosseerde en zijnen opvolgers geene regtsvordering tegen den acceptant toekomt, maar de eigenaar steeds regthebbende uit den wissel blijft. Heeft de acceptant den onwettigen houder betaald, hij zal hem tot teruggave mogen aanspreken, hem en zijne voorlieden. De onwettige houder, die, hetzij geene betaling heeft kunnen krijgen, hetzij tot teruggave werd verplicht, heeft eene regtsvordering tot schadeloosstelling tegen zijne voorlieden tot aan het valsche endossement, (de tweede zinsnede van art. 137 verklaart dit uitdrukkelijk); bij slot van rekening zal dus de schade neerkomen op hem, die met den falsaris handelde.

Dat de endossementen, ouder dan het valsche, hunne volkomen kracht en waarde behouden, hadden wij ook zonder alinea 2 van art. 137 geweten; die bepaling is dus overbodig.

Was het endossement niet valsch maar *verdicht*, dan kan het recht van den eigenaar daardoor niet veranderd worden: dit spreekt van zelf; immers, heeft men eens aangenomen, dat een valsch endossement den eigendom des wissels niet overdraagt, dan zal

men ook hetzelfde gevolg aan een verducht endossement dienen te knoopen. De onwettige houder zal ook in dit geval regres op zijne voorlieden mogen nemen, mits hij de verduchting niet kende.

Was het endossement *res valscht* met betrekking tot de onderteekening van den endossant, om daardoor iemand gemakkelijker tot de overname van den wissel te bewegen, dan kan dit van geenen invloed zijn op de verbindtenis van eenigen wisselonderteekenaar, mits name-lijk de echtheid der verborgene handteekening blijke.

Is een valsch endossement op eenen procura- of eenen recta-wissel geplaatst, dan moet men onderscheiden. Het echte endossement op den recta-wissel kan hoogstens de kracht hebben der burgerregtelijke cessie (art. 139 Weth. v. Kooph.); derhalve is bij zulk eenen wissel de latere houder tot het bewijs der dubbele legitimatie verplicht. Stuit hij daarbij op een valsch endossement, dan kan hij onmogelijk eenig regt uit den wissel ontleenen, terwijl de eigenaar des wissels, hetzij de oorspronkelijke nemer of zijn cessionaris, hun regt behouden.

Bij procura-wissels huldigt onze wet het m. i. juiste beginsel ¹, dat de procurist den *eigendom* des wissels

¹ Evenwel niet geheel. Naar mijn oordeel toch zou het verbod van endossement (recta-wissel) of de procuratie alleen deze uitwerking mogen hebben, dat hij, die het verbod van endosseren gaf, in het geheel niet regrespligtig is aan latere houders, en dat de procurator eveneens aan latere houders, ofschoon volkomen eigenaars geworden, toch geen ander regres verschuldigd zou zijn, dan aan zijnen mandataris, welke laatste hem er verantwoordelijk voor blijft, dat hij zijnen last heeft overgedragen. — Naar ons regt echter acht ik, cf. stelling XIV, het gevolg van het procura-endossement of van den procura-wissel hierin gelegen, dat eenvoudig de procurist wegvalt, — hij gaat op in den

kan overdragen; het valsche endossement van zulk eenen wissel valt dus onder den algemeenen regel, die ongelukkig hier het verkeerde beginsel van art. 137 is.

De Wechsel-Ordnung daarentegen, die voor valsche endossement van den gewonen wissel het juiste beginsel huldigt, zal m. i. bij den procura-wissel (ook bij den recta-wissel) het verkeerde voorschrift van ons art. 137 moeten volgen.

c) *Valsche acceptatie*. Het voorschrift van art. 145 is even duidelijk als dat van 137 en ook zeer natuurlijk. — Valsche acceptatie staat gelijk aan non-acceptatie; trekker en endossanten blijven dus regrespligtig, zoowel wegens non-acceptatie als wegens non-betaling, indien de betrokkene daartoe niet bereid is ¹.

Was de acceptatie *verdicht*, trekt b. v. de trekker, die een bedrieger is, op een verdicht persoon, en accepteert hij onder diens naam, dan valt dit weder

persoon van zijnen mandans, wordt hij tot rembourss aangesproken, het is als of men zich tot zijnen mandans wendt, terwijl de mandans tegenover latere houders even goed verbonden is, als wanneer hij zelf onmiddellijk had geëndosseerd.

1 Ten onregte, geloof ik, ziet HOLTJUS (Voorlez. ad artic. 145), op den enkelen grond der overbodigheid, in dit *verhaal* van art. 145 een ander dan dat van art. 177, en wil hij daarom den houder dit regres laten uitoefenen ook zonder protest. Voor zoo verre ik weet, staat hij dan ook met zijn gevoelen alleen.

Dat VISSERING (t. a. p. bladz. 169) art. 145 niet met art. 102 weet te rijmen, schijnt mij toe het gevolg te zijn eener vergissing. Hij heeft namelijk hier valscheheid en verlichting verward. Wanneer de trekker op een bestaand persoon trekt en diens acceptatie nabootst, dan is dit geen verdichte wisselbrief, zoals VISSERING meent, maar een echte wisselbrief met een valsche acceptatie. Bestond de betrokkene niet, dan eerst ware het stuk een verdichte wisselbrief.

onder art. 102, zoodat de houder alleen dan regres heeft, wanneer hij van de verdrinking geen kennis droeg, d. i. wanneer hij zijne bona fides kan bewijzen. Voor regres bij valsche acceptatie is dit laatste natuurlijk niet noodig; immers de mala fides van den houder kan wel zijnen opvolger, maar nooit zijnen voorman, schade berokkenen; ten zijnen opzichte heeft die houder zich niet aan bevordering van het bedrog schuldig gemaakt, omdat zijn voorman den wissel toch reeds genomen had. Had hij den wissel, de valsche acceptatie kennde, niet verder geëndosseerd, dan zouden de voorlieden hem zonder twijfel regrespligtig zijn geweest; waarom zou het dan nu anders wezen, nu hij door het regres, dat op hem genomen is, in den toestand is verplaatst, als of hij zelf den wissel aan den betrokkene ter intrekking had aangeboden?

Dat op het valsche accept ter eere deze zelfde regelen moeten worden toegepast, behoeft geen betoog.

d) *Vervalsching van den inhoud des wissels.*

a) *Vervalsching der wisselsom.* Gelijk de nieuwe theorie, uitgaande van het beginsel der zelfstandigheid van iedere wisselobligatie, den acceptant, bij valsche handtekening des trekkers, niettemin gehouden verklaart, en hem, uit datzelfde beginsel, tot betaling verplicht van die som, waartoe hij zich door zijne onderteekening verbonden heeft, al ware die som ook grooter dan de oorspronkelijke betalingsbelofte des trekkers bedroeg, zoo gaf ook de oude theorie voor beide gevallen eene gelijke beslissing. Afgeleid uit de theorie van het mandaat was het beginsel der nietgehoudenheid van den acceptant, zoo hij de valscheheid van des trekkers handtekening bewijzen kon,

en afgeleid uit diezelfde theorie was ook het beginsel, dat hij nooit tot betaling van een grooter bedrag verplicht kon zijn dan in den oorspronkelijken last des trekkers lag opgesloten, onverschillig of de vervalsching vóór of na de acceptatie was gepleegd. Dit beginsel had dan ook in het ontwerp van 1825 eene plaats gevonden (art. 69 § 2), maar werd toen verworpen, en later heeft men geene nicuwe regeling meer voorgesteld. Het is derhalve de vraag, wat, naar ons regt, ten deze gelden moet.

M. i. zal het ons hier geoorloofd zijn de ware beginselen van wisselregt toe te passen, en diensvolgens de al- dan niet-gehoudenheid van den acceptant voor de vervalschte som te doen afhangen van het tijdstip der acceptatie. Is deze verkregen na de vervalsching, dan is de acceptant voor de vervalschte som verbonden; is het bedrog pas na de acceptatie gepleegd, dan zal de acceptant, mits hij de vervalsching bewijze, alleen tot het oorspronkelijke bedrag zijn gehouden, omdat ieder slechts verplicht is die verbindtenis na te komen, welke hij door zijne onderteekening heeft aangegaan. — Die toepasselijkheid der nieuwe leer vind ik bevestigd door de artt. 119, 144 en 146 Wetb. v. Kooph., welke de onvoorwaardelijke gehoudenheid van den acceptant schijnen te bewijzen, terwijl noch eenige andere wetsbepaling, noch de analogie zich daar tegen verzet ¹.

¹ Het schijnt mij echter toe, dat ook het tegenovergestelde gevoelen zich wel verdedigen laat op deze gronden. Het beginsel van mandaat wordt door de schrijvers verworpen, omdat het de actie van art. 144 Wetb. v. Kooph. niet kan verklaren, en de acceptatie dus onmogelijk enkel de aanneming van eenen

Dat de regrespligtigheid der endossanten tot de oorspronkelijke of vervalschte som afhangt van het tijdstip der vervalsching, spreekt van zelf, — het beginsel is hetzelfde.

β) *Vervalsching van den naam des nemers.* — De bedrieger kan hier het voornemen hebben om den wissel nog verder te doen circuleren, maar hij kan hem ook zelf ter betaling aanbieden. In het eerste geval zal hij altijd zijne toevlugt moeten nemen tot een onwettig endossement, en welke daarvan de gevolgen zijn, hebben wij reeds gezien; in het tweede

last kan zijn. Maar die actie is daaruit wel te verklaren. Immers, zoo lang de wet niet uitdrukkelijk of stilzwijgend van de algemeene regelen afwijkt, die naar het gemeene regt de verbindtenissen beheerschen, blijven die regelen gelden. Daartoe behoort ook art. 1353 B. W., hetwelk eene uitzondering maakt op het beginsel, dat ieder slechts voor zich zelve iets bedingen kan, en zulk een beding toelaat als voorwaarde van eene overeenkomst, die men voor zich zelve maakt. Iets dergelijks hebben wij hier; de mandans bedingt voor zich, dat de betrokkene eene som zal betalen, maar hij bedingt daarbij voor eenen derde, dat de acceptant die betaling aan hem (derden houder) zal doen. Heeft nu die derde verklaard van zoodanig beding gebruik te willen maken, dan krijgt hij daardoor eene regtsvordering (zoo althans is, volgens de algemeene opvatting, de beteekenis van art. 1353, § 2) tot nakoming van dit beding, en die verklaring van den derde ligt hier in het aannemen van den wissel. — Hieruit zou dus volgen, dat hij een regtsvordering tegen den acceptant verkreeg, maar tevens moet er dan uit worden afgeleid, dat hij nooit tot meer gerechtigd kan zijn dan de trekker ten zijnen behoeve heeft bedongen, d. i. de oorspronkelijke wisselsom.

Ik moet echter opmerken, dat die uitlegging eenigzins gewrongen is, te meer omdat ik in de artt. 119 en 146 W. v. K. juist eene afwijking zie der algemeene regelen van het gemeene regt. Verre geef ik daarom de voorkeur aan het beginsel der ware theorie, die ik overal, waar zulks eenigzins mogelijk is, zou wenschen toe te passen.

zal hij den acceptant, die hem betaalt, eene onwettige kwijting moeten geven, en in dat geval voorziet art. 164 W. v. Kooph.. De acceptant moet bewijzen den wettigen houder te hebben voldaan, zoo de eigenaar verzet heeft gedaan; heeft deze dit verzuimd, dan rust op hem het bewijs der niet deugdelijke kwijting. Wordt daarbij de acceptant in het ongelijk gesteld, dan zal hij ten tweeden male den wissel moeten voldoen¹.

γ) *Valschheid gepleegd in de dagteekening* van trekking, endossement, acceptatie of vervalddag. — Het stilzwijgen der wet kan ons geen oogenblik in het onzekere laten, daar wij slechts den algemeenen regel hebben toe te passen, dat ieder gehouden is tot hetgeen hij ondertekend heeft. — Heeft b. v. een der houders den vervalddag van eenen door den trekker op den 6 Junij betaalbaar gestelden wisselbrief in 26 Junij veranderd, dan zullen de op de vervalsching volgende endossanten regrespligtig blijven, ook al ware er in dit geval eerst op 27 Junij geprotesteerd, terwijl de vroegere endossanten en de trekker, die bewijst op 6 Junij fonds bij den betrokkene gehad te hebben, van alle aansprakelijkheid ontslagen zullen zijn.

Die valschheid in de dagteekening kan op twee wijzen plaats hebben, te weten: óf de oorspronkelijk op den wissel geplaatste dagteekening wordt vervalscht, óf er wordt reeds dadelijk bij de ondertekening een onware datum gebezigd. Dit laatste geval

¹ Tegen deze opvatting strijdt weder die van HOLTJUS ad art. 164, waar hij den eerlijken betaler niet *vermoedt* deugdelijk te zijn gekweten, maar hem deugdelijk gekweten *verklaart*; hoe dit evenwel strookt met zijne eigene woorden, dat art. 164 geene praesumptio juris et de jure is, begrijp ik niet,

zou men eigenlijk onder de verdrinking behooren te rangschikken, maar de wet doet zulks niet, en wij mogen dus op beide gevallen het ware beginsel toepassen.

Zonder te gewagen van den invloed op de wisselverbindtenis spreekt zij evenwel van deze soort van valscheit in art. 138 Wetb. v. Kooph., waar zij het antidateren der endossementen verbiedt, op straffe van schadevergoeding, wat oneindig beter is dan het fransche »sous peine de faux” van art. 139 Code de Comm.¹

Ons betoog zamenvattende, besluiten wij dat, naar ons regt, de gevolgen der valscheit deze moeten zijn:

a) Is de handteekening des trekkers *valsch*, dan behoeft de acceptant niet aan zijne acceptatie te voldoen;

is zij *vervalscht*, dan blijft hij verbonden;

is zij *verdicht*, dan moet hij betalen aan den houder, die van de verdrinking geen kennis droeg. — De houder kan in deze drie gevallen, zoo de acceptant hem niet betaalt, regres uitoefenen op zijne voorlieden, mits hij, in het laatste geval, de verdrinking niet kende.

b) Bij *valsch* of *verdicht* endossement blijft de eigenaar zijn regt uit den wissel behouden; de houder kan daaraan echter geen regt ontleenen, maar heeft regres op zijne voorlieden tot aan de falsiteit toe;

de *vervalsching* is van geen invloed op de wisselverbindtenis.

c) *Valsche* acceptatie is gelijk aan non-acceptatie;

¹ Buiten deze bepaling heeft ook de Code niets over valscheit; hij kan ons derhalve niet bij de te nemen beslissing voorlichten.

vervalschte acceptatie ontslaat den waren acceptant niet van zijne verbindtenis;

verdichte acceptatie kan van eenigen invloed zijn op het regresregt der houders.

d) *Vervalsching* van den inhoud des wissels.

α) Bij vervalsching der wisselsom vóór de acceptatie, moet de acceptant de geheele som voldoen, — na de acceptatie is hij alleen tot de oorspronkelijke som gehouden.

β) Vervalsching van den naam des nemers valt, indien zij door eene andere falsiteit gevolgd wordt, onder geval b); — zoo dit het geval niet is, wijst art. 164 Wetb. v. Kooph. de beslissing aan.

γ) Bij vervalsching der dagteekening van trekking, endossement, acceptatie of vervaldag, geldt als algemeene regel, dat ieder gehouden is tot hetgeen hij onderteekend heeft.

HOOFDSTUK V.

PROEVE VAN WETTELIJKE REGELING.

Na den arbeid, door de Duitschers verrigt, kan eene wettelijke regeling van de gevolgen der valscheid niet veel moeijelijkheid meer in hebben, daar de beslissing, volgens de beginselen der nicuwe theorie, hoogst eenvoudig is, en daaruit als van zelve voortvloeit.

Alleen kan men nog verschillen, in hoeverre de wissel aan de regelen van het gemeene regt te onderwerpen is, met betrekking tot den invloed, dien men aan de mala fides, d. i. het kennen der valscheid en toch handelen alsof men ze niet kende, behoort toe te schrijven. De Duitse wet zwijgt hiervan: volgens haar zal dus de mala fides eenen houder misschien civiliter aansprakelijk maken, maar hem niet schaden in zijn regt, aan den wissel ontleend. *LIEBE* spreekt aan den anderen kant weder te algemeen, wanneer hij zegt, dat de houder zal worden afgewezen, »wenn ihm sein böser Glauben nachzuweisen ist.» Ik voor mij zou als beginsel willen vaststellen,

dat alleen die kwade trouw den houder schaden kan, die werkelijk het bedrog heeft bevorderd, en hem daarvoor zoowel civiliter aansprakelijk willen stellen, als hem zijn regt uit den wissel ontnemen.

Een voorbeeld zal dit ophelderen. A, eigenaar van eenen geaccepteerden wisselbrief, wordt daarvan beroofd; die dief plaatst een valsch endossement op dien wissel, en laat hem circuleren; B, houder b. f., komt er mede bij C, die de valschheid ontdekt. Neemt hij nu niettemin den wissel aan, dan zal de acceptant hem geene betaling kunnen weigeren, daar zijn kennen der valschheid en toch handelen alsof hij ze niet kende, het bedrog niet heeft bevorderd, noch iemand schade berekkend. Immers al had hij den eigenaar gewaarschuwd, dan kon deze (ik redeneer natuurlijk volgens de goede theorie) toch den wissel niet terug nemen van B, die volkomen b. f. was; de acceptant zal dus aan B moeten betalen, en voor A is het natuurlijk geheel onverschillig of B dan wel C met de wisselsom gaat strijken.

Een ander voorbeeld, nu van valsche handteekening des trekkers. A, houder b. f., komt bij B, die de valschheid ontdekt; is de wissel nog niet geaccepteerd, en waarschuwt B den betrokkene, dan zal het bedrog geen verderen voortgang hebben; doet hij zulks echter niet, en wordt daarna hetzij door hem zelf, hetzij indien hij den wissel laat circuleren, door eenen lateren houder, de acceptatie van den betrokkene verkregen, dan zeker heeft hij door zijn toedoen het bedrog bevorderd, en moet hij daarom jegens den betrokkene civiliter aansprakelijk zijn, en alle regt uit den wissel missen. Was de acceptatie echter reeds op den wissel

geplaatst, toen A dezen aan B aanbood, dan zal weder de handeling van B, die, de valsheid kennende, de verdere circulatie niet belette, niemand schade veroorzaken, noch het bedrog bevorderen, en hij daarom zoo min met civiele aansprakelijkheid als met verlies van zijn regt uit den wissel gestraft worden.

Dit voorbeeld kan ons nog iets anders leeren, namelijk, dat er eene uitzondering noodzakelijk is op het beginsel, dat de mala fides des houders regt uit den wissel vernietigt. Stel, dat de houder geene betaling van den acceptant kan verkrijgen, en regres neemt op zijne voorlieden, dan wordt natuurlijk ook B aangesproken, en wij willen aannemen dat hij betaalt; zal nu A aan B, wanneer deze op zijne beurt zich op hem verhalen wil, de exceptio doli kunnen tegenwerpen? m. i. geenzins. Nemen wij toch voor een oogenblik aan, dat A regrespligtig blijft, dan zal hij zich natuurlijk tot zijne voorlieden wenden, maar van hen geene voldoening kunnen krijgen, omdat zij b. v. niet solvabel zijn, zoodat hij de som verliest, door hem voor den wissel betaald. Nu wil men die schade liever op B doen neerkomen, omdat deze *dolose* gehandeld heeft, en ik zou hier gheel mede instemmen, zoo die *dolouse* handeling van B de aanleidende oorzaak van het verlies van A ware geweest. Dat dit echter niet zoo is, blijkt hieruit, dat, indien B den pligt had volbragt, hem door de eerblijkheid en de goede trouw opgelegd, en den betrokkene had gewaarschawd, deze natuurlijk niet had geaccepteerd, en A dus geene betaling zou bekomen hebben, maar daarvoor regres op zijne voorlieden had kunnen uitoefenen. Waren deze nu niet solvabel ge-

weest, dan zou hij de schade gedragen hebben, en de bona fides van B had hem dus voor geen verlies kunnen behoeden, waaruit volgt, dat ook diens mala fides onverschillig voor hem is ¹; en waarom zou hij dan niet regrespligtig wezen? Volgens mijn bescheiden oordeel, moet men derhalve op den regel, die den houders m. f. hun regt uit den wissel doet verliezen, deze uitzondering maken, dat den houder door zijne voorlieden geene mala fides kan worden tegengeworpen, wanneer die mala fides hun geene schade berokkend heeft, omdat er dan tegenover hen als het ware geene kwade trouw bestaat.

Dat men hier met kwade trouw grove nalatigheid gelijk moet stellen, spreekt van zelf.

Uit het voorgaande is genoegzaam gebleken, dat ik verdunding en valsheid gelijk stel, en daarom afzonderlijke bepalingen voor beide onnoodig acht. Evenmin acht ik ook afzonderlijke bepalingen noodig voor recta- en procura-wissels, omdat hier voor deze wissels hetzelfde geldt als voor gewone; — hij, die het verbod van endosseren gaf, is niet regtspligtig, al staat er op zulk eenen wissel een echt endossement, dat dezelfde kracht van eigendomsoverdragt heeft, als bij den gewonen wissel. De recta-wissel is volkomen gelijk aan den order-wissel, behoudens dit onderscheid, dat

1 Of eigenlijk gezegd, is die mala fides zelfs in zijn voordeel: immers nu heeft hij de kans, dat de wissel zal worden geaccepteerd en betaald, terwijl, zoo B den betrokkene waarschuwt, zoo als zulks behoort, hij (A) regres zal moeten uitoefenen, maar dit niet krijgen kan. Maar waarom zou dan B tegenover A voor eene mala fides gestraft moeten worden, die, in plaats van A schade te berokkenen, hem kans op voordeel gaf?

casu quo de latere houders geen regres op den trekker hebben; het valsche endossement moet dus hier hetzelfde gevolg hebben als bij den gewonen wissel. Bij den procura-wissel hebben de latere houders slechts regres nomine procuratoris; tegenover hem, die den last gaf, blijven zij lasthebbers; tegenover elkander en tegenover den eersten nemer zijn zij aan gewone geëndosseerden gelijk, en derhalve eigenaars; het spreekt dus van zelf, dat ook hier het valsche endossement de gewone gevolgen moet na zich slepen.

Aan het slot van mijn betoog vat ik de resultaten, waartoe ik in mijn stelsel kom, kortelijk zamen in de volgende stellingen.

Art. 1.

Al is de handteekening van den trekker eens wissels valsch of vervalscht, toch behouden de acceptatie en de echte endossementen hunne volkomene wisselkracht.

Toelichting: m. a. w. zij blijven de onderteekenaars daarvan verbinden alsof de handteekening des trekkers echt ware.

Art. 2.

Uit eenen wisselbrief, waarop een valsche of vervalscht endossement of eene valsche of vervalschte acceptatie voorkomt, blijven niettemin de trekker en de endossanten, wier onderteekening echt is, wisselregtelijk verbonden ¹.

¹ §§ 75 en 76 Wechsel-Ordnung.

Art. 3.

Vervalsching van den inhoud eens wissels geeft den wisselschuldenaar alleen dan eene exceptie, wanneer hij bewijzen kan, dat de vervalsching na zijne onderteekening is geschied.

Art. 4.

De houder ter kwader trouw, met wien gelijk staat hij, die zich aan grove nalatigheid heeft schuldig gemaakt, kan nooit eenig regt uit den wissel ontleenen.

Als houder ter kwader trouw wordt alleen aangemerkt hij, die door zijne handeling het bedrog hielp bevorderen.

De kwade trouw kan den houder echter nooit door zijnen voorman worden tegengeworpen.

Toelichting. Van de civiele aansprakelijkheid behoort natuurlijk in eene wisselwet niet gesproken te worden. — De strekking der beide laatste alinea's is boven verklaard.

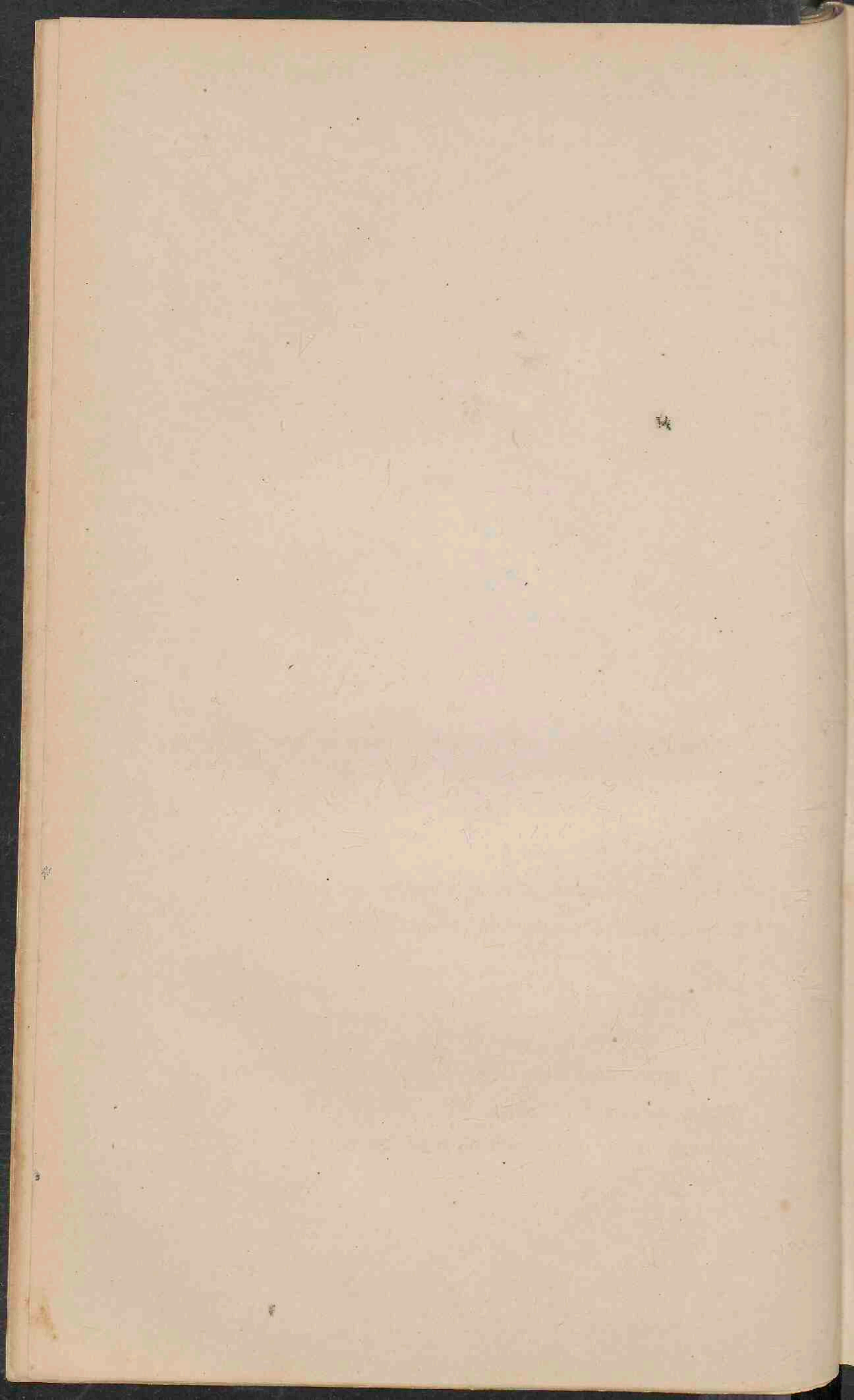
Nog ware er eindelijk eene afzonderlijke bepaling noodig voor het geval, dat een bedrieger, onder den naam des eigenaars, van den betrokkene betaling krijgt, en daarbij eene valsche kwijting op den wissel plaatst. Die bepaling zou evenwel niet te huis behooren in de afdeeling over de valscheheid, maar hetzij in die over verloren wisselbrieven, hetzij in die over de betaling des wissels. Zij zou aldus moeten luiden:

Alle wisselaansprakelijkheid wordt vernietigd door de betaling, door den acceptant op den vervaldag

aan den formeel gelegitimeerden houder gedaan, mits daartegen geen verzet zij geschied.

Toelichting. Uit het beginsel der nieuwe theorie, dat de acceptant geen regt heeft den houder het bewijs der dubbele legitimatie op te leggen, volgt natuurlijk ook, dat de acceptant niet verplicht is onderzoek te doen naar de materiële legitimatie. Betaalt hij aan eenen formeel gelegitimeerden houder, dan betaalt hij volkomen wettig, en delgt daarmede alle wisselschuld. Mogt hij zich evenwel aan bedrog hebben schuldig gemaakt, b. v. met den dief voor de helft hebben getransigeerd, dan blijft natuurlijk zijne civiele aansprakelijkheid tegenover den houder bestaan, maar daarover behoort eene wisselwet te zwijgen.

STELLINGEN.

STELLINGEN.

I.

Jure Romano zijn alle exceptiën onverjaarbaar.

II.

Bij het jusjurandum in litem mag het pretium affectionis niet in aanmerking worden genomen.

III.

De uitlegging door Prof. OPZOOMER (Het Burg. Wetb. verklaard, I, bladz. 141) aan art. 148 B. W. gegeven, is in strijd met de woorden der wet.

IV.

Onjuist is de bewering, dat de actie tot nietigverklaring, die aan de vrouw toekwam wegens eene door haar zonder autorisatie van haren man gesloten handeling, *nooit* kan vervallen door eene bekrachtiging van den man, wanneer die zonder hare toestemming of medewerking heeft plaats gehad.

V.

Het herroepen van eenen uitersten wil, bij openbare akte verleden, doet de daarin gedane erkenning van een natuurlijk kind niet vervallen.

VI.

Hij, die brieven van meerderjarigheid heeft verkregen, is toch niet bevoegd uitvoerder van eenen uitersten wil te zijn.

VII.

Curatele, wegens zwakheid van vermogens verleend, doet het jus testandi verloren gaan.

VIII.

De eigenaar van eenen in erfpacht uitgegeven grond heeft geen recht op de helft van den daarin gevonden schat, tenzij hij zelf de vinder ware.

IX.

Het zwijgen der wet verplicht ons den verwerpenden erfgenaam *niet*, den onwaardigen *wel*, mede te tellen voor het berekenen van het erfdeel, dat den natuurlijke kinderen ab intestato toekomt.

X.

De wetgever heeft verzuimd in art. 1483 B. W. ook de toestands-verbindtenissen op te nemen.

XI.

Ten onregte leert DE PINTO, (Handl. tot het B. R. II, § 1011, 3°, 4^e druk) dat de bewaarnemer, die de hem toevertrouwde gelden tot eigen baat gebruikt, daardoor de wettelijke interessen van dien dag af verschuldigd is.

XII.

Het feit, dat bewezen moet worden door hem, die zich daarop beroept, kan zoowel negatief als positief wezen.

XIII.

Het endossement, op eenen wissel geplaatst na den vervaldag, is cessie, mits voldoende aan art. 668 B. W., en mits dus de beteekening aan den schuldenaar zij gedaan.

XIV.

De onvolledig geëndosseerde, zelf endossant wordende, is niet tegenover volgende houders aansprakelijk.

XV.

Het endossement, op den wissel geplaatst na het faillissement van den betrokkene, is geldig als eigendoms-overdragt.

XVI.

De borg van art. 177 W. v. K. is geen avalgever.

XVII.

Al strijdt zulks ook met de goede beginselen van wisselregt, zoo moeten wij toch naar ons positief regt aannemen, dat de acceptant, de valscheid der handteekening des trekkers ontdekkende, niet tot betaling is gehouden.

XVIII.

Door het faillissement vervalt het retentieregt, uitgeoefend door den schuldeischer des gefailleerden op diens goederen.

XIX.

Lijfswang mag worden uitgeoefend tegen den koopman, die aangifte heeft gedaan van het ophouden zijner betalingen, mits zulks geschiede vóór de uitspraak der regtbank.

XX.

De regter is gehouden de verliezende partij in de kosten te veroordeelen, al wordt zulks door de tegenpartij niet geëischt.

XXI.

Analogische uitbreiding der strafwetten is ongeoorloofd.

XXII.

Om in den zin van art. 198 C. P. te worden aangemerkt als »fonctionnaire public” is het noodig, dat van de aanstelling en beëdiging blijke.

XXIII.

De vervolging wegens laster wordt, nadat de strafvordering begonnen, en tegen den dader regtsingang is verleend, niet gestuit door de intrekking der klagt door de beleedigde partij.

XXIV.

Het arglistig wegnemen van gestolen of verloren goed door den eigenaar is diefstal.

XXV.

De medepligtigheid aan het zoogenaamd furtum domesticum van art. 380 C. P. is strafbaar.

XXVI.

Het verkrijgen of het verliezen van het Nederlander-
schap door naturalisatie ten onzent of in den vreemde,
heeft geen invloed op de nationaliteit der minderjarige
kinderen van den betrokken persoon.

XXVII.

Geene plaatselijke verordening, tegen welker overtre-
ding straf is bedreigd, is verbindend voor dat ge-
deelte der gemeente, dat, vroeger tot eene andere
gemeente behoorende, aan de eerste gemeente na
de afkondiging is toegevoegd, alvorens er in of voor
dit gedeelte op nieuw eene afkondiging heeft plaats
gehad.

XXVIII.

De toestand der in de fabrieken arbeidende kinde-
ren behoort bij de wet geregeld te zijn.

XXIX.

De grondbelasting behoort geëvenredigd te zijn aan

de pachtwaarde der belastbare perceelen, niet aan »le revenu net», zoo als dit omschreven wordt in art. 3 van de wet van 3 Frimaire, an VII.

XXX.

Om hieraan te beantwoorden, moet de grondbelasting niet onveranderlijk zijn, maar de schatting der belastbare pachtwaarde, in evenredigheid met derzelve vermeerdering of vermindering, rijzen of dalen.

DRUKFOUTEN.

- Blz. 5, noot 1 staat: Montesquieu IV lees: II.
 " 6, " 1 " Grund, lees Ursprung.
 " 6, " 3 " Het andere consilium van Baldus, ... dagteekent van 1395, lees:, handelt over eeneu wissel, die dagteekent van 1395.
 " 12, " 2, regel 3 staat: domicilirten, lees: domicillirten.
 " 43, " 1, " 1 " bladz. 210, lees: bladz. 310.